

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Південний науковий центр НАН та МОН
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України
Первинна профспілкова організація ЧНУ ім. Петра Могили

**«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2024:
досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні:
глобальний, національний та регіональний аспекти»**

XXVII Всеукраїнська науково-практична конференція

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

СОЦІАЛЬНІ НАУКИ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

Миколаїв, 6–10 листопада 2024 року

Миколаїв – 2024

Могилянські читання – 2024 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти. Соціальні науки та журналістика : XXVII Всеукр. наук.-практ. конф. : 6–10 листоп. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; ДНУ «Ін-т модернізації змісту освіти» ; Півд. наук. центр НАН та МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Первинна профспілкова орг. ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. – 168 с.

Підсекція: ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

УДК 323+304|(477)(043.2)

*Іванов М. С.,
д-р політ. наук,
професор кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Більш ніж тридцятирічний період становлення та розбудови сучасної української державності не є «безхмарним» з точки зору низки суперечок та конфліктів із сусідніми країнами. Конфліктні ситуації змістовно були і є пов'язаними як з територіальними питаннями, так і з іншими розбіжностями в розумінні Україною та окремими сусідніми державами оптимального перебігу політичних, соціально-економічних та культурно-духовних процесів.

Деякі суперечності набирали форми вимог до тих чи інших проблем та способів їх подолання. Разом із цим, слід відзначити той факт, що, не дивлячись на певну гостроту і відмінність бачення окремих питань взаємодії та співіснування сусідніх країн нашого регіону, до недавнього часу вдавалося уникати гострої протидії між сторонами.

Особливе місце в питаннях врегулювання міждержавних відносин між сусідніми Україні країнами, належить стосункам із Російською Федерацією. Ці стосунки обтяжені значною кількістю суперечностей, які і обумовлюють характер міждержавних взаємовідносин та суттєвим чином впливають на внутрішньополітичні процеси. При цьому, очевидно, що широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, яка почалася в кінці лютого 2022 року, справляє найбільш глибокий і всебічний вплив на зміст та характер перебігу політичного процесу в нашій країні.

Слід відзначити декілька векторів перебігу сучасного політичного процесу в Україні в умовах дії всієї суми безпекових загроз, які обумовлені широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації.

У першу чергу, слід відзначити суттєве зростання політизації всіх сфер життя українського суспільства. Політичні риси стали притаманними багатьом сферам взаємовідносин в українському суспільстві. Це знаходить свій вираз як в державно-управлінських і економіко-господарських питаннях, так і в культурно-духовному житті сучасного українського суспільства.

Сьогодні можна спостерігати суттєві зміни в організації і діяльності як державних, так і громадських структур, які спрямовують свої зусилля на підвищення ефективності менеджменту. Ці зміни обумовлені як необхідністю адаптації всього суспільства до якісно відмінних завдань по збереженню територіальної цілісності та незалежності України, так і завданнями оновлення управлінських структур у відповідності до європейських стандартів.

По суті, мова йде про прискорення процесу адаптації економічних та соціально-політичних компонентів системи публічного управління до європейського досвіду і діючих в Європейському Союзі норм.

Такого роду трансформації системи управління не можуть бути здійснені без перегляду діючих умов функціонування низки політичних інституцій в мирний час. Вітчизняні дослідники вказують на те, що сьогодні «першочергового значення набуває підвищення ефективності публічного управління, налагодження ефективної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства задля подолання наявних інституційних проблем, які гальмують адаптацію країни до умов воєнного стану, а також обмежують перспективи її економічного розвитку на повоєнному етапі» [1, с. 34].

Відповідно до діючого законодавства, вся система управлінських органів і політичних інституцій зазнає ґрунтовної перебудови, яка пов'язана з переглядом їх завдань та форм роботи. При цьому, питання забезпечення обороноздатності держави і суспільства посідають абсолютно пріоритетну роль.

Для цього в нашій країні введені в дію норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до цього документу передбачаються кардинальні зміни в системі функціонування цілої низки управлінських і політичних інститутів.

В першу чергу, слід відзначити формування військових адміністрацій різного рівня на всій території України. Їх запровадження стало певною відповіддю на пріоритетність управлінських завдань, пов'язаних із забезпеченням ефективного використання оборонних ресурсів та тилової підтримки збройних формувань української армії.

При цьому, такого роду кроки дозволили, в цілому, зберегти демократичні засади системи управління державою.

Разом з тим, не можна не відзначити, що політичний процес в цей період, відповідно до згаданого вище Закону України, зазнав суттєвих обмежень. Найбільш суттєвим обмеженням стало призупинення виборчих процедур з метою формування державних органів влади на всіх рівнях. Безумовно, такого роду обмеження кардинально змінюють риси поточного політичного процесу в силу того, що він не може бути наповненим циклічною змагальністю політичних партій. Більшість із них виявилися в цих умовах нездатними адаптуватися в новому політичному просторі.

На думку окремих дослідників, такого роду ситуація може бути певним поштовхом для кардинального перегляду структури політичних партій в Україні та прояву тенденції її розвитку в напрямку до двопартійності в післявоєнний період. У зв'язку з цим, звертають на себе увагу ідеї децентралізації партійного життя за рахунок сприяння зростанню багатьох регіональних осередків, або нових політичних партій.

Крім цього, важливим наявним чинником змісту політичного процесу як сьогодні, так і в післявоєнний час стали потужні міграційні потоки як всередині країни, так і за її межі. Такого роду феномен здатний суттєвим чином ускладнити завдання розширення свідомої участі як окремих громадян, так і всього громадянського суспільства в політичному житті нашого суспільства. У зв'язку з цим, перспективними виглядають напрямки дистанційних форм партійної діяльності та відповідні кроки удосконалення законодавства, яке буде сприяти реалізації всіх прав громадян України.

Таким чином, громадянське суспільство разом із політичними партіями сьогодні повинно бути сконцентровано на долученні до підтримки найбільш нагальних завдань по підвищенню обороноздатності країни через використання нових форм.

Відповідно до діючих норм в умовах війни, заборонені традиційні для мирного часу мітинги, демонстрації та референдуми. Такого роду обмеження спрямовані на досягнення внутрішньої консолідації українського суспільства та дають можливість ефективно використовувати наявні ресурси.

Слід відзначити, що політизація різних сторін життя українського суспільства суттєвим чином вплинула і на економічні процеси. Враховуючи те, що економічний фундамент відіграє одну з визначальних ролей у подоланні агресії та захисті державного суверенітету, можна констатувати зростання політичних завдань в цій сфері.

В першу чергу, слід відзначити кроки, які спрямовані на застосування різного роду санкцій. Крім того, що торговельні та фінансові санкції спрямовані на руйнування економічних зв'язків та ускладнюють забезпечення потреб широкого загалу, включаючи і специфічні потреби військових формувань, їхня дія значною мірою впливає і на політичні настрої всередині російського суспільства.

При цьому, не можна не відзначити саме політичні цілі такого роду економічних санкцій. В цьому випадку, їх метою є тиск на авторитарний режим агресора задля перемоги широкої коаліції демократичних держав світу.

Торговельні, фінансові та персональні санкції, доповнюються дипломатичними обмежувальними заходами, що якісним чином впливають на зміну внутрішньополітичного клімату в Російській Федерації.

Політичні відносини всередині країни-агресора набирають більш конфліктного характеру, що призводить до їхнього загострення та зростання масштабності. Правлячий режим вимушений, в цих умовах, вживати заходів для придушення публічних протестних форм, що, в свою чергу, неминуче веде до зростання в суспільстві політичної напруги.

Окремо слід відзначити ще одну особливість політичного процесу в Україні в умовах сучасної збройної агресії, яка пов'язана з культурно-духовним життям українського суспільства.

Як зазначають дослідники, що саме «дякуючи освітянам, науковцям та працівникам культури українське суспільство впродовж більш тридцяти років незалежності отримало рівень культури, духовності, патріотизму, морально-психологічної стійкості, що дозволив, особливо на початку військової агресії, дати відсіч агресору» [2, с. 15].

Більше того, слід звернути увагу на той факт, що процес розвитку культурно-духовного життя в період агресії має нові здобутки. Сьогодні можна спостерігати потужну ініціативу широкого загалу до ще більш розширеного вжитку української мови. Непрямим шляхом, а виключно завдяки ініціативі широкого загалу, можна спостерігати якісне зростання вжитку української мови.

Особливо це стосується тих регіонів України, які у довоєнний період значною мірою використовували російськомовні форми. Сьогодні слід відзначити потужне зростання використання саме української мови у всіх сферах життя суспільства.

Слід відзначити той факт, що сьогодні практично всі галузі українського мистецтва отримали потужний поштовх до свого розвитку через особливе сприйняття мистецьких творів. Значна частина українсь-

кого суспільства сьогодні надихається у своїх звершеннях саме змістом кращих здобутків українських поетів, музикантів та художників.

Таким чином, у підсумку, слід відзначити той факт, що у зв'язку з збройною агресією сьогодні можна спостерігати важливу особливість сучасного політичного процесу, яка полягає в тому, що на цьому етапі його розвитку помітної політизації зазнали практично всі сфери життя українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Борщевський, В. В., Василиця, О. Б., & Матвеев Є. Е. (2022). Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони, Серія: Публічне управління і адміністрування, № 2. – С. 30-35
2. Проблеми економічного і духовного життя України в умовах російської агресії та означення головних шляхів їх вирішення. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2023. – 157 с.

УДК 351.072.2+331.105.6]:327.39(4ЄС:477)(043.2)

Громадська Н. А.,

канд. політ. наук,

доцент кафедри соціології та політології,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Соціальний діалог відіграє важливу роль в сучасній Україні, особливо у зв'язку з набуттям нею статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу. З огляду на те, що Україна стала на шлях європейської інтеграції, активний соціальний діалог стає важливим інструментом для вирішення серйозних соціальних проблем, підвищення рівня та якості життя громадян, досягнення стабільності в суспільстві.

Соціально-економічні та гуманітарні наслідки повномасштабної російської агресії також підкреслюють важливість соціального діалогу в Україні як механізму для забезпечення співпраці між владою та громадянським суспільством. Соціальний діалог є необхідним інструментом щодо координації дій та мобілізації ресурсів для забезпечення безпеки і соціального захисту населення.

Українська влада намагається вивести соціальний діалог на міждержавний рівень. Так, восени 2022 року Президент України об'єднав лідерів незалежних держав для реалізації Української формули миру, яка має на меті створення нової безпекової архітектури глобального значення. Європейський Союз офіційно підтримує план України, про що йдеться у спільній заяві за підсумками саміту Україна – ЄС. Український мирний план підтримують країни-члени ЄС, США, Канада, Японія, Туреччина та Велика Британія.

Мир в Україні є запорукою подальшого позитивного розвитку людської цивілізації та дружнього співіснування народів. Україна приділяє значну увагу забезпеченню демократичності цього процесу, про що свідчить відкритість влади до діалогу з населенням, зокрема у державотворчому та законотворчому процесах. Активне зближення позицій сторін соціального діалогу свідчить про високий рівень зацікавленості у співпраці та взаємодії всередині держави. Вироблення узгоджених пропозицій щодо розвитку соціально-економічних та трудових відносин, запобігання конфліктів у відповідних сферах є особливо важливим процесом в умовах війни.

На початку лютого 2023 року було офіційно затверджено символи миру соціального діалогу в Україні (встановлено емблему та прапор Національної служби посередництва і примирення – Указ Президента України № 52/2023 від 31.01.2023 р. «Про символіку Національної служби посередництва і примирення»).

Невід'ємною частиною євроінтеграційного процесу є адаптація національного законодавства до європейських стандартів. У квітні 2023 року Верховна Рада України створила Офіс підтримки адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (acquis ЄС), який діє за підтримки Європейського парламенту. Цей орган реагуватиме на нагальну потребу парламенту у приведенні українського законодавства у відповідність до європейських норм та надаватиме підтримку для прискорення найважливіших євроінтеграційних реформ.

У 2023 році Верховна Рада України ухвалила «євроінтеграційний» Закон України «Про колективні угоди та договори». Цей Закон визначає структуру законодавства про колективно-договірне регулювання трудових, соціально-економічних відносин, сторони колективних переговорів, процес підготовки до колективних переговорів, питання, які можуть бути включені до колективних угод тощо. Законопроект був максимально узгоджений сторонами соціального діалогу. Закон містить положення щодо зобов'язань України у сфері європейської інтег-

рації, національне законодавство приведено у відповідність до положень acquis ЄС.

Очікується, що реалізація положень прийнятого Закону, що стосуються зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, сприятиме зміцненню діалогу та співпраці з питань гідної праці, політики зайнятості, безпечних умов праці, соціального захисту, гендерної рівності та недискримінації. Таким чином, Україна поступово адаптує своє законодавство до стандартів і практик ЄС у сферах зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей.

Європейський Союз закликає Україну реформувати трудове законодавство відповідно до принципів соціального діалогу та стандартів Міжнародної організації праці та ЄС. Україна має конструктивно співпрацювати з ЄС у цьому питанні. Крім того, структурна трансформація української економіки, зростання ролі профспілок та залучення до діалогу організацій громадянського суспільства сприятимуть розвитку соціального діалогу як ефективного механізму взаємодії між владою та громадянським суспільством для узгодження інтересів у політичній, соціально-економічній та трудовій сферах.

УДК 35.07/.08:[061+070+004.738.5]](043.2)

Лушагіна Т. В.,

канд. політ. наук,

доцент кафедри соціології та політології,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА МЕДІА В КОМУНІКАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Громадські організації та медіа відіграють ключову роль у комунікаційній політиці органів публічної влади. Вони не тільки допомагають поширювати інформацію про діяльність державних інституцій, але й забезпечують зворотній зв'язок, підвищують прозорість влади, а також сприяють залученню громадян до процесів прийняття рішень. Головне завдання органів публічної влади у формуванні комунікаційної політики – сприяти максимальному залученню ЗМІ, громадських організацій та активістів до прийняття рішень місцевого значення на рівні діалогу.

Комунікаційна політика органів публічної влади – це комплекс заходів і дій, спрямованих на побудову ефективної взаємодії між владою

та суспільством. Основною метою цієї політики є забезпечення прозорості та доступу до інформації про роботу державних органів, а також створення умов, за яких громадяни можуть впливати на процес ухвалення рішень у державі.

Така взаємодія здійснюється відповідно до низки законів та нормативно-правових актів: Конституція України (1996), Закон України «Про інформацію» (1992), Закон України «Про звернення громадян» (1996), Закон України «Про медіа» (2023), Закон України «Про суспільні медіа України» (2014), Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» (1997), Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), Закон України «Про рекламу» (1996), Закон України «Про захист персональних даних» (2010), Закон України «Про доступ до публічної інформації» (2011), Закон України «Про громадські об'єднання» (2013), Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011).

Взаємодія громадських організацій та органів публічної влади (різних рівнів) визначає ефективність комунікаційної політики. Адже, громадські організації (ГО) виступають посередниками між владою та суспільством, часто співпрацюючи безпосередньо з громадами, і тому добре розуміють їхні потреби та проблеми. Це дозволяє їм представляти інтереси громадян перед владою та ініціювати діалог на важливі для суспільства теми. Крім того, ГО виконують функцію моніторингу і контролю, тобто можуть виступати як незалежні спостерігачі, що слідкують за діяльністю органів влади. Вони аналізують рішення на різних рівнях влади, оцінюють їхню ефективність та розкривають можливі порушення. Це допомагає підвищити відповідальність влади та підсилити її прозорість. Також ГО в комунікаційному процесі можуть виконувати адвокаційну функцію, активно працюючи над впровадженням реформ та змін в різних сферах суспільного життя. Вони розробляють пропозиції, проводять дослідження, організовують адвокаційні кампанії та сприяють включенню громадськості у процес прийняття рішень. Не менш важливою є просвітницька функція ГО у комунікаційному процесі, оскільки вони займаються інформуванням та освітою громадян, підвищуючи рівень їх обізнаності щодо прав, обов'язків, політичних процесів і реформ. Це підвищує рівень залучення громадян до демократичних процесів та зміцнює громадянське суспільство.

Під час російсько-української війни особливе місце в комунікаційній політиці органів публічної влади займають волонтерські організації та об'єднання, які виступають партнером держави в багатьох напрямках, зокрема, у військовій, медичній, соціальній сферах.

Разом із громадськими об'єднаннями, важливу роль у формуванні комунікаційної політики органів публічної влади відіграють медіа. Адже медіа є основним джерелом інформації для більшості громадян. Вони не лише передають новини про діяльність органів влади, але й пояснюють складні політичні питання, що дозволяє громадянам краще розуміти рішення, які приймаються владою. Крім того, медіа відіграють важливу роль у критиці та аналізі діяльності державних інституцій. Журналісти досліджують діяльність влади, публікують розслідування, що допомагає викривати корупцію та інші зловживання. Така функція забезпечує відповідальність та підзвітність влади перед громадянами. Також медіа досить часто виступають платформою для дискусій, оскільки можуть організовувати дебати, круглі столи та інші заходи, де громадяни, експерти, представники влади та громадських організацій можуть обговорювати актуальні питання. Це сприяє побудові конструктивного діалогу та виробленню спільних рішень. Крім того, під час кризових ситуацій саме медіа допомагають мобілізувати громадян для вирішення соціально важливих проблем. Наприклад, під час кризи медіа швидко поширюють інформацію про те, як діяти, а також про те, як можна допомогти тим, хто постраждав.

Громадські організації та медіа часто працюють разом для досягнення спільних цілей. ГО можуть надавати медіа експертну інформацію, дані та дослідження, а медіа, в свою чергу, можуть поширювати цю інформацію серед громадськості. Така співпраця дозволяє підвищити ефективність комунікації, підсилити вплив на громадську думку та сприяти вирішенню суспільно важливих питань в постійному діалозі з владою.

УДК 1:001-044.922](043.2)

Броннікова Л. В.,
канд. філос. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ НАУКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Різноманітні аспекти перетворень в суспільстві епохи глобальної інформаційної революції обумовили значні зміни у природі наукової діяльності та комунікації, у соціальному статусі та функціях науки.

Сучасна наука вимагає для свого аналізу нових методологічних підходів, які виходять за межі стандартної моделі науки. Вивченням науки як епістемологічного та соціокультурного феномену займається спеціальна філософська дисципліна – філософія науки.

У другий половині ХХ ст. відбулась значна деформація традиційних форм проведення і організації наукових досліджень – відбулось розширення права інтелектуальної власності, реорганізувалась академічна наука в напрямку переорієнтації на комерційну діяльність. Загалом ці зміни називають економізацією науки та наукової політики.

Філософські пошуки новітнього образу науки дисонують з економічним виміром науково-технічного комплексу, адже у такий спосіб знецінюються фундаментальні знання і абсолютизується роль прагматичного продукту наукової діяльності.

Сфера наукового пізнання зазнає кардинальних перетворень, і, у такий спосіб, змінюється її сприйняття та вивчення. У філософії науки оформлюються нові напрями, що доповнюють образ науки, сформований у класичних концепціях ХХ ст. Одним із таких напрямів є соціальна епістемологія.

Фундатором соціальної епістемології є Стів Фуллер, американській соціолог. У 1988 р. він вперше видав книгу і журнал з такою назвою. С. Фуллера цікавила «концептуалізація соціальної епістемології», або, іншими словами, «соціальна роль виробника знань» (Fuller 2012).

Соціальна епістемологія передбачає сприйняття знання не як знання про предмет зовнішнього світу, а як знання про процес отримання саме цього знання про цей предмет. Соціальність С. Фуллер розуміє як процес отримання нового знання, обумовленого відносинами між вченими та іншими членами суспільства. Іншими словами, джерелом знань є суспільні потреби, суспільне життя загалом. У такий спосіб, С. Фуллер вбачає витoki науковості саме у соціумі. Слід зазначити також, що у багатьох своїх роботах С. Фуллер підкреслював роль філософії у питанні перспектив розвитку науки і техніки, адже філософія критична, теоретична й діалогічна.

Пітер Галісон – американський філософ і історик науки – автор книг, статей, есе з відповідної проблематики. У статті «Проблеми в історії та філософії науки» П. Галісон дотепно критикує прихильників «чистої науки», якої, на його думку, не існує з ХVІІІ ст. «Наука першої половини двадцять першого сторіччя дедалі більше включатиме штучні об'єкти не лише як «застосування», а як основні об'єкти дослідження в традиційно визначених «чистих» частинах фізики, хімії та біології. Фізики, біологічні та медичні вчені все частіше будуть мати справу... з проблемним (чи корисним) новим існуванням створених речей,

таких як нанотрубки, якими можна маніпулювати» (Galison 2008). «В епоху об'єктів, створених, починаючи з їхньої атомної структури, все важче відокремити штучне від природнього», – зазначає вчений (Galison 2008). У такий спосіб наведені приклади з сучасних філософсько-наукових розробок свідчать про необхідність уточнення поняття об'єкту, а також природи наукового знання та його обґрунтування.

Філософія науки разом із іншими дисциплінами, що вивчають наукову діяльність у різних аспектах, перебуває у пошуках адекватного образу сучасної науки. Цей напрямок філософування залишається важливим, оскільки допомагає зрозуміти сутність сучасної науки, нові аспекти взаємозв'язку науки та соціуму, і, зокрема, прогнозування впливу науково-технічних новацій на життя людей.

У різних концепціях сучасної філософії науки, як західні, так і вітчизняні науковці зазначають, що ті зміни, які відбулись в науці 2-ої половини XX-початку XXI ст., мають і негативні аспекти. Зокрема, критиці піддана практика індексу цитування, переорієнтація науки на ринок та економіку, приватне фінансування тощо.

Тенденція міждисциплінарності (поява когнітивних наук, біо- та екоінформатики, нанотехнології) обумовлює потребу в нових методах виробництва наукових знань. Ця обставина має відношення до внутрішніх проблем науки. Але соціокультурний контекст, якому присвячені нові концепції розвитку науки, акцентує увагу на необхідності усвідомлення колективної природи наукового пізнання, комунікації вчених у пошуках консенсусу щодо наукової істини, врахування суспільних потреб та інтересів.

УДК 331.5(043.2)

Фесенко А. М.,
канд. іст. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ: ІСТОРИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БАЗОВИХ ЗАСАД

Вже на межі XIX-XX ст. окреслюється коло проблемних питань у соціально-трудовій сфері, що об'єктивно підлягають державному регулюванню. Серед них – умови й оплата праці найманих працівників, соціальне страхування працюючих, виплати по соціальному забезпе-

ченню колишнім працівникам, непрацездатним, безробітним (пенсії, допомоги з безробіття, з тимчасової втрати працездатності та ін.).

У перші десятиліття XX ст. у зв'язку з актуалізацією проблем падіння рівня зайнятості та соціальної захищеності працюючих у періоди економічних криз, до цього переліку додалися такі питання, як вирішення проблем безробіття у періоди набуття ним масового характеру та цільового сприяння працевлаштуванню тих категорій працівників, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці та є вразливими по відношенню до ризику безробіття. Вже у 1919 р. проблему безробіття як такого було порушено новоствореною Міжнародною організацією праці (МОП): так, у Конвенції № 2, прийнятої на Вашингтонській конференції МОП, вимагалось впровадження страхування на випадок безробіття, створення бірж праці та ведення статистики щодо безробіття.

Нарешті, у сер. XX ст. запровадження у багатьох розвинених країнах принципів соціальної держави / держави «загального добробуту» ставили на порядок денний запровадження тих чи інших гарантій права на працю (що з'являється у документах міжнародного права та у національних законодавствах низки розвинених держав), соціальних стандартів у сфері оплати праці й соціальних виплат, перманентну підтримку рівня життя працюючого населення, – що, в свою чергу, потребувало ефективної та соціально захищеної трудової зайнятості, можливої лише за умов комплексного державного регулювання всієї соціально-трудої сфери. Право на працю фігурує в Загальній декларації прав людини ООН (ст. 23) та в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (ст. 6), а Конвенція МОП № 122 «Про політику в галузі зайнятості» від 1964 р. проголошує активну політику у сфері зайнятості: «з метою стимулювання економічного зростання і розвитку, підвищення рівня життя, задоволення потреб в робочій силі, ліквідації безробіття і неповної зайнятості наголосити і здійснити як головну мету активну політику, спрямовану на сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості».

В такій провідній державі капіталістичного світу, як США, у 1946 р. був прийнятий Закон «Про зайнятість», в якому містився прямий припис, за яким федеральний уряд, уряди штатів, місцеві органи влади, керівники промисловості та сільського господарства «використовують всі доступні засоби для того, щоб створювати й підтримувати такі умови, за яких будуть забезпечені можливості для зайнятості для тих, хто здатний і бажає працювати та шукає роботу, забезпечуючи максимально можливу зайнятість».

Все вищенаведене зумовило виокремлення державної політики зайнятості як складової регулювання ринкової економіки, яка розташовується «на стику» економічної та соціальної політики, а також містить освітні, демографічні та інші дотичні аспекти. У розвинених державах із ринковою економікою протягом ХХ ст. спостерігається її становлення, розвиток та еволюціонування, що має відповідні закономірності й тенденції розгортання у відповідності до впливу економічних, соціальних, політичних, демографічних, науково-технічних, міжнародних факторів.

Вважаємо, що державну політику зайнятості можна розглядати у широкому та у вузькому сенсі: а) у широкому сенсі вона включає в себе весь комплекс питань управління трудовими ресурсами суспільства; б) у вузькому сенсі вона фокусується на питаннях регулювання власне ринку праці, сприяння працевлаштуванню та вирішення проблем безробіття / безробітних (протидії безробіттю).

Інтегральним фокусом уваги політики зайнятості слід вважати забезпечення її найбільшої повноти та підвищення рівня таких її якісних характеристик, як раціональність, продуктивність (ефективність), а також вільна обраність. Завдання політики зайнятості можна сформулювати у такий спосіб:

- застосування важелів управління потоками попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці, сприяння раціоналізації структури зайнятості як фактору подальшого ефективного використання робочої сили;
- сприяння взаємодії суб'єктів ринку праці, встановленню договірних відносин між ними;
- підвищення рівня гарантій найманих працівників у сфері зайнятості (гарантій збереження робочих місць, гарантій від незаконних та масових звільнень);
- забезпечення кореляції між розвитком освіти та сферою зайнятості / ринком праці;
- протидія безробіттю із наголосом на його профілактику;
- сприяння зайнятості / працевлаштуванню із наголосом на соціальну підтримку соціально-вразливих категорій працівників, яких нерегульований ринок праці «відторгає», а роботодавець дискримінує;
- соціальна підтримка безробітних із наголосом на їх трудову ресоціалізацію.

Відсутність або слабкість, неефективність державного регулювання / державної політики у сфері зайнятості та суміжних сферах, у соціа-

льно-трудо́вій сфері загалом, тягнуть за собою наступні соціально-економічні проблеми:

- конфліктність відносин «між працею і капіталом»;
- свавілля роботодавців як «сильної сторони» соціально-трудо́вих відносин, що спричиняє підвищений рівень експлуатації найманої праці, соціально неприйнятні умови та рівень оплати праці;
- низький рівень соціальних можливостей, дискримінація соціально слабких, соціально вразливих категорій працівників на ринку праці та в самій сфері зайнятості (жорсткі умови працевлаштування / вивільнення, посилена експлуатація);
- коливання розцінок на робочу силу та пов'язане з цим падіння рівня оплати праці; ризики збіднення та падіння рівня захищеності працюючого населення;
- безробіття як постійно діючий фактор, що спричиняє руйнування трудових ресурсів та масові страждання самих безробітних;
- нерациональність використання робочої сили, неефективність використання трудових ресурсів в економічному плані.

Інституціоналізація політики зайнятості хронологічно охоплює першу половину ХХ ст., в рамках якої відбувається запровадження її ключових складових, апробація антикризових заходів (боротьба з масовим безробіттям), розмежування на активну (сприяння зайнятості / протидія безробіттю) та пасивну (виплата допомог по безробіттю) складові.

Розширення політики зайнятості на засадах нарощування державних асигнувань, запровадження загальнодержавних програм зайнятості та створення інфраструктури регулювання ринку праці припадає на середину ХХ ст., що можна позначити як екстенсивний шлях її розвитку.

Остання третина ХХ ст. – це період переходу політики зайнятості на рейки інтенсивного розвитку, яка зсувається зі стратегії забезпечення повної зайнятості у бік сприяння продуктивної та гнучкої зайнятості, і в той же час – її трансформації у бік економічної та адміністративної лібералізації, яка припадає на 1980-90-ті рр.

Закладені у останні два десятиліття ХХ ст. наголоси та тренди політики зайнятості зберігають своє значення у сьогоденні, накладаючись на сучасні вимоги гнучкого глобалізованого ринку праці, що спричиняють все більшу дестандартизацію, у порівнянні з реаліями минулого століття, соціально-трудо́вої сфери як такої.

Чорна В. О.,
канд. соціол. наук,
доцент кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Процес міграції отримав суттєвого розповсюдження у всьому світі, проте в Україні саме зараз він є досить частим явищем. Велика частина мешканців сходу України вже декілька років активно переселяється в інші частини держави та за кордон. Частина людей переміщуються через те, що були в осередку воєнного конфлікту та намагаються врятуватись, а частина не була свідком бойових дій, проте боїться переслідувань через свої політичні погляди. Як би там не було, причини у кожного свої, проте ситуація, яка склалась на території, де вони проживали, змусила їх змінити середовище проживання.

М. Слюсаревський та О. Блинова приділили увагу класифікації видів міграцій. Так, науковці виділяють міграцію «внутрішньодержавну та міждержавну, постійну і тимчасову, суверенну і вимушену, та інші» [1, с. 33]. Актуальності в даній роботі набуває саме вимушена міграція, з урахуванням того, що частина території України стала осередком збройного конфлікту, що й виступає ключовою причиною переміщення значної частини населення східних областей на інші території.

У даному контексті влучне зауваження Р. Шаміонова про важливість причин міграції. Він зазначає, що добровільна міграція підвищує загальний рівень стресостійкості особи, що сприяє її толерантності до нових умов життя та швидкому пристосуванню. Переміщення, викликане зовнішніми негативними обставинами, знецінює власну активність особи, підриває її віру в контрольованість власного життя та обтяжує адаптацію в новому соціальному середовищі [1].

В. Сохранов в якості ключової проблеми мігрантів виділяє проблему «смилоутворення як процесу, який забезпечує розвиток особистості як осмисленого суб'єкта культурно-історичного процесу тієї соціальної спільноти, яка стає референтною для його формування» [2, с. 184].

Певна група вчених (Ф. Березін [6], В. Гриценко [2], Г. Солдатова [6]) робить акцент на тривозі, як одній із ключових проблем мігрантів.

Г. Солдатова зазначає, що тривога супроводжує переселення з початку переміщення та навіть після нього, має тривалий характер в його

житті. Її підґрунтя є невизначеність та невідомість навколишнього нового середовища, в якому опинились мігранти. Тривога підкріплюється страхом та відчуттям безвиході. Вказані негативні переживання послаблюють адаптаційні можливості психіки переселенця [6].

Ф. Березін пише, що особи, яким властивий підвищений рівень тривоги, мають викривлення в сприйнятті оточуючої дійсності, що пов'язані з песимістичним забарвленням життєвих подій та подальших перспектив, відчуттям власної неповноцінності, очікуванням неприйняття з боку оточення, підвищеною емоційною вразливістю. Зазначені стани заважають переселенцям засвоювати нові норми соціальної взаємодії та стимулюють прагнення шукати підтримки та допомоги у оточення. На противагу цьому, низький рівень тривоги сприяє формуванню соціальної активності, оптимістичній оцінці оточуючої дійсності та життєвих перспектив, прояву ініціативності, допомагає формувати поведінку з урахуванням існуючих соціальних норм, не відчувати бажання залучення сторонніх людей до вирішення власних особистісних проблем [6].

В той же час, В. Гриценко зазначає, що посилення тривоги може спричинити позитивні зміни, стимулюючи включення власних психологічних адаптаційних механізмів особистості, що гармонізують її з навколишнім соціальним середовищем. Проявом включення власних резервних ресурсів є конвертація психічних процесів, ефективна поведінка, яка відповідає ситуації, що сприяє пришвидшенню адаптації [6].

Якщо продовжувати тему психічних станів, які властиві вимушеним переселенцям, то тут дуже влучною є позиція Г. Солдатової, яка вказує на системність прояву психологічних та психічних проблем вимушених мігрантів, які впливають на всіх життєві сфери особистості: емоційну, когнітивну, поведінкову, мотиваційну, комунікативну. Так, розбалансованість емоційної сфери переселенців проявляється у пригніченості, депресії, розгубленості, які з часом змінюються на гнів, агресивність, претензійність. Підвищується рівень тривожності, роздратованості, відбуваються безпідставні зміни настрою. Також наявні розлади сну, безсоння, або підвищена сонливість, сни мають негативне забарвлення та змушують прокидатись у тривозі [1].

У зв'язку з різким зменшення можливостей задоволення різних потреб в результаті переїзду, суттєвих змін зазнає мотиваційна сфера переселенців. На перший план виходять першочергові потреби, деформацій зазначає ціннісно-смилова сфера життя, знижується рівень домагань, самооцінка, неможливість задоволення власних потреб викликає пригніченість. Актуальності набувають екзистенційні проблеми, які викликані невизначеністю та безперспективністю майбутнього.

Дисбаланс емоційної та мотиваційної сфер провокує розлади та порушення в когнітивній сфері мігранта, а саме порушення пізнавальних процесів: «пам'яті (амнезії – втрати пам'яті; конфабуляції – наявність в пам'яті подій, які ніколи не відбувались з людиною, важкість запам'ятовування), розсіяність уваги, відволікаємість, порушення сприйняття (наприклад, часу), розлади мислення (зісковзування – мимовільний відхід від основної теми розмови; надмірна докладність)» [6, с. 238].

Розлади особистісних психологічних сфер призводить до дисбалансу в міжособистісній взаємодії. Особливо потерпають найближчі відносини: з коханими, дітьми, батьками, друзями, а також виникають непорозуміння з членами власної групи та приймаючої громади [2].

Проте відсутність поруч близьких друзів та родичів не завжди призводить до негативних наслідків для життя переселенця. Іноді це провокує мобілізацію його внутрішнього потенціалу та сприяє особистісному зростанню, вдосконаленню життєвого досвіду та напрацюванню навичок.

Варто підкреслити, що далеко не завжди труднощі, викликані ситуацією вимушеного переміщення (наприклад, відсутність близьких друзів чи родини), мають тільки негативні наслідки для психічного здоров'я. Вони можуть сприяти і позитивним змінам, наприклад особистісному росту, придбанню нового досвіду, нових навичок [2].

До невротичних розладів, які зустрічаються у вимушених переселенців, Г. Солдатов відносить «депресії, суїцидальні тенденції, тривожні розлади та страхи» [3, с. 241].

Ризик появи депресії визначається особистісною схильністю до неї, кількістю негативних подій в житті особи та їх тривалістю та відсутністю підтримки з боку оточення [1].

Факт вимушеної міграції, низький рівень згуртованості з приймаючою громадою, низький рівень матеріального забезпечення можуть провокувати виникнення суїцидальних намірів у переселенців. Травматичні події вимушеного переміщення негативно впливають на фізичне та психологічне самопочуття переселенця. Крім того, процес адаптації обтяжується різким зниженням соціально-економічного статусу та необхідністю налагодження стосунків з приймаючою громадою [5].

Ю. Пилипас виділяє «стани внутрішньо переміщених осіб, які спричиняють нестабільність і втрату контролю над ситуацією, власним життям:

- втрата автономності («Я не керую процесом. Мене кудись несе»);
- втрата суб'єктивності («Це не я приймаю рішення у своєму житті. Хтось зверху вирішує»);

- порушення ідентичності;
- розгубленість (на рівні думок не можуть зосередитися і виконувати розумові завдання, до яких звикли), регрес;
- побоювання відторгнення (що їх будуть ідентифікувати з ворогами);
- відчуття незахищеності;
- стан жертви;
- злість та пошук «зовнішнього ворога» (хтось має за це заплатити);
- відсутність можливостей прогнозувати майбутнє;
- сором, низька самооцінка, почуття провини;
- функціональні симптоми, психосоматичні розлади, зловживання психоактивними речовинами;
- реакції на тяжкий стрес і порушення адаптації, в тому числі пост-травматичний стресовий розлад (ПТСР)» [1, с. 10].

Таким чином, зрозуміла очевидна користь для внутрішньо переміщених осіб об'єднувального соціального капіталу для швидшої інтеграції в нове соціальне оточення. У випадку надання переваги зв'язувальному соціальному капіталу утворюється ситуація браку ресурсів для покращення життя [2].

До групи ризику стосовно можливості інтеграції в нове соціальне середовище відносять переселенців, які віддають перевагу найближчим соціальним зв'язкам в межах сім'ї та друзів. Відновлення об'єднувальних соціальних мереж на новому місці проживання забезпечить прискорення процесу інтеграції ВПО в нових громадах. Для цього необхідно проводити постійний моніторинг наявних стратегічних цілей переселенців, мотивувати їх на участь у розробці програм, які їх безпосередньо стосуються, забезпечити їх проінформованість про наявність таких програм, а також заохочувати в них свідомий вибір діяльності, який їм близький та приносить задоволення [4].

Варто відмітити, що країни, в яких наявна велика кількість внутрішньо переміщених осіб, в тому числі і наша держава, мають низький рівень економічного розвитку, що обмежує можливості допомоги переселенцям навіть за короткочасної кризи, не говорячи про необхідність надання їм тривалої підтримки з боку держави. За таких умов важливості набувають фактори інтеграції ВПО в нове соціальне середовище з можливим найменшим залученням сторонньої допомоги. Тому важливо забезпечити у переселенців віри у власні сили та сприяти розвитку у них тих принад, які власне можуть бути корисні для приймаючої спільноти. Це може стати основою їх інтеграції в нове середовище за рахунок власних сил [3].

Список використаних джерел

1. Андрущенко Г. І. Характер та особливості взаємозв'язку довіри і соціального капіталу. Український соціум. Київ, 2010. № 2 (33). С. 7-12.
2. Ашиток Н. Комунікативна компетентність педагога: структура, етапи формування. Молодь і ринок. Дрогобич, 2015. № 6 (125). С. 10-13.
3. Багнюк А. Л. Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі. URL: www.filosof.com.ua/Jornel/M_71/Bahnuk.pdf (дата звернення: 05.07.2018).
4. Балабанова Л. М. Психологічні особливості рефлексії вимушених переселенців. URL: <http://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol22/6.pdf> (дата звернення: 05.09.2019).
5. Блинова О. Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ: Талком, 2016. Т. IX. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 9. С. 58-66.
6. Блинова О. Є. Соціально-психологічні особливості ставлення приймаючої спільноти до вимушених переселенців. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». Херсон, 2017. Вип. 3(2). С. 136-141.
7. Блозва П. І. Соціальний капітал як психологічний ресурс: теоретичне означення поняття. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/sektsiya-4-fundamentalni-ta-prikladni-psikho-istorichni-doslidzhennya-v-zagalnij-sotsialnij-ta-etnichnij-psikhologiji/60-blozva-p-i-m-kijiv-psikhologichnij-zmist-sotsialnogo-kapitalu-dzherela-stanovlennya> (дата звернення: 05.07.2019).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА: НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ ТА ПЕРШІ СПРОБИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Є відомий, навіть класичний латинський вислів: «*Vox populi – deus vox*», що перекладається як «Глас народу – глас божий». У Давньому Римі, з його традиціями політичної боротьби, вже розуміли значення залучення широких мас, віддання ними «голосу» на бік того чи іншого лідера або політичного проекту: політики розуміли необхідність, по-перше дізнаватися про цей «голос», його силу та прихильність, й, по-друге, намагатися схилити цей голос на свій бік, в тому числі за допомогою відомого принципу «хліба й видовищ». Так зародилось відчуття суспільно-політичного феномену, який пізніше одержав назву «громадська думка».

Винайдення самого терміну «громадська думка» (англ. *public opinion*) приписується англійському письменнику XII ст. Джону Солсбері. За допомогою якого він описав моральну підтримку населенням тодішнього англійського парламенту у його протистоянні із зазіханнями королівської влади.

Популяризація ж даного терміну починається з XVIII ст. й також пов'язана з історією західного парламентаризму, партійності, преси та політичної боротьби загалом, насамперед у Великій Британії, Франції, США.

Суспільними умовами інституціоналізації громадської думки у суспільно-політичному житті у добу Нового часу можна вважати:

- процеси, пов'язані із урізноманітненням та збагаченням політичного життя на ґрунті розвитку інститутів публічної політики, політичного представництва, політичного лідерства, багатопартійності, виборів;
- процеси, зумовлені становленням інститутів громадянського суспільства та розширенням участі громадян у суспільно-політичному житті на ґрунті користування правами й свободами, характерними для буржуазної демократії;
- процеси, що відображали інституціоналізацію політичного істеблішменту в рамках політичної системи буржуазного парламентаризму, утворення політичних еліт, політичних груп як груп інтересів та

груп тиску, в цілому – класу професійних політиків, незалежно від їх політико-ідеологічних переконань;

– процеси, що вказували на автономізацію власне політики як боротьби за владу по відношенню питань до державного управління, відокремлення публічних політиків від апаратних чиновників, лідерів від бюрократів.

Вважається, що одну з перших концепцій громадської думки розробив Георг Вільгельм Фрідріх Гегель у своїй «Філософії права», який, окрім іншого, вважається й одним з родоначальників політичної науки у XIX ст. Її реальне існування він обґрунтував таким чином: «Формальна, суб'єктивна свобода полягає у тому, що окремі особистості як такі, мають та висловлюють свою власну думку, судження про спільні справи і дають поради відносно них, проявляється у тій сутності, яка називається громадською думкою». Тобто, існує «публічна свідомість» – як емпірична спільність багатьох поглядів і думок, в якому знаходить відбиття загальний стан справ, де формується об'єднуюче, що є в сукупності індивідуальних думок, спільних справ, проблем, які викликають загальний інтерес.

Важливими є й наступні твердження Г. Гегеля:

– у громадській думці є як помилкове, так й істинне, і знайти в ній / для неї істинне є справа для видатної особистості;

– основним механізмом формування громадської думки є дискусія: вона дозволяє, по-перше, відокремити те спільне, що є в індивідуальних думках, а, по-друге, збільшити раціональний потенціал думки, що виробляється.

Як філософ, Г. Гегель розкрив діалектику громадської думки як, з одного боку, колективного забобону, а з іншого – як джерела «правильних тенденцій дійсності». Ця суперечність як раз лежить в основі уявлення стосовно того, як у історії людства неодноразово траплялося те, що громадська думка в одних випадках мобілізувала маси, цілі народи на великі справи, а в інших – вела на страшні злочини.

У подальшому громадська думка стала предметом уваги таких відомих вчених, як Г. Тард, Ф. Тьонніс, В. Ліппман, Е. Бернейс. Так, Г. Тард у своїй праці «Думка і натовп» розвивав уявлення про громадську думку в контексті своєї концепції публіки. В. Ліппман – в контексті соціальних стереотипів та впливу ЗМІ (робота «Громадська думка», 1922 р.), Е. Бернейс – в контексті пропаганди та PR (робота «Кристалізація громадської думки», 1923 р.), а Ф. Тьонніс (робота «Критика громадської думки», 1922 р.) порівнював роль громадської думки в модерному індустріальному суспільстві (Gesellschaft) з роллю релігії у традиційному суспільстві (Gemeinschaft).

Одним з піонерів емпіричного вивчення став американський соціолог Дж. Г. Геллап, який в 1935 році створив Інститут громадської думки.

Так чи інакше всі вище перераховані автори приходять до висновку що громадська думка є інститутом масового суспільства, що наочно проявилось у ХХ ст.

Вартої уваги є позиція відомого французького соціолога П. Бурд'є у знаменитій роботі «Громадської думки не існує», зауважуючи, що навіть сама модель анкети-опитувальника із формулюваннями питань й набору відповідей здатна «творити» (програмувати) громадську думку.

Ще на початку ХХ ст. штучний характер громадської думки ставав очевидним. Знаменита робота В. Ліппмана «Громадська думка» (1922 р.) включає в себе кілька структурних блоків, які дають про це уявлення:

- 1) аналіз механізмів сприйняття інформації та концепція соціальних стереотипів сприйняття;

- 2) аналіз способів формування громадської думки та її подальшого функціонування;

- 3) критика традиційної теорії демократії;

- 4) інформаційне забезпечення процесу управління в суспільстві, що позиціонує себе як демократичне.

Важливим регулятором громадської думки є ЗМІ. Не випадково кажуть, що інформація править світом. Якою ж буде інформація – не в останню чергу залежить від ЗМІ. Тому в сучасному світі різко зростає роль ЗМІ у формуванні громадської думки. Відомо, що навіть у суто інформаційних програмах міститься замаскований коментар, приховане навіювання (іноді його роль виконує сам вибір інформаційного приводу). Отримання інформації сьогодні стало такою самою необхідною людською потребою, як і споживання їжі – і, «ковтаючи» пропоновану ЗМІ інформацію, ми отримуємо і певну «дозу» навіювання.

Оскільки ЗМІ, перебуває під контролем політичних та економічних еліт і служить їхнім інтересам, то із трибуни громадської думки ЗМІ перетворилися на її регулятор.

Відтак, громадська думка по суті є не лише не власною думкою суспільства, і не думкою власною публіки (аудиторії ЗМІ), і навіть не просто думкою громадськості як активної частини соціуму, а здебільшого – думкою елітних (або ж контрелітних) кіл та пов'язаних з ними політичних угруповань. В їхніх інтересах та їхніми зусиллями вона перетворюється на «публічну» думку та як раз видається за «голос народу».

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН ЧЕХІЇ ТА СЛОВАЧЧИНИ ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Останнім часом відбуваються значні трансформації в геополітичному просторі – змінюються статуси та рівень впливу окремих держав та різних міжнародних організацій. Російсько-українська війна значно вплинула на внутрішню та зовнішню політику країн євроатлантичного регіону, спричинивши зміни в соціально-економічній, політичній, культурній та духовній сферах як окремих держав, так і міжнародних організацій. Організації, такі як НАТО і ЄС, а також країни, які входять до їх складу, надають Україні та українцям всебічну підтримку: фінансову, гуманітарну, технологічну, військову, оборонну, безпекову тощо.

Зокрема, Чехія та Словаччина, які входять до ЄС та НАТО, висловили свою підтримку України в російсько-українській війні та допомагають нашій державі протистояти агресору. Надання допомоги впливає на внутрішньополітичну ситуацію цих країн, що зумовлено змінами в економічній та соціально-політичній сферах. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну до теперішнього часу відбуваються трансформації поглядів і настроїв громадян Чехії та Словаччини щодо російсько-української війни, підтримки українських біженців. Ці тенденції можуть сприяти змінам політичної свідомості чехів та словаків, які своєю чергою впливають на внутрішньополітичні процеси в країні.

Розглядаючи трансформацію політичної свідомості громадян Чехії та Словаччини, доцільно проаналізувати зміни політичних ідей, позиції урядів та рівня підтримки України в період з 2014 року і до теперішнього часу, розділивши цей період на два етапи:

1) з 2014 року до 24 лютого 2022 року: початок гібридної війни на сході України;

2) з 24 лютого 2022 року до теперішнього часу: початок повномасштабного вторгнення росії на українську територію.

Слід зазначити, що політична свідомість громадян Чехії та Словаччини формується під впливом провідних політичних партій, представників державної влади й інформаційної політик зазначених країн.

У період з 2014 року по 24 лютого 2022 року в Словаччині спостерігалися зміни позицій у залежності від того, хто з політиків очолював уряд. Так, у 2014 році, у період прем'єрства Р. Фіцо, у Словаччині домінували антиукраїнські настрої та прослідковувалася підтримка проросійських поглядів. Навесні 2014 року до влади прийшов президент А. Кіска, який підтримував Україну, проте його наступники Р. Фіцо, П. Пеллегріні та І. Матович продовжували поширювати антиукраїнські нарративи.

Подібна ситуація спостерігалась і в Чехії в період з 2014 року по 24 лютого 2022 року. Саме тоді президентом Чехії був М. Земан, який мав проросійську позицію та називав війну в Україні «громадянською».

Ситуація в країнах змінилась після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Так, першою реакцією Словаччини щодо російсько-української війни було засудження вторгнення президенткою З. Чапутовою та проведення паралелей цих подій із 1968 роком, коли радянські війська зайшли на територію Чехословаччини. Таке порівняння достатньо сильно вплинуло на ставлення громадян Словаччини до подій в українській державі – словаки підтримували Україну та українців, які знайшли прихисток в їх державі. На початку 2022 року в інформаційному просторі Словаччини було багато застережень щодо можливої російської дезінформації, що також демонструвало підтримку України громадянами та урядом Словаччини.

З початку повномасштабного вторгнення росії до вересня 2023 року Словаччина надавала Україні та українським біженцям допомогу, яка включала гуманітарний та економічний компоненти, прийняла українських біженців та створила умови для їх адаптації. Проте ситуація змінилась після 30 вересня 2023 року, коли на парламентських виборах переміг Р. Фіцо, який висловлювався за припинення надання військово-технічної допомоги Україні.

Повномасштабне вторгнення змінило погляди президента Чехії М. Земана та прем'єр-міністра П. Фіали, які висловили засудження російського вторгнення та підтримку України. Чехія підтримала українську державу, надавши гуманітарну допомогу та створивши всі умови для приймання українських біженців. Було внесено зміни до законодавства щодо отримання віз українцям, надано доступ до ринку праці та до навчання у чеських закладах освіти, фінансова підтримка біженців та безкоштовне житло тощо. На початку 2023 року перемогу на президентських виборах в Чехії здобув П. Павел, який підтримував збільшення рівня надання військової допомоги українській державі. Слід зробити акцент на тому, що громадяни Чехії також асоціювали

вторгнення російської армії в Україну з подіями 1968 року в Чехословаччині, що позитивно впливало на ставлення до українців та підтримку української держави.

Тобто після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну відбулися рішучі зміни у ставленні громадян та урядів Чехії й Словаччини до російсько-української війни. Це проявилось в наданні Україні військової, фінансової, технологічної допомоги, а також підтримки українських біженців та засудженні агресора. Тому чеські та словацькі громадяни підтримували політичні сили, які відстоювали підтримку України. Підтвердженням цьому є перемога П. Павела, який в своїй передвиборчій кампанії значну увагу приділяв проукраїнській позиції та важливості продовження надання допомоги та підтримки Україні.

Однак, з часом у громадян Чехії та Словаччині почали змінюватися суспільні настрої та погляди щодо подій в Україні. Це було зумовлено економічною нестабільністю, зростанням кількості українських біженців, які отримували фінансову та гуманітарну допомогу. Восени 2023 року в Словаччині на парламентських виборах переміг Р. Фіцо, відомий своєю проросійською позицією та прагненням зосередитися на вирішенні виключно внутрішніх проблем країни. У Чехії з осені 2023 року зростає підтримка праворадикальних популістичних партій, які у своїх інформаційних кампаніях наголошують на необхідності фокусуватися на внутрішніх питаннях та національному розвитку, припиненні підтримки України та примушенні останньої до переговорів на російських умовах.

Так, згідно з опитуванням, проведеним дослідницькою організацією STEM у червні 2024 року, 61% чехів вважають, що уряд повинен вжити заходів для обмеження прибуття нових українських біженців до країни, а 59% опитаних вказали на необхідність зменшити кількість біженців з України, які вже перебувають у Чехії (тобто проведення примусової реєстрації).

Ще одне опитування, яке проводив Братиславський неурядовий Інститут суспільних проблем у 2024 році серед країн Вишеградської групи (Чехія, Словаччина, Угорщина та Польща), показало, що громадяни цих країн вважають українських біженців тягарем для своєї держави (найвищий показник у Чехії – 69%). Щодо ставлення словаків до російсько-української війни показовим є те, що лише 40% респондентів зі Словаччини вважають росію відповідальною за російсько-українську війну.

Така зміна поглядів на російську агресію та зниження рівня підтримки громадянами Чехії та Словаччини України вплинули на внутрішньополітичну ситуацію в цих державах. Наразі спостерігається під-

вищення рівня підтримки політичних партій, які акцентують увагу на необхідності вирішувати внутрішні проблеми, припинити постачання зброї та зменшити фінансову допомогу Україні.

Чехи та словаки вважають, що надання допомоги Україні (військової, економічної, гуманітарної) та українським біженцям (доступ до соціально-правових послуг, виплат, освіти й ринку праці, спрощення візових процедур тощо) негативно позначається на соціально-економічній ситуації в їхніх країнах: різко зросли ціни на товари та послуги, погіршився доступ до медичних і освітніх послуг для чеських та словацьких громадян, а також ускладнилася ситуація на ринку праці через збільшення кількості українських біженців, готових працювати в складних умовах за нижчу оплату, ніж місцеві жителі. Крім того, зростання соціальної напруги між місцевим населенням та українськими біженцями стає більш помітним. У Чехії та Словаччині фіксуються випадки конфліктів, що виникають через культурні відмінності, мовні бар'єри та стереотипи. Деякі чехи та словаки вважають, що біженці отримують більше соціальної допомоги, ніж місцеві жителі, що сприяє зростанню непорозумінь і конфліктів.

Вирішення вказаних проблем, на думку громадян Чехії та Словаччини, можливо шляхом зменшення допомоги Україні та українським біженцям, створення умов для повернення останніх додому. Це зумовлює зростання підтримки політичних сил, які висловлюють важливість розвитку націоналістичних ідей та цінностей, роблять акцент на популістичних заявах щодо вирішення внутрішніх соціально-економічних проблем шляхом примирення з росією.

Таким чином, проаналізовано трансформацію політичної свідомості та ставлення громадян Чехії та Словаччини до російсько-української війни з 2014 року до сьогодення. Встановлено, що наразі чеські та словацькі громадяни пов'язують власну фінансову нестабільність та погіршення соціальних умов з великою кількістю українських біженців у своїх країнах, а також з наданням урядами значної економічної та військової підтримки Україні. Ці зміни вплинули на політичні уподобання громадян, зокрема на перемогу Р. Фіцо на парламентських виборах у Словаччині та на зростаючу підтримку чехами політичних сил, що акцентують увагу виключно на власних інтересах. У подальшому такі політичні настрої можуть призвести до вибору на наступних парламентських та президентських виборах лідерів і партій, які сфокусуються на вирішенні внутрішніх проблем, таких як соціально-економічна нестабільність, доступ громадян до освітніх і медичних послуг, а також ринку праці. У такому разі питання зовнішньої політики та міжнародної співпраці з Україною можуть втратити високу пріо-

ритетність. Це, у свою чергу, може призвести до скорочення допомоги українській державі та створення умов для повернення біженців до України. Розглянутий сценарій трансформації політичної свідомості громадян Чехії та Словаччини є негативним для України, оскільки зменшення підтримки з боку міжнародних партнерів послабить позиції нашої держави у війні з росією. Масове повернення українських біженців також може суттєво навантажити соціально-економічну систему України, адже більшість із них — це жінки з дітьми, яким буде потрібна фінансова, медична та гуманітарна допомога. Тому українській владі важливо налагоджувати співпрацю із західними партнерами, зокрема з Чехією та Словаччиною, і здійснювати ефективну зовнішню інформаційну політику для зміни ставлення чеських і словацьких громадян до підтримки України та українських біженців. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба в адаптації політичних стратегій до нових реалій. Діалог між політиками та громадянами цих країн може стати ключовим елементом, який сприятиме зміцненню співпраці між Чехією, Словаччиною та Україною як в соціально-економічній, культурній, так і у військово-технічній сферах, що є важливим для підтримки регіональної стабільності в умовах сучасних геополітичних викликів.

УДК 32:316.64](043.2)

*Алєйник В. Г.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВПЛИВ МЕДІАТИЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

У сучасному світі політичні процеси все більше визначаються перманентною медіатизацією, що суттєво впливає на формування всіх рівнів політичної свідомості громадян.

Дослідження ролі процесів медіатизації у формуванні політичної свідомості набуває особливої актуальності в контексті світових, регіональних і внутрішньоукраїнських подій 2022-2024 років, коли різноманітні засоби масової комунікації (ЗМК) відігравали одну з ключових ролей у політичних процесах на тлі глобальних криз і конфліктів. Метою цієї доповіді є охарактеризувати вплив медіатизації політики на різні рівні політичної свідомості та виявити тенденції цього впливу.

Для початку важливо визначитись із категоріальним апаратом дослідження.

Політична свідомість – це опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю і змістом якого є проблеми влади, формування, розвиток і задоволення інтересів і потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності [1, с. 267].

Під медіатизацією політики розуміємо складний перманентний процес, у якому медіалогіка проникає в усі сфери політичної реальності, змінюючи традиційні механізми взаємодії політичних суб'єктів, а також владних інститутів і громадянського суспільства, і формуючи новий публічний простір.

ЗМК виконують не лише інформаційні, комунікативні, розважальні, адаптаційні чи освітні функції, але й активно впливають на політичні уявлення, настрої та поведінку як окремих індивідів і соціальних груп, так і цілих суспільств [3, с. 51-53]. Це стосується різних рівнів політичної свідомості: від емпіричного та буденного (що охоплюють фіксацію практичного досвіду політичного суб'єкта й повсякденні політичні настрої, відчуття та установки), до політико-теоретичного (який ґрунтується на різних ідеях і концепціях пояснення природи й особливостей політико-владних відносин і закономірностей політичного розвитку суспільства) [2, с. 219].

Слід зазначити, що процес медіатизації політики передбачає інтеграцію закономірностей і принципів, характерних для медіасфери, в усі аспекти політичного життя, що трансформує взаємодію громадян із політичною реальністю. Медіа не просто передають інформацію про політичні події, вони активно беруть участь у конструюванні цієї реальності, використовуючи механізми вибору, інтерпретації та подання інформації, які безпосередньо впливають на емоційне й раціональне сприйняття політики індивідами та конкретними соціальними групами. Медіаресурси можуть сприяти формуванню тих чи інших уявлень про політичні процеси, формуючи нові наративи, зокрема й такі, що частково або цілком не відповідають об'єктивній реальності.

Важливо зазначити, що ЗМК впливають на різні рівні політичної свідомості по-різному. Так, емпірично-буденний рівень переважно піддається впливу через популярні новини, різноманітні дописи й інші форми активності в соціальних мережах, вірусний відеоконтент тощо, в той час як політико-теоретичний рівень формується через аналітичні публікації й політичну експертизу різного рівня складності й об'єктивності. Така взаємодія має як позитивні наслідки, стимулюючи

політичну активність і підвищуючи рівень обізнаності громадян, так і негативні, сприяючи хаотизації політичного дискурсу й поляризації суспільства через фейки, тролінг, поширення дезінформації, смартмоби, маніпулятивне акцентування уваги на конкретних подіях, явищах чи персоналіях тощо.

Виділяючи ключові аспекти досліджуваної проблематики, маємо зосередитись на декількох найбільш важливих.

Так, під впливом медіатизації відбувається загальна трансформація політичної комунікації. Перманентна медіатизація призводить до того, що політична комунікація все більше орієнтується на логіку медіагалузії. Це не лише змінює спосіб ведення політичних кампаній, але й впливає на сам зміст політичних повідомлень. Політичні суб'єкти змушені адаптуватися до постійно змінюваних медіаформатів, дедалі частіше спрощувати свої меседжі, використовуючи при цьому емоційну та візуальну мову. Це впливає на перцепцію громадянами політичної сфери та їхнє ставлення до тих чи інших політичних акторів і повідомлень, що ними транслюються.

Це, в свою чергу, може призводити до такого феномену як девальвація політичної мови. Це процес, за якого політичні терміни та поняття втрачають свою чіткість та змістовність, стають надзвичайно розмитими й вільними до трактовки різними соціальними групами чи політичними акторами через їхнє надмірне або неточне використання. Політичні сили та окремі політики фактично стали частиною зазначеного феномену, оскільки, розмиваючи значення ключових понять і категорій, серед яких «демократія», «свобода», «воля», «гідність» тощо, маніпулюють почуттями й настроями різних соціальних груп і вміло приховують справжні суб'єктивні позиції та наміри.

Важливо розуміти також ризики поширення політичної апатії в суспільстві. Втрата віри у значення будь-яких політичних гасел, яскравих промов і нерозуміння логіки наявних політичних процесів може призводити до політичної апатії, тобто до байдужості та наднизької зацікавленості громадян брати участь у соціально-політичній дискусії та політичному житті. Це може мати негативні наслідки для демократичного поступу держав, оскільки знижує рівень політичної участі, громадянського контролю, соціального капіталу в суспільстві.

Також медіатизація політики може призводити до потенційної деградації політичного дискурсу, спрощуючи його та зводячи до емоційних апеляцій і поверхневих суджень. ЗМК, особливо телебачення та соціальні мережі, заохочують використання коротких, яскравих меседжів, які легко сприймаються та поширюються, але часто не несуть глибокого змісту. Це призводить до того, що складні політичні ідеї та

дискусії скорочуються до простих слоганів, що ускладнює розуміння політичних проблем та формування обґрунтованих політичних позицій.

Крім того, медіатизація політики може сприяти посиленню емоційності та персоналізації політичної сфери. ЗМК часто зосереджуються на особистостях політиків та їхніх емоційних судженнях і реакціях, а не на ґрунтовності й комплексності їхніх політичних програмах. Це може призводити до того, що громадяни приймають політичні рішення на основі широкого спектру емоцій, а не раціонального аналізу, що знижує якість політичного дискурсу та ускладнює пошук конструктивних рішень для суспільних проблем і розвитку державних інституцій.

Важливо відзначити й вплив медіатизації на політичні кампанії та вибори. Політичні кампанії зазнають дійсно кардинальних змін через медіатизацію. Все частіше замість того щоб бути основою для інформування виборців про політичні програми, варіанти вирішення конкретних проблем загальнонаціонального масштабу, вони все більше нагадують шоу або розвагу, де емоційні заклики та медійні маніпуляції виходять на перший план. Усе це деструктивно впливає на демократичні процеси та якість ухвалених політичних рішень.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що медіатизація політики має значний та багатогранний вплив на формування політичної свідомості громадян. З одного боку, вона сприяє підвищенню обізнаності населення про наявні політичні процеси, забезпечує доступ до різноманітних джерел інформації й стимулює політичну активність, а медіа виступають як платформа для громадського діалогу, мобілізації суспільства навколо важливих питань та поширення демократичних цінностей.

З іншого боку, медіатизація політики несе в собі ризики суттєвого спотворення інформації, поширення дезінформації та маніпуляцій. Схильність до спрощення складних політичних питань, подання матеріалів як сенсаційних і емоційного забарвлення повідомлень можуть призводити до формування поверхневих або викривлених уявлень про політичну реальність. Це потенційно сприяє поляризації суспільства, зниженню рівня довіри до владних інститутів і посиленню політичної апатії.

Отже, вплив медіатизації політики на політичну свідомість є складним явищем, що поєднує як позитивні, так і негативні аспекти. Глибше дослідження цієї проблематики є надзвичайно важливим, а виявлені тенденції потребують подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К., 1997.
2. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К.: Видавничий центр «Академія», 1998–368 с.
3. Яремчук С. С. Соціологія масової комунікації : навч. посібник / С. С. Яремчук. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. — 248 с.

УДК 316.653:[070+004.738.5](043.2)

Базик Р. Р.,
*аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали ключовим компонентом формування політичної думки та переконань громадян. Ці цифрові платформи забезпечують безпрецедентний рівень взаємодії між користувачами, трансформуючи традиційні механізми політичної комунікації та участі. Завдяки миттєвому доступу до новин, аналітики та громадських думок, соціальні мережі сприяють швидкому поширенню інформації, що перевершує можливості традиційних медіа.

Важливість соціальних мереж у політичному контексті визначається їхньою здатністю формувати громадську думку через широке охоплення аудиторії та інтерактивність. Користувачі не лише споживають контент, але й активно створюють та обговорюють його, що сприяє розвитку політичної участі. Цей феномен яскраво проявився під час «Арабської весни», де медіа відіграли вирішальну роль у мобілізації масових протестів, демонструючи потенціал соціальних мереж як платформи для громадських рухів. Протягом останніх п'яти років ці платформи ще сильніше зміцнили свої позиції у повсякденному житті громадян і стали інструментом для політичної мобілізації та поширення інформації, що яскраво проявилось під час протестів в Білорусі у 2020 році. Після президентських виборів у країні, де Telegram став головним засобом координації протестувальників, державні спроби

цензури були малоефективними. Telegram, хоча й став популярною платформою для обміну повідомленнями та координації дій під час політичних подій, стикається з кількома проблемами для своїх користувачів. Анонімність може сприяти поширенню дезінформації та ненависті, оскільки користувачі можуть залишатися безвідповідальними. Незважаючи на обіцянки безпеки, дані користувачів можуть бути уразливими для стороннього доступу, особливо це небезпечно для активістів, які обмінюються інформацією. Крім того, недостатня модерація контенту дозволяє існувати каналам, що пропагують насильство або екстремізм, створюючи небезпечне середовище.

Соціальні мережі впливають не лише через мобілізацію, але й через створення так званих «інформаційних бульбашок». У них користувачі ізольовані від альтернативних поглядів, споживаючи лише ту інформацію, яка підтверджує їхні вже наявні переконання. Це сприяє політичній поляризації, що було особливо помітно під час президентських виборів у США 2020 року. Алгоритми соціальних платформ сприяли поширенню дезінформації та пропаганди, що поглибило суспільні розколи й радикалізувало різні політичні групи.

Україна також відчула значний вплив соціальних мереж під час війни з Росією, яка розпочалася у 2022 році. Ці платформи стали засобом для поширення патріотичних настроїв, збору коштів на армію і гуманітарні потреби, а також протидії російській пропаганді. Однак, водночас, соціальні мережі стали інструментом маніпуляцій та поширення фейкових новин з обох сторін, що ускладнювало об'єктивне інформування суспільства. В особливості, російське інформаційно-психологічне спецопераційне (ІПСО) втручання активно використовувало соціальні мережі для дезінформації, спрямованої на підриг довіри до українських військових та влади. За допомогою фейкових новин і маніпуляцій з емоціями, російські медіа намагалися посіяти паніку серед населення та спотворити правду про події на фронті, що лише ускладнювало завдання українських інформаційних кампаній.

Подібна ситуація спостерігалася і під час протестів у Гонконзі 2019-2020 років, коли соціальні мережі стали основним засобом координації протестувальників та протистояння цензурі з боку китайського уряду. Ці події підтвердили, що навіть у країнах з жорсткою державною цензурою соціальні платформи можуть використовуватися для швидкого поширення інформації та організації масових акцій.

Молодь активно використовує соціальні мережі для обговорення політичних тем і залучення до політичних кампаній. Це створює нові можливості для політичної активності, дозволяючи громадянам впли-

вати на формування політичного порядку денного навіть за відсутності прямого доступу до офіційних інституцій.

Механізм впливу соціальних мереж на громадську думку реалізується через швидке та масштабне поширення інформації. Завдяки мультиплікаційним ефектам, одна ідея може бути підхоплена й розповсюджена тисячами користувачів, створюючи відчуття масової підтримки певної політичної позиції або кандидата. Досвід виборів у США та референдуму Brexit демонструє, як соціальні мережі можуть суттєво впливати на політичні рішення громадян, посилюючи емоційні реакції на політичні події.

Соціальні мережі також створюють можливості для маніпуляцій громадською думкою через автоматизовані механізми, такі як боти та алгоритми. Це може призводити до штучного ефекту популярності певних ідей або кандидатів, що істотно впливає на політичні настрої мас. Наприклад, під час президентських виборів 2016 року в США соціальні мережі активно використовувались для поширення дезінформації, що вплинуло на виборчу поведінку громадян. Фейкові новини та дезінформація стали серйозною проблемою в контексті соціальних мереж. Здатність цих платформ швидко поширювати неправдиву інформацію створює ризики для формування об'єктивних політичних переконань. Прикладом може слугувати ситуація під час протестів у Гонконзі та виборів у Бразилії, де фейкові новини часто перевищували за популярністю інформацію з традиційних медіа. Це явище підкреслило необхідність підвищення медіаграмотності та розвитку критичного мислення серед користувачів.

Соціальні мережі також стали платформою для поширення крайніх ідеологій, які використовують дезінформацію для формування політичної підтримки. Під час протестів «жовтих жилетів» у Франції та у контексті конфлікту в Сирії різні екстремістські групи активно використовували соціальні мережі для просування своїх наративів і залучення нових прихильників, що посилювало суспільну напругу та конфлікти.

Попри ризики, соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні політичної обізнаності, особливо серед молоді. Активне використання таких платформ, як Facebook, Twitter, Instagram, Telegram та YouTube підвищує рівень політичних знань і сприяє розвитку активної політичної участі.

Таким чином, соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного політичного ландшафту, надаючи громадянам нові інструменти для участі у політичному процесі та обміні інформацією. Проте їхнє використання також супроводжується ризиками, такими як поширення

дезінформації, поляризація суспільства і маніпуляції громадською думкою. У контексті війни в Україні та інших політичних криз, ці платформи виявилися як потужним засобом для мобілізації та підтримки, так і інструментом для дестабілізації і дезінформації. Важливо, щоб користувачі були свідомими цих викликів і навчалися критично оцінювати інформацію, яку споживають, щоб ефективно використовувати потенціал соціальних мереж для формування об'єктивного та збалансованого політичного дискурсу.

УДК 327:[004.946.5.056:007]]ЕС»2022/2024”(043.2)

*Білоусов М. В.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРИКЛАДИ ЗЛОВМИСНОЇ КІБЕРДІЯЛЬНОСТІ РФ ПРОТИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС У 2022-2024 РР.

Наголосимо, що ЄС та його країни-члени рішуче засуджують зловмисну кібердіяльність, спрямовану проти демократичних інститутів і виборчих процесів. ЄС уважно стежить за будь-якими спробами кібератак на європейські демократичні процеси, особливо в контексті майбутніх європейських виборів. Оскільки тиск на демократію у всьому світі зростає, ЄС продовжує допомагати та співпрацювати з партнерами проти цих кіберзагроз, які вже стали систематичними [5].

РФ стоїть за серією кібератак як до так і після початку повномасштабного вторгнення в Україну у лютому 2022 р. Зокрема, остання атака – на «Viasat» 24 лютого 2022 р. – почалася приблизно за годину до того, як РФ почала своє масштабне вторгнення в Україну. Хоча вважається, що основною ціллю були українські військові, постраждали й інші клієнти, зокрема особисті та комерційні користувачі Інтернету, а також вітрові електростанції в Центральній Європі. Це стало беззаперечним доказом зловмисної атаки РФ проти України, яка мала значні наслідки для простих людей і компаній в Україні та в усій Європі [7].

У травні 2024 р. ЄС та його держави-члени разом із міжнародними партнерами рішуче засудили зловмисну кіберкампанію проти ФРН та Чехії, яку проводила підконтрольна Росії група Advanced Persistent Threat Actor 28 (APT28).

Нагадаємо, що АРТ28, російська група кібершпигунства, також відома під назвою «Fancy Bear», вважається відповідальною за десятки кібератак по всьому світу за останні роки, в тому числі на державні установи, медіа-організації та операторів критичної інфраструктури.

У червні 2023 р. стало відомо про злом сервера Соціал-демократичної партії Німеччини (далі – СДПН). Так було пошкоджено близько 10 акаунтів електронної скриньки керівництва організації. А у травні 2024 р. ФРН оприлюднила свою оцінку компрометації АРТ28 різних облікових записів електронної пошти виконавчого комітету СДПН. У центрі уваги також були німецькі компанії, в тому числі в оборонному та аерокосмічному секторах, а також цілі, пов'язані з війною.

Також мішенню цієї кіберкампанії стали інституції Чехії. Державні організації та інституції, а також агентства в країнах-членах ЄС, зокрема в Польщі, Литві, Словаччині та Швеції, раніше ставали мішенню для тих самих кіберзагроз. У 2020 р. ЄС було запроваджено санкції проти фізичних та юридичних осіб, які відповідальні за атаки АРТ28 на Федеральний парламент Німеччини (2015 р.) [6].

У травні 2024 р. ЄС і НАТО засудили «зловмисну кібердіяльність» проти ФРН та Чехії, яка, за їхніми словами, ймовірно здійснювалася російською групою кібершпигунства: «Росія давно намагається підірвати демократію та безпеку Чехії різними способами – у нас є багато прикладів: вибух на складах боєприпасів у чеському комплексі Врбетеце, російська пропагандистська мережа «Голос Європи» та кібератаки», – заявив міністр закордонних справ Чехії Ян Ліпавскі. «Чеська дипломатія завжди захищатиме Чехію від російського імперіалізму. Публічне вказування пальцем на конкретного зловмисника таким чином є важливим інструментом захисту національних інтересів», – додав Ліпавський [1].

Відносини між Росією та ФРН були напруженими і до цієї події, оскільки Німеччина надавала військову підтримку Україні. У січні 2023 р. стало відомо, що російські хакери, ймовірно, у відповідь на рішення ФРН поставити Україні танки, атакували низку німецьких сайтів.

МЗС ФРН викликало тимчасового повіреного у справах посольства РФ у зв'язку з минулорічною російською кібератакою на правлячу СДПН. Анналена Бербок, міністерка закордонних справ, заявила, що хакерська атака «не залишиться без наслідків». А. Бербок заявила, що за зломом електронної пошти соціал-демократів, провідної партії в урядовій коаліції, стоять російські державні хакери [3].

Посольство РФ в Німеччині спростувало причетність Москви до кібератаки 2023 р. У заяві посольства йдеться, що його представник «категорично відкидає звинувачення в причетності російських державних структур до даного інциденту... як необґрунтовані та безпідставні» [4].

Така поведінка суперечить нормам ООН щодо відповідальної поведінки держав у кіберпросторі, наприклад, заважає використанню та роботі критичної інфраструктури. Нехтуючи міжнародною безпекою та стабільністю, Росія неодноразово використовувала АРТ28 для здійснення зловмисних кібердій проти ЄС, його держав-членів та міжнародних партнерів, зокрема України. Зловмисна кібердіяльність є прикладом безрозсудної кіберактивності Росії, яка триває, атакуючи демократичні інституції, державні органи та постачальників критичної інфраструктури в ЄС та за його межами [2].

Таким чином, зловмисна кібердіяльність РФ проти держав-членів ЄС у 2022-2024 рр. – це частина війни, яку РФ фізично веде в Україні, але також цифрово по всій Європі. Спонсорована державою російська кібератака на Німеччину та Чехію у травні 2023 р. стала яскравим підтвердженням цього. У свою чергу, ЄС та його країни-члени несуть відповідальність за захист виборчих і політичних процесів. ЄС зберігає пильність і готовий вжити будь-яких необхідних заходів із інструментарію кібердипломатії ЄС, включаючи санкції для запобігання та реагування на неприйнятні кібератаки.

Список використаних джерел:

1. Brzozowski A. EU, NATO condemn cyberattacks against Germany, Czechia, blame Russia as perpetrator // Euractiv. 2024. URL: <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/eu-nato-condemn-cyberattacks-against-germany-czechia-blame-russia-as-perpetrator/>.
2. EU condemns Russian cyberattacks against Germany and Czechia // Ukrainska Pravda. 2024. 03 of May. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/05/3/7454120/>.
3. German foreign minister summons Russia over 2023 cyber-attacks // Le Monde. 2024. 03 of May. URL: https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2024/05/03/german-foreign-minister-summons-russia-over-2023-cyber-attacks_6670339_143.html.
4. Germany's FM says Russia will face consequences for 'intolerable' cyberattack // France24. 2024. 03 of May. URL: <https://www.france24.com/en/europe/20240503-germany-s-fm-says-russia-will-face-consequences-for-intolerable-cyberattack>.

5. Press release. Cyber: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the protection of democratic processes against malicious cyber activities // European Council. 2023. 07 of December. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/07/cyber-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-protection-of-democratic-processes-against-malicious-cyber-activities/>.

6. Press release. Cyber: Statement by the High Representative on behalf of the EU on continued malicious behaviour in cyberspace by the Russian Federation // European Council. 2024. 03 of May. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/03/cyber-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-continued-malicious-behaviour-in-cyberspace-by-the-russian-federation/>.

7. Russia behind cyber attack with Europe-wide impact an hour before Ukraine invasion // National Cyber Security Center. 2024. URL: <https://www.ncsc.gov.uk/news/russia-behind-cyber-attack-with-europe-wide-impact-hour-before-ukraine-invasion>.

УДК 323.23:[352: [070+004.738.5]](043.2)

*Гончаренко Є. С.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА З МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Однією з головних форм взаємодії регіональних медіа з органами місцевого самоврядування є інформаційне співробітництво. Органи влади регулярно звертаються до медіа з метою поширення офіційної інформації, звітів про діяльність та реалізації державних програм на місцевому рівні. Прямий доступ до засобів масової інформації дозволяє владі оперативного інформувати населення про важливі політичні, соціальні та економічні події, створюючи умови для прозорого врядування.

Проте, основний ризик полягає в тому, що медіа можуть ставати залежними від офіційних джерел інформації, що обмежує їх здатність критично оцінювати події та поширювати альтернативні погляди. Згі-

дно з даними опитувань міжнародної правозахисної неурядової організації Freedom House у 2023 році, близько 67% журналістів відзначають наявність політичного тиску у своїй роботі. Така залежність послаблює можливість медіа виконувати функцію «четвертої влади» – контролювати та оцінювати діяльність політичних інститутів. Значним викликом є політичний тиск на редакції регіональних медіа. У деяких випадках місцеві чиновники намагаються втручатися в редакційну політику, що знижує рівень об'єктивності та незалежності журналістів. Це призводить до загрози обмеження свободи слова на місцевому рівні.

Таке співробітництво сприяє маніпуляції громадською думкою. Офіційні версії подій, що домінують у медіа, часто є однобічними, що спотворює реальність і підриває демократичні принципи підзвітності. Як результат, знижується довіра громадян до медіа та політичних інститутів, що має негативні наслідки для демократичних процесів.

В Україні, згідно з реєстром даних Національної ради з питань телебачення та радіомовлення, діє 132 комунальних медіа. Власниками цих медіа є органи місцевого самоврядування, зокрема, міські, селищні та районні ради. Відповідно до закону «Про медіа», ці медіа повинні пройти реформування, що передбачає їх перетворення на публічні або приватні компанії, або ж припинення їх діяльності. Метою цієї реформи є забезпечення незалежності медіа від впливу органів влади.

Процес роздержавлення медіа стикається з багатьма проблемами. Недостатня правова база ускладнює реалізацію реформи, оскільки не всі місцеві ради підтримують зміни. Брак ресурсів, таких як фінансування та сучасне обладнання, також обмежує здатність комунальних медіа конкурувати з приватними. Крім того, супротив з боку місцевих органів влади може проявлятися у спробах зберегти контроль над медіа та уникнути переходу до нових форм.

Задля розвитку ефективної та прозорої взаємодії між регіональними медіа і місцевими органами влади необхідно вдосконалювати правову базу та механізми фінансової підтримки незалежних медіа. Одним із можливих напрямків є розвиток грантових програм для підтримки незалежних медіа. Такі ініціативи можуть включати державні гранти, програми підтримки незалежних медіа, а також розвиток законодавства, особливо в регіонах, де існує високий рівень політичного тиску. Це дозволить регіональним медіа відігравати активнішу роль у забезпеченні прозорості влади та розвитку демократії на місцевому рівні.

*Григор'єв Д. О.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри конституційного права та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА У КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНО ВАЖЛИВИХ РІШЕНЬ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Політичне лідерство є надзвичайно важливим для ефективного впровадження новаторських ідей та прийняття важливих рішень на міжнародній політичній арені. Звертаємо увагу, що дане поняття стало надзвичайно актуальним під час повномасштабного вторгнення російської федерації до України, оскільки політичні рішення від міжнародних лідерів країн-партнерів потребують швидкого прийняття, оскільки напругу впливають на збереження життя та здоров'я українців, що страждають від російської агресії.

Наявність політичного лідерства, у тих чи інших політиків, політичних сил безпосередньо підтверджується шляхом прийняття відповідних рішень, що стосуються: надання озброєння, гуманітарної допомоги; визначення політико-правової процедури притягнення до відповідальності за новітні суспільно-небезпечні діяння, що пов'язані з веденням бойових дій; відшкодування збитків тощо.

Відсутність ж політичного лідерства зазвичай характеризується затягуванням прийняття політичних рішень та неготовністю брати на себе політичну відповідальність суб'єктами політичних правовідносин, навіть у разі розуміння необхідності прийняття відповідних рішень негайно.

Вважаємо, що невід'ємною складовою політичного лідерства є політична воля та політична активність. Поняття «політичної волі» має важливе значення не лише для політичної науки, а й для правознавства, економіки, міжнародного правопорядку та міжнародних взаємовідносин в цілому, саме тому активне проявлення політичної волі міжнародних лідерів щодо допомоги Україні позитивно впливає на перебіг нашої боротьби з ворогом, а мала політична активність навпаки уповільнює її.

Умовно поняття політичної волі включає в себе два інших поняття, а саме: політика та воля. Історично, протягом століть, змістове напов-

нення поняття «політика» видозмінювалось, починаючи зі сформованого визначення від давньогрецьких мислителів міста-держави - полісу, до повноцінного вчення про владу інституційного та державного рівня у XIX столітті. Наразі поняття політика - це організація суспільного буття і вироблення важливих для суспільства рішень щодо формування та виконання завдань. [1]

Поняття «воля» - це бажання та здатність людини діяти у напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні і зовнішні перешкоди. [2] Волю характеризують як одну з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки. Поняття «воля» також характеризують як бажання, хотіння. [3]

Сукупність термінів «політика» та «воля» знайшли своє спільне відображення у понятті «політична воля.» Політична воля - це здатність суб'єктів політики проявляти наполегливість у виборі мотивів до дії, до досягнення поставленої мети. З огляду на різноманіття політичних ситуацій, які вимагають швидкої вольової регуляції, політична воля є не одноразовою реакцією на виклик часу, а постійним імпульсом, стимулятором до дії. Ефективність вольових дій, їхній характер залежать від організованості, єдності, психологічних установок і стійкості суб'єкта, наявності сильних лідерів, здатних правильно орієнтуватися в політичних ситуаціях. [4]

Політична активність, в свою чергу, визначено як енергійну, наполегливу діяльність особистості, групи, різних політичних сил і організацій, спрямована на досягнення певних соціально-економічних і політичних цілей. [5]

На нашу думку, саме поняття «політична воля» та «політична активність» доповнюють одна одну та повністю реалізуються у понятті «політичне лідерство».

Відповідно до Політологічного енциклопедичного словника політичне лідерство - це процес взаємодії між людьми, у ході якого наділені владними повноваженнями люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (або його певну частину), яка добровільно віддає їм частину своїх владних повноважень та прав. [6]

Також влучним є визначення, що «політичне лідерство» - це влада, яку здійснюють один чи кілька індивідів з метою пробудження членів суспільства, нації до дій. [7] Вважаємо цей термін актуальним і до поняття політичного лідерства у міжнародному праві, оскільки, на нашу думку, саме політичне лідерство на міжнародній політичній арені вплинуло на прийняття рішень щодо:

- Резолюції ПАРЄ про визнання російського режиму терористичним.

- Визнання Європарламентом росії державою-спонсором тероризму.
- Ухвалення Європейським парламентом резолюції про визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом українського народу.
- Прийняття Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи щодо визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом українського народу.
- Видання Міжнародним кримінальним судом ордерів на арешт військово-політичного керівництва російської федерації за вчинення воєнних злочинів.

Політичне лідерство у даних питаннях призвело до прийняття вагомих рішень, що стосуються відповідальності російської федерації та її військово-політичного керівництва за вчинення воєнних злочинів проти України, як наслідок дані рішення підтримали десятки європейських держав, що відкриває горизонти для створення політико-правових механізмів притягнення до відповідальності всіх винних «de facto», що також потребує у подальшому проявів політичного лідерства, політичної волі та політичної активності.

Список використаних джерел:

1. Кондратенко О. Ю. Політика // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Політика> (дата звернення: 8.10.2024).
2. Формування вольових якостей у студентів у процесі занять фізичною культурою :навч.-метод. посіб. / І. О. Дудник. – Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького 2016. – 72 с.
3. Воля: публічний електронний словник української мови. словник укрліт.org. URL: <http://ukrlit.org>.
4. Воля політична: короткий словник політологічних термінів. портал «Бібліотека: політологія». URL: <http://politics.ellib.org.ua> (дата звернення: 08.10.2024).
5. Активність політична: короткий словник політологічних термінів. портал «Бібліотека: політологія». URL: <http://politics.ellib.org.ua> (дата звернення: 08.10.2024).
6. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.
7. Гетьманчук М. П., Гришук В. К., Турчин Я. Б. Політологія : Навч. посіб. К. : Знання. 2010. URL : <http://politics.ellib.org.ua> (дата звернення: 08.10.2024).

*Рязанцев І. Г.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ КНР

З початку російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року офіційна реакція Китаю була двозначною. Пекін формально не схвалював агресію РФ, але й не засуджував. Китайські офіційні представники ніколи не використовують терміни як «вторгнення» та «війна». Як і Москва, офіційний Пекін просуває наратив про відповідальність колективного Заходу за війну, оскільки розширення НАТО змусило Росію терміново вжити заходи безпеки подібного роду.

Підконтрольні державі ЗМІ Китаю у своєму висвітленні війни суворо дотримувалися офіційної лінії уряду. Китайські ЗМІ зайняли проросійську позицію у своїх звітах про війну.

У той час, як китайські ЗМІ час від часу показували зображення зруйнованих українських міст і страждань мирного населення, здебільшого їхні звіти про війну були копією російських пропагандистських наративів, і це часто включало пряме репостування офіційних заяв представників російського уряду.

2 березня 2022 року «The New York Times» опублікувала статтю з посиланням на звіт західної розвідки, в якому йшлося про те, що китайський уряд попросив російський уряд відкласти вторгнення до закінчення зимових Олімпійських ігор 2022 року.

У звіті вказується, що високопоставлені китайські чиновники мали певний рівень прямих знань про військові плани або наміри Росії до початку вторгнення. Президент росії Володимир Путін зустрівся із Сі Цзіньпінем у Пекіні 4 лютого перед церемонією відкриття Олімпіади. Тоді Москва і Пекін виступили із заявою, в якій наголосили на тому, що їхнє партнерство «не має меж», засудили розширення НАТО і заявили, що вони встановлять новий глобальний порядок зі справжньою «демократією».

20 лютого 2024 року відбулася церемонія закриття Олімпіади. Наступного дня Путін підписав указ про визнання так званих Донецької та Луганської народних республік і наказав Міністерству оборони Росії ввести війська в ці регіони для виконання «миротворчих функцій».

Рано вранці 24 лютого російські військові розпочали повномасштабне вторгнення в Україну, зокрема завдали ударів по містах балістичними ракетами, артилерією та танками.

Американські та європейські офіційні особи заявили, що їм важко повірити, що це просто збіг, що вторгнення Путіна почалося лише відразу після Олімпійських ігор. У серпні 2008 року Росія вторглася в Грузію під час літніх Олімпійських ігор у Пекіні, що засмутило деяких китайських чиновників.

Дотичність цієї теорії до реальності є темою для дискусії і потребує більшої кількості фактичного матеріалу, проте важко повірити у те, що офіційний Китай не знав про майбутній наступ проти України.

Оскільки китайські та російські державні засоби масової інформації витратили останні кілька років на те, щоб поступово нарощувати співпрацю один з одним, підписуючи численні угоди про публікацію взаємно схвалених матеріалів і віддзеркалюючи офіційні медіа-наративи один одного, їхнє аналогічне висвітлення війни в Україні триває довгий час.

Для населення КНР урядові ЗМІ створили альтернативну реальність. Згідно із національним мовником CCTV так звана «спеціальна військова операція» продиктована США, а також Сполучені Штати, можливо, фінансують програму біологічної зброї в Україні, а президент Росії Володимир Путін є жертвою, яка виступає за Росію, яка опинилася в облозі.

Лише через два дні після вторгнення Росії в Україну китайські ЗМІ опублікували брехливі повідомлення, у тому числі російські заяви про те, що українські військові вже здалися, а президент Володимир Зеленський втік із країни.

Інші статті пропагували фальшиві опитування громадської думки (наприклад, Брукінгського інституту), які стверджували, що лише незначна частина українців підтримує вступ своєї країни до НАТО.

Через три дні після початку війни в китайській мережі Weibo та пов'язаних із державою блогах з'явилися повідомлення із 2019 року, що поширювали фотографію українського ветерана, якого помітили на продемократичних протестах у Гонконзі. Це мало бути доказом того, що США фінансують участь членів ультраправого батальйону «Азов» у різноманітних зібраннях, сіючи таким чином розбрат у світі.

Аналіз публікацій китайських користувачей у популярних соц. мережах, здійснений службою новин CNN, показав, що найбільш поширених постів про події в Україні майже половина класифікував як виразно проросійські, часто містять інформацію, приписувану російському чиновнику або взятую безпосередньо з російських державних ЗМІ.

Немає офіційних підтверджень стосовно належності цих дописів скоординованої пропагандистської кампанії між двома країнами, але це узгоджується з існуючою тенденцією, в якій російські та китайські ЗМІ посилюють і посилюють свої часто взаємозамінні тези з таких питань, як поводження з російськими дисидентами, гонконзькі продемократичні протести, витоки пандемії Covid-19 або передбачувана роль Америки в розпалюванні «кольорових революцій» проти авторитарних режимів.

Таке взаємне підкріплення також вилилося в широкі закордонні та англomовні пропагандистські операції, які обидві країни створили для просування своїх поглядів у всьому світі – шлях, який став більш важливим, оскільки російські державні ЗМІ були заборонені в ефірі та в Інтернеті в деяких частинах Заходу.

Згідно із дослідженням некомерційної організації Центр протидії цифровій ненависті (CCDN), компанія Facebook (Meta) не перешкоджає поширенню дезінформації, змови та пропаганди. Дослідження виявило дописи, що містять «екстремальну» дезінформацію, пов'язану з Україною, на сторінках Facebook CGTN, Global Times, Xinhua News і T-House, чотирьох ЗМІ, які Facebook раніше позначали як китайські державні ЗМІ.

Зважаючи на визнання компанії Meta екстремістською організацією та заборону її діяльності на території РФ, активізування пропагандистської діяльності китайської армії ботів у цих соц.мережах, ознаменує початок чергової інформаційної боротьби проти Західного світу.

У Європейському Союзі підтримувані Кремлем ЗМІ RT і Sputnik були офіційно заборонені, а такі компанії, як Meta, материнська компанія Facebook та Instagram, і YouTube від Google, втрутилися, щоб заблокувати їхній контент. Але на китайських каналах, таких як CGTN і Global Times, які продовжують працювати, ці російські тези все ще проходять. Публікації з цих акаунтів свідчать про те, що Україна та США ніби мають пронацистські нахили, повторюють російську дезінформацію про лабораторії і цитують Росію, яка заперечує, що планує повалити чинний уряд у своїй так званій «спеціальній військовій операції» в Україні.

Низка пов'язаних з китайським урядом ЗМІ та проросійських акаунтів у соціальних мережах поширюють прокремлівські настрої в китайському інтернеті, неправильно перекладаючи або маніпулюючи міжнародними новинами про війну в Україні. 21 квітня 2022 року стаття, опублікована The Guardian, розповіла, як мирні жителі, які загинули під час російської окупації українського міста Буча, були вбиті крихітними металевими стрілами, які називаються флешетами,

від снарядів такого типу, випущених російською артилерією. Однак South Review, офіційне державне ЗМІ та дочірнє підприємство Комуністичної партії Китаю, що належить газетній групі Guangzhou Daily, неправильно переклало статтю, стверджуючи, що снаряди були випущені українськими силами. Дебати про російське вторгнення дійсно існують у Китаї, але в соціальних мережах, за якими ретельно стежать, погляди, подібні до тих, що існують у західних ЗМІ, часто стикаються з цензурою. Антизахідні коментатори подій дотримуються лінії Кремля, звинувачуючи НАТО і США в тому, що вони називають «спеціальними військовими діями».

Отже, Китай відіграв важливу роль в російському вторгненні в Україну, шляхом активної участі в розповсюдженні пропаганди чи утримання від висловлювання своєї позиції. Пекін формально не схвалював агресію РФ, але й не засуджував. Підконтрольні державі ЗМІ Китаю у своєму висвітленні війни суворо дотримувалися офіційної лінії уряду. Китайські ЗМІ зайняли проросійську позицію у своїх звітах про війну. Аналіз публікацій китайських користувачів у популярних соц.мережах показав, що найбільш поширених постів про події в Україні майже половина класифікував як виразно проросійські, часто містять інформацію, приписувану російському чиновнику або взятую безпосередньо з російських державних ЗМІ. Низка пов'язаних з китайським урядом ЗМІ та проросійських акаунтів у соціальних мережах поширюють прокремлівські настрої в китайському інтернеті, неправильно перекладаючи або маніпулюючи міжнародними новинами про війну в Україні. Проте у китайських соціальних мережах серед шквалу підтримки Росії з націоналістичним відтінком також було багато критичних голосів, які висловлювали жаль щодо війни в Україні та висловлювали співчуття до становища українців.

*Ткаленко Г. І.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТРИБУНАЛІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ «ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА» ТА «ЗЛОЧИНІВ АГРЕСІЇ»

Наразі, у зв'язку з російсько-українською війною, перед світовою спільнотою постало нагальне питання стабілізації міжнародно-політичного середовища та припинення агресії, воєнної агресії одних держав щодо інших. Насамперед мова йде про покарання не лише воєнних та військових злочинців, а й загалом покарання за злочини агресії та державу-агресора, що у історії відбувалося лише раз – після Другої світової війни – на засіданнях та у заключних рішеннях двох військових трибуналів – Нюрнберзького та Токійського. Відзначимо, що 15 грудня 2017 року Асамблея держав-учасниць Статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) прийняла резолюцію, яка активізувала юрисдикцію суду щодо злочину агресії і тим самим порушила питання оновлення, корегування юридичної основи розгляду злочинів агресії зважаючи на динаміку сучасних міжнародно-політичних подій.

Метою дослідження є розгляд нормативно-правових основ дефініювання «держави-агресора» та «злочинів агресії» у діяльності Нюрнберзького та Токійського військових трибуналів.

Одним із найавторитетніших джерел міжнародного права з питання визначення агресивних дій держави є Конвенція про визначення агресії, підписана в Лондоні 3 липня 1933 року Румунією, Естонією, Латвією, Польщею, Туреччиною, Радянським Союзом, Персією та Афганістаном. Проте, тривалий час міжнародне право інтерпретувало агресивну війну поза законом. Як зазначав суддя Нюрнберзького трибуналу Роберт Джексон: «Агресором» зазвичай вважають ту державу, яка першою вчинила будь-яку з наступних дій: 1) оголошення війни іншій державі; 2) вторгнення її збройних сил, з оголошенням війни або без неї, на територію іншої держави; 3) напад її сухопутних, військово-морських або повітряних сил, з оголошенням війни чи без неї, на територію, судна чи літаки іншої держави; 4) надання підтримки збройним формуванням, сформованим на території іншої держави, або відмова, незважаючи на прохання держави, що зазнала вторгнення, вжити на своїй власній території всіх заходів, що від неї залежать, щоб позбави-

ти ці формування будь-якої допомоги чи захисту. Жодні політичні, військові, економічні чи інші міркування не повинні служити виправданням для таких дій, але здійснення права на законний самозахист, тобто опір акту агресії або дії з надання допомоги державі, яка зазнала агресії, не є агресивною війною» [2]. Саме апелюючи до таких рис, кожна із серії війн, розпочатих нацистськими лідерами, була однозначно агресивною, що знайшло своє відображення у двох безпрецедентних військових трибуналах – Нюрнберзький трибунал(процес) або суд над провідними посадовцями Німеччини перед Міжнародним військовим трибуналом (20 листопада 1945 року – 1 жовтня 1946 року) та Токійський трибунал (процес) або Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу (29 квітня 1946 року – 12 листопада 1948 року).

Ідея про те, що держави повинні використовувати механізми мирного вирішення суперечок, перш ніж вдаватися до застосування сили, не є новою. Правова основа криміналізації агресії сягає корінням у низку міжнародних конвенцій. Гаазька конвенція 1899 року зобов'язувала держави шукати мирних рішень перед тим, як вдаватися до сили. Пакт Ліги Націй 1919 року мав на меті запобігти зверненню до війни під час міжнародних суперечок, а також Пакт Келлога-Бріана 1928 року. Однак, переслідування злочину агресії передбачає притягнення державного керівництва до кримінальної відповідальності за дії держави до та під час збройних конфліктів. Ідея про те, що лідери можуть і повинні нести відповідальність за ці дії держави, залишається суперечливою.

Нюрнберзький суд над військовими злочинцями став результатом низки конференцій між представниками Сполучених Штатів і деякими союзниками в боротьбі з «державами нацистського блоку», які можна вважати основним органом для судових процесів. У жовтні 1943 року представники урядів Сполучених Штатів, Китаю, Радянського Союзу та Сполученого Королівства пообіцяли проводити спільні дії для організації та підтримки миру та безпеки. Після цього представники трьох європейських держав зробили окрему заяву щодо Італії, в якій зазначалося, що «фашистські вожді та армійські генерали, відомі або підозрювані у вчиненні військових злочинів, повинні бути заарештовані та передані правосуддю». 30 жовтня 1943 року президент США Франклін Рузвельт, прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль і очільник СРСР Йосип Сталін підписали заяву про зв'єрства, яка попереджала винних про наближення покарання, відома як Московська декларація. На Кримській конференції (Ялта) у лютому 1945 року вище зазначені політичні лідери заявили, що вони мають намір притягнути до відповідальності всіх військових злочинців. Капітуляція німецької армії 8

травня 1945 року супроводжувалася 5 червня декларацією представників союзників про поразку Німеччини та взяття верховної влади на себе союзниками, включаючи тимчасовий уряд Французької Республіки. Ця декларація передбачала передачу представникам союзників осіб, підозрюваних у вчиненні військових злочинів чи подібних злочинів, наданні наказу чи підбурюванні до них. Лондонська угода від 8 серпня 1945 року передбачала створення Міжнародного військового трибуналу для суду над військовими злочинцями в Німеччині. До цієї угоди додавався документ, відомий як «Статут/Хартія», який у загальному вигляді викладав повноваження трибуналу, процедуру, якої слід дотримуватися, і визначення злочинів, що підпадають під його юрисдикцію. Це були злочини проти миру, військові злочини та злочини проти людства.

20 грудня 1945 року, військові губернатори чотирьох окупаційних держав у Берліні оприлюднили та ввели в дію Закон Контрольної Ради № 10 з метою введення в дію умов Московської декларації, Лондонської угоди, і Статуту МКС, а також встановити єдину основу для судового переслідування німецьких військових злочинців, крім тих, які розглядаються Міжнародним військовим трибуналом. Цей закон включав посилання на Московську декларацію, Лондонську угоду та Хартію та дозволяв окупаційній владі створювати трибунали у своїх відповідних зонах. Зокрема, також йшла мова про агресію та агресивні війни. Нижченаведені злочини були визначені в основному такими самими термінами, як і в Хартії. Стаття II 1. Кожне з наступних діянь визнається злочином: (а) Злочини проти миру. Ініціювання вторгнень в інші країни та агресивних воєн з порушенням міжнародних законів і договорів, включаючи, але не обмежуючись, планування, підготовку, початок або ведення агресивної війни або війни з порушенням міжнародних договорів, угод чи гарантій, або участь у спільному плані чи змові для здійснення будь-якого з вищезазначеного. (b) Військові злочини. Жорстокі дії або злочини проти осіб або власності, що становлять порушення законів і звичаїв війни, включаючи, але не обмежуючись цим, вбивство, жорстоке поводження або депортацію на рабську працю чи з будь-якою іншою метою цивільного населення з окупованої території, вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими або особами на морях, убивство заручників, пограбування державного чи приватного майна, безпідставне руйнування міст, селищ чи сіл або спустошення, не виправдане військовою необхідністю. (c)

Злочини проти людства. Жорстокість та правопорушення, включаючи, але не обмежуючись, убивства, винищення, поневолення, депортацію, ув'язнення, катування, зґвалтування чи інші нелюдські акти,

вчинені проти будь-якого цивільного населення. (d) Членство в категоріях злочинної групи чи організації, визнаної Міжнародним військовим трибуналом злочинною [1].

Під головуванням суддів із чотирьох союзних держав на чолі з головним прокурором і суддею Верховного суду США Робертом Джексонем, Нюрнберзький процес змінив процес здійснення правосуддя по всьому світу. Як зазначено в Остаточному звіті судді Роберта Джексона президенту США Гарі Трумену суд тривав 216 днів і включав огляд понад 100 000 німецьких документів, понад 25 000 фотографій, і великі кіноматеріали нацистських звірств. Загалом, стенограма судового засідання становила понад 17 000 сторінок. До кінця процесу 12 нацистських лідерів були засуджені до страти: троє засуджені до довічного ув'язнення, а четверо засуджені до позбавлення волі на строк від 10 до 20 років, з трьома будучи виправданим. Страти відбулися в жовтні 1946 року, хоча найвищий нацистський чиновник Герман Герінг намагався покінчити життя самогубством у камері раніше встановленого терміну його виконання [2].

Правова основа для проведення Токійського трибуналу виникла з умов капітуляції Японії перед союзниками, офіційно підписаних 2 вересня 1945 року. Коли Японія підписала Потсдамську декларацію, вона визнала право союзників судити японців як військових злочинців. Багато військових трибуналів відбувалися на територіях, які раніше окупувала Японія, але Токійський трибунал, який проходив у центрі Токіо і був відкритий для глядачів, був найбільшим публічним із цих подій. Він мав на меті притягнути осіб до відповідальності не лише за Військові злочини класів В і С – злочини, вчинені проти цивільного населення та військовополонених, а також злочини, пов'язані з веденням агресивної війни, або військові злочини класу А.

Визначення агресії в Токійському трибуналі є наступним: військові злочини включали «планування, підготовку, початок або ведення оголошеної або неоголошеної агресивної війни або війни з порушенням міжнародного права, договорів, угод чи гарантій, або участь у спільному плані чи змові для здійснення будь-якої дії з вищезазначеного» [1]. Незважаючи на незначні відмінності, це визначення по суті повторює визначення, використане в Нюрнберзькій хартії. Для цілей судового переслідування МКС визначив злочин агресії як «планування, підготовка, ініціювання або виконання особою в змозі ефективно контролювати або керувати політичними чи військовими діями. . . який за своїм характером, тяжкістю та масштабом є явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй». Стаття 8 визначає, що є актом агресії є: «вторгнення або напад збройних сил держави на тери-

торії іншої держави або будь-якої військової окупації, якою б тимчасовою вона не була, внаслідок такого вторгнення чи нападу, або будь-якої анексії шляхом застосування сили на території іншої держави чи її частини» [1].

У результаті Токійського військового трибуналу, з 28 провідних посадових осіб, що постали перед судом, визнано винними 25 – двоє померли під час випробувань, а інший пережив психічний зрив, що вимагав госпіталізації. Серед страчених був Генерал японської імператорської армії Хідекі Тодзьо, який ніс основний тягар відповідальності за захист імператора Хірохіто і хто врешті-решт під час суду взяв на себе відповідальність за війну.

Тобто, можна стверджувати, що саме Нюрнберзький та Токійський військові трибунали є першими, що в історичному та юридичному форматі визнали акти агресії, агресивних воєн як злочини за які було покарано політичних, військових керівників держав-агресорів за розгортання Другої світової війни. Проте, питання подальшого покарання держав-агресорів, яке здавалося б не мало виникати після покарання нацистських злочинців, знаходить нові втілення у політичній та юридичній сферах і наразі.

Використані джерела

1. International Military Tribunal for the Far East Charter (IMTFE Charter). Special proclamation by the Supreme Commander for the Allied Powers at Tokyo January 19, 1946 // United Nations. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf.

2. Opening address by Robert H. Jackson (Nuremberg, 21 November 1945) // Luxembourg Center for Contemporary and Digital History. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/9a50a158-f2f7-468b-9613-b2ba13da7758/publishable_en.pdf.

3. The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General: Document A/CN.4/5 // United Nations Official Legal Affairs. URL: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_5.pdf.

*Щоголев Д. М.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри конституційного права та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ПОЛІТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ ПІД ЧАС ВИБОРІВ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ТА ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Маніпулятивні технології досі залишаються важливою складовою виборчого процесу в Україні, адже це найефективніший інструмент досягнення мети будь-якої виборчої кампанії, з метою впливу на свідомість електорату.

За визначенням експертів Міжнародного Республіканського Інституту політична маніпуляція – це сукупність методів ідеологічного та духовно-психологічного впливу, спрямованих на формування певних переконань і цінностей у масовій свідомості. У більшості випадків маніпулювання означає прихований психологічний вплив, який здійснюється без відома тих, на кого він націлений, і часто діє на шкоду їм. Маніпуляція передбачає управління свідомістю таким чином, що об'єкт впливу не усвідомлює самого факту маніпуляції. Основною метою політичного маніпулювання є досягнення, утримання та використання влади [1, с. 171].

В Україні за останні п'ять років під час президентських і парламентських виборів 2019 року та місцевих виборів 2020 року соціальні мережі стали активним засобом використання прогалин виборчого законодавства і його невідповідності законам, які на той час регламентували діяльність засобів масової інформації, що дозволило поширення прихованої масової агітації, маніпулювання громадською думкою і формування викривленого уявлення про кандидатів і партії. Це відбувалося як під час виборчої кампанії, так і в дні «тиші», коли агітації мали бути максимально обмеженими.

Особливістю політичного маніпулювання є те, що воно використовується не лише для отримання суспільної підтримки під час виборів, але й у щоденному управлінні населення. Вважається, що виборчий процес не закінчується оголошенням результатів та приходом до влади певної політичної сили. У сучасному суспільстві боротьба постійно триває і продовжується в медійному просторі. Інформаційне середовище необхідне не лише для здобуття підтримки виборців перед та під

час виборів, але й для її збереження через ефективну діяльність. Якщо політичний піар буде здійснюватись безперервно, а технології успішно застосовуватимуться, це дозволить мінімізувати витрати на перемогу в наступних виборах [2, с. 59].

Маніпулятивні технології класифікують за способом впливу – на прямі та приховані; за формою маніпулятивні технології – на агітаційні, економічні, адміністративні та провокаційні; за змістом – на рекламу та антирекламу; за рівнем влади – на міжособистісні, групові та масові; за інформаційними носіями – на друковані, електронні, зовнішні тощо [3, с. 129].

Досвід виборчих кампаній попередніх виборів, свідчить про наявність таких політичних маніпуляцій під час виборчих процесів як дезінформація та пропаганда, використання адміністративного ресурсу, фінансові та соціальні маніпуляції.

Найбільш поширеною формою політичних маніпуляцій під час виборів є фейкова інформація у виді дезінформації щодо кандидатів, партій або виборчих питань, створена з метою навмисного введення в оману та заподіяння шкоди. Дезінформація може включати фейкові новини, відверті брехливі факти або маніпулятивну інтерпретацію реальних подій. Часто це поширення неправдивої інформації або такої, що компрометує опонентів, з метою дискредитації їх перед виборцями. Така тактика може охоплювати наклепи, вкидання неперевіраних даних, витік персональної інформації або маніпулятивні інтерв'ю.

На сьогодні соціальні мережі стали потужним інструментом та головним майданчиком для поширення маніпуляцій, що може включати таргетовану рекламу, яка налаштована на конкретні групи виборців, використання ботів для штучного створення підтримки, поширення фейкових новин та дезінформації через ботоферми [4, с. 201].

Наступною популярною маніпуляцією під час виборчих кампаній після інформаційної є фінансова. До фінансових маніпуляцій можна віднести: підкуп виборців, членів виборчих комісій та спостерігачів, використання «чорних» коштів для фінансування агітаційних кампаній тощо.

Підкуп виборців – є однією з найпоширеніших видів порушення виборчих прав, який значно спотворює результати виборів і полягає в прямому або непрямому наданні матеріальних благ (грошей, товарів, послуг) електорату з метою впливу на їх вибір. Це також може бути організація безоплатних розважальних заходів або туристичних поїздок. Важливо, що ці витрати не включаються в офіційну звітність кандидата чи партії як витрати на виборчу кампанію. Підкуп членів виборчих комісій або спостерігачів відбувається для забезпечення фальси-

фікацій під час підрахунку голосів, що дозволяє маніпулювати результатами виборів та штучно підвищувати підтримку окремих кандидатів.

Під соціологічними маніпуляціями розуміють підроблені або перевернуті результати соціологічних опитувань, які певною мірою можуть впливати на виборців, створюючи хибне враження про популярність певних кандидатів або партій. Це може змусити виборців голосувати за «переможця» або уникати підтримки менш популярних кандидатів.

Також часто кандидати залучають адміністративний ресурс під час виборчих кампаній. Такий ресурс включає як матеріальні, так і нематеріальні переваги, які чиновники, посадовці та інші державні структури можуть використовувати у власних інтересах або на користь певних кандидатів. Адміністративний ресурс може включати залучення бюджетних коштів для проведення агітації, організації політичних заходів або рекламних кампаній на підтримку конкретного кандидата чи партії. До прикладу, проведення агітаційних заходів під виглядом офіційних зустрічей або урядових подій.

Один з найбільш поширених варіантів використання адміністративного ресурсу – це тиск на державних службовців або працівників державних підприємств, установ, органів місцевого самоврядування для того, щоб вони підтримали конкретного кандидата. Такий тиск може бути здійснений через зобов'язання службовців брати участь у передвиборчих заходах або голосувати за певного кандидата під загрозою втрати роботи або здобуття кар'єрних перспектив; організацію примусових мітингів чи заходів з обов'язковою присутністю працівників бюджетної сфери тощо.

Крім того, зустрічається використання адміністративного ресурсу для висунення так званих «технічних кандидатів», які не мають реальних шансів на перемогу, але висуваються для розпорошення голосів опонентів або створення враження конкуренції. Такий підхід дозволяє владі контролювати хід виборів і створювати видимість багатопартійної демократії.

Небезпека використання вищенаведених політичних маніпуляцій пов'язана перш за все з тим, що вони несуть загрозу основам демократичної держави, підриваючи принципи чесних і прозорих виборів. Виборці, які піддаються маніпуляціям, роблять вибір на основі викривленої інформації або психологічного тиску, що підриває легітимність виборчих результатів. Деформація виборчого процесу не лише руйнує віру громадян у свою здатність впливати на політичні рішення, але й зміцнює авторитарні тенденції, які ускладнюють будь-які спроби реформ.

Масштабні маніпуляції під час виборів можуть призвести до політичної нестабільності, підриву довіри до виборчої системи, делегітимації влади та збільшення соціальної напруги. Це, своєю чергою, може стати каталізатором політичних криз, протестів і послаблення державних інститутів, що безпосередньо впливає на політичну безпеку держави: робить її вразливою до зовнішніх загроз, послаблюючи національну безпеку та суверенітет.

Для запобігання маніпуляціям необхідне вдосконалення правових норм, що регулюють виборчий процес, зокрема введення жорсткішої відповідальності за підкуп, використання адміністративного ресурсу та маніпуляції через медіа. Важливу роль також відіграє розвиток громадянського суспільства, яке має контролювати прозорість виборчого процесу [5, с.17].

Учасники панельного обговорення «Викриття зловмисників на виборах: Інформаційні маніпуляції на виборах і як з ними боротися» в рамках Белградської безпекової конференції - 2023 дійшли спільної думки, що забезпечення стійкості виборчого процесу до інформаційних маніпуляцій можливе через залучення великих соціальних платформ, а також навчання громадян розрізняти справжніх і фальшивих спостерігачів за виборами [6].

Отже, політичні маніпуляції становлять серйозну загрозу для демократичних процесів і політичної безпеки держави. Ефективна протидія цим загрозам вимагає комплексного підходу, який включає правові, політичні та технологічні механізми захисту виборчих прав громадян, а також підвищення рівня політичної освіти виборців та забезпечення прозорості виборчого процесу на всіх його етапах.

Список використаних джерел

1. Городок М. Д., Карташов А. В., Романенко Є. О., Стасюк В. Ю. Перемога на виборах: технології, кампанії, принципи : практ. посіб. Міжнародний Республіканський Інститут. Київ, 2016. 264 с. URL: <https://iri.org.ua/sites/default/files/resources/Перемога%20на%20виборах.%20Технології,%20кампанії,%20принципи.pdf> (дата звернення: 04.10.2024).
2. Чубатенко О. М. Маніпулятивні технології у виборчих процесах України. Науковий журнал «Політикус» 2020. Вип. 4. С. 57–61. URL: http://politicus.od.ua/4_2020/11.pdf (дата звернення: 04.10.2024).
3. Нальотов А. Виборчі технології як чинник впливу на масову свідомість. Політичний менеджмент. 2007. № 5. С. 126–137. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9697/14-Nalyotov.pdf?sequence=1> (дата звернення: 04.10.2024).

4. Шустенко О. Маніпулятивні технології як феномен цифрової дійсності. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Вип. 49, С. 200-204. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/49_2023/25.pdf (дата звернення: 04.10.2024).

5. Максименцева Н.О., Максименцев М.Г. Політичні маніпуляції під час виборчого процесу як загроза політичної безпеки та реалізації влади народу. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2023. Вип. 3. С. 11-19. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/378/347> (дата звернення: 04.10.2024).

6. BSC. Інформаційні маніпуляції на виборах і як з ними боротися. URL: <https://www.oporaua.org/vybory/bsc-informaciyni-manipulyaciyi-na-viborah-i-yak-z-nimi-borotysya-24948> (дата звернення: 04.10.2024).

УДК 32:316.64](043.2)

*Губницька О. В.,
магістрантка спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ: ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Політична свідомість є ключовим елементом суспільного життя, який визначає ставлення людей до політичних інститутів, процесів та явищ. Це складний феномен, що охоплює знання, переконання, ідеали та цінності, які формують політичну поведінку індивідів і суспільства загалом. Політична свідомість відображає рівень обізнаності громадян щодо державної політики, їхнє розуміння ролі влади, участі в політичних процесах та впливу політичних рішень на життя суспільства.

Основні характеристики політичної свідомості включають ідеологічні, емоційні та когнітивні складники. Вона може варіюватися від високого рівня активної громадянської участі до байдужості або навіть відчуженості від політичного життя. Формування політичної свідомості відбувається під впливом різних чинників, таких як соціалізація, засоби масової інформації, освітні інституції, історичний досвід, а також поточні політичні події.

Політична свідомість (від лат. «con» (разом, спільно) і «scientia» (знання)) - це система знань, оцінок, настроїв і почуттів, які допомагають окремим людям, групам, державам та іншим акторам розуміти

політичну сферу. Політична свідомість є елементом суспільної свідомості і відображає суб'єктивний колективний образ політичної системи, наявного режиму, політичних інтересів, устремлінь і цінностей. У широкому сенсі політична свідомість - це сукупність ідей, знань, почуттів і прагнень. З одного боку, це набір нормативних і раціональних елементів, з іншого - набір підсвідомих та ірраціональних афективних елементів. Ці елементи лежать в основі політичної орієнтації та відповідної поведінки, індивідуального та колективного ставлення до уряду та його інститутів, участі в політичному процесі та владних відносин. Аналітики звертають увагу на складність і багатоаспектність феномена «політичної свідомості». Водночас вони наголошують на деяких особливостях при визначенні цього поняття та його деталей. Одні наголошують, що політична свідомість насамперед пов'язана з рефлексивною «суб'єктивацією» політики. Інші вважають, що ця категорія являє собою сукупність сенсорних, теоретичних, раціональних і підсвідомих уявлень індивідів про політику. Треті визначають політичну свідомість як сукупність дій, поглядів, думок, суджень та емоційних станів у політичному процесі [3].

Поняття «політична свідомість» тісно співвідноситься з поняттям «політичної людини», яке веде свій родовід від Арістотеля. Великий мислитель був переконаний, що поведінка людини формується у стосунках із суспільством, у процесі реагування на його традиції, мораль, інституції. Саме тому Арістотель зазначає у праці «Політика», що людина, яка знаходиться поза політикою і не здатна вступати у спілкування або не вважає себе істотою самодостатньою і не відчуває потреби ні в чому, вже не виступає елементом держави, а «стає або твариною, або божеством» [1]. «Людиною політичною» стає всякий індивід, якщо він вступає у відносини з владою, її інституціями. Політична свідомість є властивістю діяльності в політичній сфері і в її виходах на громадянську, неполітичну сферу [1].

Політична свідомість - це системне утворення, що має такі рівні:

1. Емпіричний і повсякденний рівень. Він ґрунтується на безпосередній практиці та участі в політичних процесах різних акторів. Цей рівень відображає почуття, настрої, переживання, волю, ілюзії та сприйняття і фіксує переважно зовнішні аспекти подій та явищ.

2. Практико-політичний рівень створює інформаційну базу для складніших теоретичних моделей свідомості.

3. Політико-ідеологічний рівень дає змогу ставити й розв'язувати стратегічні й тактичні політичні завдання, визначати засоби їхнього досягнення, напрями й методи організаційної та політичної підтримки

актуальних проблем і, спираючись на практичний досвід, координує політику на основі практичного досвіду.

4. Національний рівень, на якому розробляється державна політика. Обґрунтовується і здійснюється захист існуючої політичної системи та принципів управління.

Крім того, існують такі типи політичної свідомості: свідомість великих соціальних груп, держав, партій, еліт та індивідів; державна та антидержавна, централістська та децентралістська [3].

Функції політичної свідомості

- пізнання - сукупність знань про навколишню політичну дійсність та об'єктивне відображення політичної реальності;

- орієнтаційна – допомагає орієнтуватися в політичному житті та оцінювати політичні події;

- регулятивна - забезпечує керівництво щодо участі в політичному житті.

- інтеграційна – допомагає інтегрувати соціальні групи на основі спільних цінностей, ідей та установок;

- прогностична – закладає основу для передбачення змісту і характеру розвитку політичних процесів;

- нормативна – створює загальноприйнятий образ майбутнього.

До основних складових політичної свідомості відносяться політичні цінності і політична спрямованість. Цінності характеризують свідомість індивіда, що в першу чергу є його соціальною природою. Політичні цінності засвоюють ідеї соціально адаптованих груп. Політичні установки – це різновид суб'єктивного ставлення, яке розуміється як усвідомлена готовність людини діяти належним чином і відповідає певному суб'єкту (режиму, партії, інституту) [3].

Американський політолог В. Розенбаум пропонує власну класифікацію політичних установок, в якій він виділяє три основні групи. Першу групу складають установки, пов'язані з політичною системою, політсистемою, загальними нормами і традиціями. Друга – це ідентифікація особистості, установка, що визначає взаємини з «іншими» (людьми, організаціями). Третю групу складають установки, що характеризують сприйняття людини як «самого себе» в політиці, самосвідомість [2].

У процесі формування політичної свідомості дуже важливим є визначення власної політичної ідентичності. Вона відіграє важливу роль у процесі регулювання поведінки індивідуальних і групових суб'єктів. Політична ідентичність - це ототожнення суб'єкта політичного процесу з відповідною політичною позицією, яка визнається іншими суб'єктами політичних відносин. Залежно від суб'єктивності розріз-

няють ідентифікацію індивідів і груп. В ідеологічному і політичному напрямку найчастіше використовується поняття «зліва направо» [2].

Отже, політична свідомість є важливою складовою соціального життя, що визначає взаємодію громадян із політичними процесами та інститутами. Вона охоплює широкий спектр елементів, таких як політичні знання, ідеологічні переконання, моральні цінності та ставлення до державної влади. Основні характеристики політичної свідомості, зокрема когнітивний, емоційний та поведінковий аспекти, дозволяють зрозуміти, як громадяни сприймають політичні події та приймають рішення щодо своєї участі в політичному житті.

Формування політичної свідомості є результатом дії багатьох факторів: від соціалізації в дитинстві до впливу медіа, освітніх установ і поточних політичних подій. Важливим є розуміння, що політична свідомість може змінюватися під впливом нової інформації або змін у суспільно-політичному контексті.

Вивчення політичної свідомості дозволяє краще зрозуміти динаміку політичної участі, активності громадян і розвиток демократії в різних країнах. Це також є ключовим фактором у формуванні ефективної політики, яка враховує інтереси та прагнення суспільства.

Список використаних джерел

1. Арістотель. Політика. URL: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>.
2. Білецька Т., Купчишина В. Політична психологія: навчально-методичний посібник. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ. 2022. 184 с.
3. Політична свідомість. URL: <https://studies.in.ua/politologiya-yarosh/882-tema-18-poltichna-svdomst.html>.

УДК 323:351.746.1](043.2)

Мусафір О. І.,
*магістрант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Питання національної безпеки набуло актуального значення з моменту здобуття Україною незалежності, а особливо нагальним стало

після вторгнення російських військ на Сході України у 2014 році. З моменту повномасштабного вторгнення та початку російсько-української війни це питання стало одним з найголовніших для України, адже є ключовим елементом для встановлення стабільності та розвитку країни.

Поняття національної безпеки є достатньо широким та може вживатися стосовно різних соціальних систем в контексті їх захисту від негативного впливу різного характеру – природного чи соціального.

Так, на думку українських вчених (Д. Павленко, Ю. Семенюка, Ю. Лисецького), поняття національна безпека «характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави. Її можна розглядати як специфічну властивість динамічних систем, комплексний критерій оцінки їх якості й ефективності» [1, с. 103]. Тобто науковці включають у дефініцію «національна безпека» захист держави, суспільства та громадянина.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII: «національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [2].

Аналізуючи підходи до розуміння поняття «національна безпека», можна визначити три напрями тлумачень цієї дефініції:

1. Акцент у визначенні поняття робиться на захисті суспільних цінностей, таких як: економічний розвиток, політична незалежність, справедливість.

2. Акцент при визначенні терміну робиться на взаємозв'язку національних інтересів та цінностей, важливості їх врахування в контексті національної безпеки.

3. Акцент у тлумаченні поняття робиться на захисті інтересів не лише нації або суспільства, а на особистості.

Важливим є зауваження І. Коржа, який стверджує, що національна безпека відображає рівень захищеності інтересів громадянина, держави та суспільства від загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, а також є важливою для духовного та матеріального розвитку. На думку науковця, «головними об'єктами національної безпеки визначалися громадянин, його права і свободи; суспільство, його духовні та матеріальні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів» [3, с. 70].

Таким чином, поняття «національна безпека» визначається як рівень захищеності держави, суспільства та громадянина від загроз внутрішнього та зовнішнього характеру в різних сферах: військовій, політичній, соціальній, економічній, техногенній, інформаційній та екологічній.

Виходячи з визначення національна безпека доцільно, визначити її основні об'єкти, якими є громадяни (їхні права і свободи), суспільство (його духовні й матеріальні цінності), держава (її конституційний устрій, суверенітет і територіальна цілісність).

Основними складовими національної безпеки слід вважати:

- військовий потенціал, який включає такі показники, як рівень військово-технічного забезпечення, кількість та оснащеність збройних сил;

- економічний потенціал, який є сукупністю економічних можливостей країни (технології, промисловість, транспортна інфраструктура, різноманітні ресурси, необхідні для забезпечення військового потенціалу);

- науково-технічний потенціал, який полягає в сукупності технологій, знань, необхідних для виробництва та розробки військової техніки, озброєння і розвитку новітніх оборонних та безпекових систем);

- інформаційний потенціал, який є сукупністю інформаційних ресурсів, необхідних для забезпечення можливості державі проводити моніторинг зовнішньої ситуації, виявляти загрози та проводити оперативний аналіз ситуації для забезпечення національної безпеки.

Тобто основні складові системи національної безпеки – це сукупність елементів, необхідних для забезпечення достатнього рівня захисту держави від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру.

Українською владою реалізовувались дії, що були спрямовані на створення зовнішнього образу розвиненої обороноздатної держави, а саме: впровадження нової військової форми, військових звань, проведення офіційних свят та парадів. При цьому не були реалізовані дії, спрямовані на зміцнення системи обороноздатності та національної безпеки.

Це призвело до того, що після набуття незалежності Україною не було розпочато формування національних збройних сил, а було перейнято радянську мілітарну систему та тип мислення, що закріпилось у Збройних силах України. Саме це блокувало розвиток українських національних цінностей та інтересів у сфері обороноздатності й безпеки держави.

При цьому у 2014 році після вторгнення російських військ на Схід України та анексії Криму були виявлені прогалини та проблеми системи безпеки та обороноздатності. Тому період з 1991 року до 2014 року

може бути названий як імітаційний у контексті становлення системи національної безпеки України.

Після виявлення проблем системи національної безпеки та обороноздатності у 2014 році відбувається зміна вектору розвитку вказаної системи. Так, з 2014 до 2019 рр. у сфері національної безпеки і оборони України відбулася низка позитивних змін, які торкнулися різних сторін діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України, і, в першу чергу, системи управління.

У цей період змінюється законодавча база системи національної безпеки та оборони, збільшуються бюджетні витрати на безпекову сферу, відбуваються зміни у структурі Збройних сил України, формуються сили Територіальної оборони, проводяться військові й тактичні навчання, розвивається оборонна промисловість.

Важливим феноменом розвитку системи національної безпеки та України стало підвищення активності громадянського суспільства, що особливо проявилось під час Революції Гідності, яка відбувалась у 2013-2014 рр.

Слабкість системи безпеки та оборони значною мірою була компенсована зусиллями громадянського суспільства (добровольчими батальйонами, волонтерським рухом, інформаційними мережами тощо).

Слід констатувати, що українське суспільство відіграло ключову роль у заморожуванні наступу російської армії, проявивши прихильність до відродження територіальної цілісності держави та зовнішньополітичного вектору – євроатлантичної та європейської інтеграції.

Наразі в Україні продовжується реформування системи національної безпеки та оборони, що зумовлено новими викликами – повномасштабною російсько-українською війною. Відбувається реформування військової сфери, впроваджуються зміни в державному управлінні, що пов'язані з національною безпекою країни.

Список використаних джерел

1. Павленко Д., Семенюк Ю., Лисецький Ю. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 32 (71) № 3 2021. С. 102–107.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII (2469-19) зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

3. Корж І. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових поняття. Правова інформатика. 2012. Вип. № 4 (36). С. 69–75.

*Островська А. О.,
магістрантка спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА: ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ, ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ

Реклама посідає значне місце в житті сучасного суспільства. Її проникнення в різні сфери людської діяльності стає все більш очевидним. Тема реклами є досить актуальною, адже вона є супровідником нашого існування і немає дня, коли б ми не зустріли де-небудь рекламне оголошення.

Хоча реклама зародилась дуже давно, сьогодні вона є надто популярною і влилася майже в усі сфери людського життя і дає змогу «доставитися» до самого вибагливого її адресата. За характером об'єкта рекламу ділять на товарну, корпоративну (іміджеву), державну, соціальну і політичну. Кожна з них володіє своїм набором характерних рис, якостей, функцій і методів впливу та займає відповідну нішу в соціально-комунікаційному просторі. Недарма відомий український дослідник Є. Ромат виділяє такі підходи до розуміння реклами: комунікаційний, функціональний (цільова діяльність), матеріальний (рекламна продукція), галузевий (рекламний бізнес), культурологічний (частина культурного середовища), науковий, професійний (професія), творчий, мистецький (креатив в рекламі).

Батьком сучасної реклами, справжнім «чарівником» в індустрії реклами є Д. Огілві, один з найуспішніших бізнесменів ХХ ст., визнаний найкращим копірайтером у світі. Він є автором книги «Про рекламу», яка стала справжнім скарбом у світі реклами. У дослідження питань реклами значний внесок зробили У. Аренс, К. Бове, Д. Дайер, Ф. Далзелл, А. Костіна, Н. Лисиця, Д. Огілві, Р. Олгаріо, Б. Обритко, Л. Пірсон, А. Піз, тощо. Зокрема У. Аренс та К. Бове, розуміючи вплив та роль реклами у суспільстві, навіть називають її «п'ятою владою».

Серед різновидів реклами особливе місце посідає соціальна реклама, без якої сьогодні неможливо уявити ні одне функціонально розвинене та соціально відповідальне суспільство, що і привертає увагу дослідників, зокрема українських: В. Бутрім, О. Грабчак, М. Докторович, В. Дрешпак, О. Медеяєв, Т. Ревенко, Є. Ромат, І. Сташук тощо.

Соціальна реклама – вид стратегічних комунікацій, спрямованих на досягнення національних цілей. Основні тематичні напрями соціа-

льної реклами: безпека життєдіяльності міста, проблеми рівних прав та соціальних гарантій, екологічні проблеми, тенденції розвитку суспільства, боротьба з загрозами, попередження катастроф, декларація пріоритетних цінностей, заклики до досягнення соціальних та індивідуальних ідеалів, формування патріотизму, соціальна психологія.

Для досягнення своїх цілей соціальна реклама володіє фактично невичерпним спектром методів, які втілені у різних формах її матеріального донесення. Замовниками соціально-політичної реклами можуть виступати не лише держава та її об'єднання, а й профспілки, громадські організації тощо.

Фахівці з реклами вважають, що держава далека від соціальної реклами, не розуміє можливості і лише війна змінила цю ситуацію. Установлено, що на її прийняття масовою аудиторією впливає контекст-ситуація, умови, процеси на тлі яких відбувається комунікація.

Соціальна реклама, як і політична, відноситься до некомерційної реклами, основним призначенням яких є не збільшення продажу, а робота з громадською думкою. Окрім власне соціально-гуманітарних питань, соціальна реклама привертає увагу громадян і до суспільно-політичної проблематики, що лежать у площині політичної соціалізації. Цю частину соціальної реклами можна позначити як «соціально-політичну рекламу»

Соціально-політична реклама є інструментом політичної комунікації, використовуваним державою для потреб взаємодії з громадянським суспільством, легітимації та інформаційної підтримки курсу державної політики, спираючись на прищеплювання відповідних цінностей. З іншого боку, і саме громадянське суспільство активно використовує цей формат комунікації.

Особливе місце у соціально-політичній рекламі відіграє тема патріотизму, яка актуалізується під час війни, впливаючи з необхідності сприяння мобілізації, підтримки армії та загального морально-політичного піднесення нації.

Офіційно історія соціальної/соціально-політичної реклами у світі починається з початку XX століття, і піонером тут виступили США. У 1906 році громадська організація «Американська цивільна асоціація» створила першу соціальну рекламу, що закликає захистити Ніагарський водоспад від шкоди, яка завдається енергетичними компаніями.

Значення соціально-політичної реклами зростає в часи політичних потрясінь, міжнародних конфліктів, воєн, що спричиняють радикальні зміни у житті соціумів залучених країн. Так, важливими історичними віхами інституціоналізації й розвитку соціально-політичної реклами

стали Перша та Друга світові війни, Велика депресія, революційні події у Росії, а у сучасності – російсько-українська війна.

Вже у часи Першої світової війни уряди воюючих держав розуміли: щоб виграти війну, замало лише військової міці, а насамперед потрібно підняти бойовий дух власних народів. З початком Першої світової війни у США та країнах Європи з'явилися перші агітаційні рекрутингові плакати. Відтак, основною формою соціально-політичної реклами патріотичного спрямування виявився друкований плакат, який зберігав своє значення й надалі.

У роки Другої світової війни соціально-політичній рекламі патріотичного спрямування також приділяли особливу роль, водночас враховуючи досвід та прорахунки часів попередньої світової війни. Під час Другої світової війни найбільше агітаційних плакатів випустили США та Велика Британія.

Історію соціально-політичної реклами в Україні можна умовно поділити на два періоди: радянський та сучасний. У радянський час соціальна реклама була практично повністю монополізована державою і фактично зводилася до одного політичного типу. У рекламі використовували барвисті плакати з гаслами, що прославляли комуністичні ідеали. Основними проблемами, які хвилювали державу, були теми війни, боротьби з інакомисленням, допомоги голодуючим та хворим, заклик до здорового способу життя, просування ідей комунізму. Для досягнення політичних цілей використовували й непрямі методи соціальної реклами. Іноді соціальну рекламу використовували в піснях або кінофільмах.

Сучасна соціальна/соціально-політична реклама більш різноманітна, як творчо, так і технічно. У мирний час вона меншою мірою «заполітизована»; її суб'єктами виступають як державні структури, так і організації громадянського суспільства, і в ній відображаються погляди різних громадських організацій та груп.

З початком російсько-української війни соціальна реклама в Україні миттєво відреагувала на нові виклики, продемонструвала тенденцію до нового піднесення. Вона є дуже важливим інструментом для забезпечення безпеки, мобілізації та підтримки громадської думки в країні, де йде війна.

Сьогодні інтернет та соціальні мережі перетворилися на найбільш популярні майданчики для розповсюдження соціально-політичної реклами. Інтернет є найпотужнішою інформаційною платформою, яка пропонує безмежні можливості для спілкування, доступність і відкритість інформації. Найбільше рекламних звернень спрямовані воїнам ЗСУ: «Справжні супергерої носять форму ЗСУ!», «Важко, але варто»,

«Вистоїмо, бо знаємо, за що стоїмо», «Захистимо Україну разом», «Дякуємо за відвагу». Важливою складовою патріотичної реклами є проекти, які присвячені волонтерській діяльності, адже вони забезпечують нашу армію всім необхідним. Яскравим прикладом зв'язку волонтера та військового, є рекламне оголошення: «Привіт! ТРЕБА. Треба? Значить буде!». На сьогоднішній день, найпотужнішими волонтерськими організаціями допомоги нашим захисникам є: «Повернись живим», «Крила Фенікса», «Армія SOS», «Благодійний фонд Сергія Притули» тощо. Завдяки соціальним мережам, волонтерська діяльність стає ще ефективнішою.

Загалом, у наш час соціально-політична реклама являє собою затребуваний вид діяльності, актуальний для сучасного суспільства, й більше того – політичний інститут та вагомий складову політичної культури.

УДК 323.39:323.272](043.2)

Чеканов В. В.,
*магістрант спеціальності 052 «Політологія»
кафедри соціології та політології,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ І РЕВОЛЮЦІЇ

Політичні та соціальні зміни в Україні в період з листопада 2013 року по лютий 2014 року були спричинені масовими протестами на Майдані у Києві проти незаконного розгону мирної демонстрації студентів і громадських активістів. Ці акції почалися 21 листопада 2013 року як відповідь на відмову політичного керівництва України від задекларованого курсу на євроінтеграцію. Серед ключових причин протестів були надмірна концентрація влади у руках правлячої верхівки та небажання українського народу миритися з поступовим перетворенням країни на залежну від Російської Федерації. Головним геополітичним наслідком цих подій став вихід України з російської сфери впливу в економічній і політичній площинах, а також часткове зменшення залежності від Росії у сфері культури.

Чи можна ці значущі для української держави події вважати революцією у класичному сенсі? І чи виправдані жертви, понесені учасниками Майдану? Думки в суспільстві на цей рахунок розділені. Одні громадяни вважають, що це була революція, інші не погоджуються,

хоча за своєю масштабністю події Майдану можуть зрівнятися з відомими історичними революціями. Народний протест став несподіванкою і для самого народу, і для влади, та змінив саму країну. Як зазначив народний депутат України Ірина Луценко, між сценою Майдану та його учасниками існувала значна прірва, лідери намагалися цензурувати критику на свою адресу. Хоча влада і отримала певну легітимність завдяки виборам, Майдан не мав прямого впливу на цей процес і не може відповідати за корупцію представників влади.

Відомо, що світ постійно розвивається через суперечності між продуктивними силами і виробничими відносинами. Продуктивні сили, випереджаючи виробничі відносини, викликають їх зміну, що призводить до зміни суспільних формацій. Економічні відносини є базою суспільства, а соціальні, правові, політичні, національні та інші відносини складають його надбудову. Хоча розвиток економіки впливає на еволюцію цих відносин, останні також можуть впливати на економічні зміни. Економічні закони розвитку, такі як концентрація виробництва, централізація власності та інші, породжують внутрішні суперечності, зокрема, суперечності власності та форми її прояву.

Як би різні «аналітики» не називали народні протести — чи то «політичною революцією», чи «революцією проти номенклатурно-бюрократичного капіталізму», або іншими термінами, незмінним залишається одне: існування суперечності між продуктивними силами та виробничими відносинами. Справжнім результатом революції є усунення цієї суперечності. Невдоволеність населення курсом розвитку країни, перебігом реформ, діями влади або результатами виборів — це лише початковий поштовх до революційних подій. Як можна назвати закипання води чи «збігання» молока революцією — це теж процес переходу кількості в якість, який завжди хтось намагатиметься контролювати, або стримуючи, або прискорюючи процес.

Багато українських інституцій не надали громадянам чіткої відповіді на питання, чому за останнє десятиліття в Україні відбулися два Майдани. Чи були ці події революціями? Яка їхня природа та основні причини? Пересічні громадяни не можуть пояснити це науково, але на рівні свого життя та інтуїтивно відчують, що щось не так, що щось стримує розвиток їхньої країни. Зміна політичної системи відкриває можливості для поступових політичних змін, які є еволюційними, а не революційними. Поступові зміни уникають авантюрних проєктів з непередбачуваними наслідками. Насильницька ж зміна системи вимагає створення абсолютно нових структур замість зруйнованих.

Як зазначає Г. Кіссінджер, революції спалахують тоді, коли різні, часто непов'язані між собою вимоги поєднуються, щоб атакувати не-

готовий до цього режим. Чим ширша революційна коаліція, тим сильніше вона здатна руйнувати існуючі моделі влади. Але чим радикальніші зміни, тим більше насильства потрібно для відновлення порядку, без якого суспільство розпадається. Терор є невіддільною складовою будь-якої революції.

Соціальні революції потребують поштовху, сукупності факторів. Наприклад, чума в Англії 1349 року порушила економічний та політичний баланс, спричинивши або звільнення селян від феодальних обов'язків, або навпаки — закріпачення у Східній Європі, коли землевласники розширювали свої маєтки. Такі події не завжди призводять до позитивних змін. Українська національно-визвольна революція 1648 року мала виразні елементи буржуазної революції, зокрема ліквідацію великої земельної власності польських і ополячених феодалів, повалення кріпосного ладу, завоювання особистої свободи селянами та впровадження дрібної земельної власності. Це створило умови для переходу до буржуазного суспільства, як це сталося в Нідерландах і Англії. Подальший розвиток залежав від сили народних мас та політики правлячих еліт.

Революційний тиск у Росії 1905-1907 років також був викликаний прагненням до політичної влади з боку буржуазії та істеблішменту, які представляли політичну еліту. Царизм зводив із вирішенням аграрного питання, посилював експлуатацію селян і робітників, обмежував демократичні свободи та національні права. Уперше в історії Росії об'єдналися робітничі, селянські, військові, ліберальні, буржуазні та національно-визвольні рухи. Поступки царизму, такі як створення Державної думи, профспілок, нових політичних партій і кооперативів, сприяли зниженню революційних настроїв того періоду.

Лютневі події 1917 року, що сталися, зокрема, під впливом Першої світової війни, призвели до скинення старого режиму в умовах загального революційного підйому в суспільстві. Ці події також демонструють характерні риси класичної революції. Двовладдя, яке утворилося з приходу Тимчасового уряду до влади, підтверджує активну участь політичної еліти в цих історичних трансформаціях.

Революційний рух складається не лише з представників робітників і селян, але й з партій, що представляють інтереси еліт. Недосконалість законодавства та неможливість впливати на узурпацію влади легальними методами сприяють виникненню революцій. Такі явища характерні для країн з недостатньо розвинутими демократіями та слабким громадянським суспільством. Саме ця слабкість демократій зумовлює провідну роль політичної еліти в революційних процесах.

Революції ніколи не виникають спонтанно; вони завжди є результатом дій політичних еліт, незадоволених існуючим режимом. Оскільки саме еліти є ініціаторами революцій, їхня роз'єднаність стає першим кроком до революційного руху. Без підтримки політичних еліт реалізація революції є неможливою. Лише об'єднання інтересів частини еліти з прагненнями незадоволених мас веде до початку революційних подій. Еліти, як провідні верстви населення, мають потенціал очолити зубожілий та незадоволений народ у протестних акціях.

У жовтні 1917 року, після тривалої епохи двовладдя та державного перевороту, більшовики, яких не можна вважати частиною істеблішменту, захопили владу. Хоча мета та зміст подій жовтня 1917 року мали риси революції, за формою це був державний переворот, що визнали й самі більшовики того часу.

Якщо основоположниками Англійської буржуазної революції були такі мислителі, як Т. Гоббс, Дж. Мілтон, О. Сідней та Дж. Локк, а революція у Франції спиралася на ідеї видатних просвітників — Вольтера, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвеція, Д. Дідро, П. Гольбаха та інших, то на пострадянському просторі з 1991 року всі трансформації відбувалися без наукового супроводу, здебільшого на основі зовнішніх рекомендацій.

Щоб вважати революцію успішною, недостатньо лише загального невдоволення різних політичних сил, включно з елітою, існуючим режимом. Революція має призводити до змін у виробничих відносинах. В Україні значний вплив на розвиток справляють олігархи. Внутрішня логіка олігархій полягає в тому, що вони відтворюють себе не лише в існуючій групі при владі, але навіть тоді, коли нова група захоплює владу. Основний принцип олігархії в тому, що нові лідери, скидаючи старих, пропонують лише те саме, що було.

Чи відбулися в Україні зміни у виробничих відносинах після останніх Майданів? Сучасні науковці, очікуючи атестацій та переоцінок, часто уникають вживати прямі терміни, оскільки переможці завжди визначають, що є злочином, а хто — ворогом. Чи не є причина незадоволення населення в тому, що в Україні не було вжито реальних заходів для зменшення впливу олігархії на економіку та формування системи державного управління? Чи не потрібно радикально змінити економічну політику та структуру права власності, прийняти науково обґрунтовані закони, які створять умови для належних економічних відносин?

Відсутність дієвих стимулів і обмежень, з якими зіштовхуються українські політики у взаємодії з іншими політичними та економічними інститутами, може бути основною перешкодою для реформування

суспільних і економічних інститутів, які б стимулювали розвиток країни, економічне зростання та утвердження верховенства права. В таких умовах виникнення об'єктивних умов для економічної та політичної кризи суспільного устрою, а отже, і соціальної революції, є неминучим. Головне, щоб цими обставинами не скористалися зовнішні вороги України, які, на відміну від нашої політичної еліти, завжди готові до дій.

Найбільшою помилкою лідерів Майдану стало те, що вони знову покладалися на політиків. Проблема в тому, що ті, хто сформував комітети на Майдані, не мали політичного досвіду. Це були інтелектуали, порядні та чесні громадяни, які щиро вірили, що політики, які називали себе опозицією, дійсно прагнуть змін. Усі вони заявляли про необхідність покінчити з олігархією, провести реформи в судовій системі та прокуратурі тощо. Проте наші «лідери» боялися не стільки режиму, скільки самого Майдану. Більше того, вони самі були представниками того режиму, просто усуненими від управлінських важелів і фінансових потоків. Виборовши владу, вони намагалися зберегти статус-кво, прикриваючись демократичними гаслами. Вони не кращі за тих, хто працював за часів Януковича, а в чомусь навіть гірші — вони цинічніші.

Ці політики показували, що вони виховані на європейських цінностях, ліберальній демократії та необхідності формування громадянського суспільства — і ми їм повірили. Вважати цю революцію завершеною — велика помилка. Хіба метою Майдану було лише скидання Януковича? Це явно не так! Чи зламано за ці роки панування кланово-олігархічного режиму, який грабує українців, чий життєвий рівень є найнижчим у Європі? Чи взяла наша «еліта», наші мільйонери і мільярдери хоча б частково на себе відповідальність за подолання економічної кризи? Ні, вони лише грабують дрібних підприємців, бюджетників і пенсіонерів, забираючи останні копійки.

Чи покарано когось зі злочинців попереднього режиму, тих, хто переслідував і розстрілював учасників Майдану, руйнував армію та розпалював сепаратизм на півдні та сході? Ні, ніхто не поніс відповідальності! Чи були проведені реформи? Чи подолано корупцію? Ні, влада лише імітує реформи, прикриваючись гаслами «європейського вибору» та вірності ідеалам Майдану. Все це веде Україну до катастрофи і до можливого сплеску нового Майдану, який Росія, безумовно, спробує використати в своїх інтересах.

У революційних подіях останніх часів залишається незмінним одне: у сценарії революції або Майдану завжди повинні бути броньовик,

танк чи бульдозер. Лише з таких «трибун» з'являлися останні політичні лідери.

Магічне слово «революція» завжди давало переможцям право карати або милувати, виходячи з революційної доцільності. Це право, надане переможцями, ставало загальноприйнятим серед народу, навіть якщо значна його частина з цим не погоджувалася. Страх перед непередбачуваними жорстокими діями «революціонерів» і самим словом «революція» пригнічував маси, які сподівалися на світле майбутнє, що, як правило, ніколи не настане.

Слово «революція» використовувалося різними режимами для надання значущості та величності їхнім діям у захопленні влади, переконуючи в їхній унікальності та неминучості. Цим словом переможці показували, що саме вони очолюють важливі, невідворотні та доленосні державотворчі процеси, а також що вони є спасителями народу від «злочинної влади». Цю пафосність використали більшовики, знищивши мільйони громадян колишньої імперії. За такими «революціями» завжди сліднують ріки безневинної крові та людських страждань. Протягом 70 років після «Жовтневої революції» комуністи вводили в оману мільйони людей, які святкували з портретами своїх вождів, в той час як виявилось, що, використовуючи Ульянова-Леніна та його партію, іноземні країни підготували і вчинили державний переворот у ворожій Росії з метою її ослаблення. Незалежно від нашого ставлення до сакральних слів «революція» та «майдан», вони все ж таки означають силове скидання влади.

УДК 94:911.375-022.51]”2017/2020”(477.73)(043/2)

*Гомонюк Є. Д.,
аспірант кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК МАЛИХ МІСТ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОЄКТУ «КИЇВСЬКИЙ ДІАЛОГ» НА МИКОЛАЇВЩИНІ У 2017 – 2020 РР.

Після 2014 р., на фоні подій Революції Гідності, зміни політичного керівництва держави та російської анексії Криму, чимало міжнародних організацій в Європі починають приділяти особливу увагу Україні та активізують свою підтримку її демократичним процесам. Важливе значення, особливо під час російської агресії, відводилося півдню України.

Додатковим поштовхом посилення такої співпраці став перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції між Україною та Європейським Союзом, одразу після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС та її подальшою синхронною ратифікацією Верховною Радою України та Європейським парламентом [1].

У цей час окремим вектором співпраці стали програми культурних обмінів й підтримки локальних ініціатив з ЄС, особливо на тлі запровадження реформи децентралізації й побудови мережі спроможних територіальних громад. Зокрема, бере активну участь у цьому процесі німецька неприбуткова організація «Європейський обмін», яку заснували в Берліні у 2005 р. з метою сприяння демократичному розвитку Європи та її сусідів [7]. Започаткувавши українсько-німецьку платформу «Київський Діалог», яка займалась розвитком громадянського суспільства та зміцнення співпраці між громадськістю та органами місцевої влади, радниця проекту Штефані Шіффер ініціює створення його регіональних представництв у восьми українських містах: Львові, Черкасах, Дніпрі, Одесі, Миколаєві, Маріуполі та Слов'янську, які стали відправними точками для роботи у 35 малих та середніх містечках цих регіонів.

Платформа запропонувала активним мешканцям новостворених громад на півдні України як методичні знання та міжнародний досвід експертів щодо розбудови місцевої демократії, так і фінансові можливості через механізм проведення конкурсів малих грантів на реалізацію ідей з розвитку міста.

Миколаївський осередок проекту запрацював на повну з травня 2017 р., коли «Київський діалог» запустив нову програму «Посилення участі громадян та розвиток міста в регіонах України» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини та у співпраці з Міжнародним фондом «Відродження» [2].

За короткий час партнерства регіональної співпраці на Миколаївщині, аж до грудня 2020 р., в межах програм «Київського Діалогу» тут провели десятки публічних заходів на актуальні суспільно-політичні теми за участю представників влади, міжнародних фондів, професійних спілок, громадських організацій, журналістської спільноти, що представляють громадянське суспільство регіону. Також реалізували низку мікропроектів з акцентом на підтримку створення некомерційних просторів для спілкування та розвитку ідей [8].

Ось лише декілька важливих аспектів, які підкреслюють це. Завдяки підтримці «Київського Діалогу» в листопаді 2017 р. у Первомайську відкрили Молодіжний простір, який став «точкою зростання» для міс-

цевої молоді. За кошти програми у вересні 2019 р. ще один громадський простір «Є_своє» відкрили у Казанці, де місцеві мешканці проводили вуличні фестивалі, кінопокази, виставки й обговорення [6]. В межах співфінансування програми у жовтні 2019 р. у селі Лимани Галицинівської громади з'явився Медіа-центр NOVA, де школярі навчалися основам відеожурналістики [3]. У 2020 р. завдяки грантовій підтримці в Мостівській сільській територіальній громаді запрацювала «Майстерня сільських ідей», яка об'єднала жителів кількох сіл. У Олександрівській селищній громаді організували серію тренінгів з комп'ютерної грамотності для дорослих. А у Вознесенську провели «Безпекову академію» для посилення особистої і громадської безпеки у місті. Також у Доманівській громаді профінансували проведення волонтерського табору, куди залучили молодь до спільної суспільної праці з облаштування паркової зони й нанесення муралу на фасадну стіну молодіжного простору [4].

У межах програми також навчали миколаївців фандрайзингу, краудфандингу та проєктному менеджменту. Для прикладу, у листопаді 2017 р. за підтримки «Київського Діалогу» відбувся тренінг-інтенсив щодо пошуку та залучення фінансування від міжнародних донорів на проєкти розвитку міської інфраструктури для 30 представників комунальних підприємств, службовців місцевого самоврядування, громадських активістів та депутатів області. Або ж згадаємо про щорічний міжнародний форум «Місто як культурний феномен» в Миколаєві, наскрізними темами якого був розбір найкращих європейських та українських практик у сфері урбаністики та розвитку публічних просторів. Так, у жовтні 2019 р. форум зібрав 37 німецьких та українських експертів, які розробили тактичні кроки для розвитку міста, стратегічне бачення локальної ідентичності, потенціал розвитку міського туризму та шляхи перетворення Миколаєва на культурний центр регіону [5].

Отже, процес трансформації, що охопив Україну після Революції Гідності, вплинув не лише на великі та середні міста, а й на маленькі населені пункти. А реалізація таких міжнародних програм співпраці, як «Київський Діалог», зробила значний внесок у поширенні знань про сучасні українські міста в Європейському Союзі та про європейські процеси і цінності – в Україні, що допомогло у формуванні позитивного ставлення до Європи і підтримки подальшої демократизації України.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада та Європарламент ратифікували Угоду про асоціацію [Електронний ресурс] // Еспресо.TV. 2014. 16 вересня. – Режим доступу:

https://espreso.tv/news/2014/09/16/rada_ratyfikovala_asociaciju_z_ues
(дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

2. «Київський Діалог» запустив новий проєкт і розширив регіональні представництва [Електронний ресурс] // Міжнародний фонд «Відродження» в Україні. 2017. 1 червня. – Режим доступу: https://www.irf.ua/kyiv_dialogue_20172019/ (дата звернення: 06.10.2024). – Назва з екрана.

3. Медіа-центр відкрили у Лиманівській школі [Електронний ресурс] // Суспільне Миколаїв. 2019. 30 жовтня. – Режим доступу: <https://mk.suspilne.media/news/44933> (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

4. Мінігранти 2020. Оголошуємо переможців! [Електронний ресурс] // Київський Діалог. 2020. 10 червня. – Режим доступу: <https://www.kyiv-dialogue.org/uk/novini/newsreader/mini-ghranti-2020-ogoloshujemo-peremozhciv.html> (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

5. Місто як культурний феномен 2.0 // 8*ПРИЧАЛІ. – Режим доступу: <https://8prichal.ua/projects-events/misto-yak-kulturnij-fenomen-2-0/> (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

6. Наші грантери: Є СВОЄ! Відкриття арт-майданчику у Казанці [Електронний ресурс] // Київський Діалог. 2019. 4 вересня. – Режим доступу: https://www.kyiv-dialogue.org/uk/novini/newsreader/nashi-ghranteri-je_svoje-vidkrittja-art-majdanchiku-u-kazanci.html (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

7. Про нас [Електронний ресурс] // Київський Діалог. – Режим доступу: <https://www.kyiv-dialogue.org/uk/pro-nas.html> (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

8. Простір змін. Як завдяки Київському Діалогу в Україні з'являються нові культурні центри, хаби та парки [Електронний ресурс] // Київський Діалог. 2020. 26 лютого. – Режим доступу: <https://www.kyiv-dialogue.org/uk/novini/newsreader/prostir-zmin.html> (дата звернення: 07.10.2024). – Назва з екрана.

Підсекція:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 070.44 (043.2)

Джежар А. М.,

викладач кафедри журналістики,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРЕССЛУЖБА ЯК СУБ'ЄКТ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ, ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасне інформаційне середовище характеризується надмірністю даних; одночасно з цим виникає гостра потреба безперервного та своєчасного інформування суспільства про діяльність організацій. Така ситуація, у свою чергу, зумовлює створення ефективних й достовірних інструментів комунікації в кожній організації чи установі зі своєю аудиторією [2, с. 29].

Одним із таких каналів зв'язку є пресслужба, спеціальний окремий структурний підрозділ, базовим завданням якого є задовольнити інформаційні запити організації, у межах якої він [орган] функціонує [6, с. 7].

Офіційно перші пресслужби в історії нашої держави започаткували у Верховній Раді та в Кабінеті Міністрів уже за часів Незалежності, однак такі підрозділи першочергово мали вузький функціонал – тільки інформування офіційних медіа. У 1992 р. виникла пресслужба Президента України з ідентичними посадовими обов'язками для працівників таких одиниць. Протягом 30 років зі зростанням актуальності журналістики розвинувся й інститут пресслужби, що стверджує наявність таких підрозділів та як такий цілісний зв'язок із соціумом через них у всіх державних чи комерційних установах [2, с. 30].

Не існує універсального законодавчого визначення прес-служби чи єдиного шаблону положення про неї, який задовольнив би всі організації. Кожна компанія чи установа розробляє структуру та функції своєї прес-служби індивідуально, виходячи зі своїх потреб та специфіки діяльності [4, с. 6].

Структура прес-служби формується під впливом різних чинників, серед яких ключовими є: характер її завдань, специфіка організації,

тип поширюваної інформації та аудиторія, на яку вона спрямована. Саме ці фактори визначають різноманіття видів прес-служб.

Наведемо декілька прикладів:

- пресслужба державної установи (*уряду, парламенту, посольства, АП*) – постійно чинні структурні підрозділи;
- інформаційний відділ політичної партії. Загалом ПС політичної партії здійснює роботу як передвиборчий штаб;
- пресслужба міжнародної організації (*МОМ, НАТО*);
- пресслужба неурядової організації (*Міжнародний благодійний фонд «Карітас України»*), головним завданням якої є створення прес-релізу задля полегшення сприйняття інформації [4, с. 6].

Існують й інші терміни, якими позначають пресслужби, зокрема це «прессекретарі», «пресцентри», «інформаційно-аналітичні підрозділи», «пресбюро», «управління і центри громадських зв'язків», «інформаційні управління» тощо [2, с. 30]. Подібні назви регулюються Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997 р.), який регламентує функціонування пресслужб як підрозділів в органах влади.

Проте, незважаючи на важливість їхньої діяльності, питання про те, чи є пресслужба різновидом журналістики, залишається дискусійним.

Оскільки основними принципами діяльності пресслужби усталено вважати принципи журналістики, зокрема оперативність, неперервність, законність, конструктивність, гнучкість, окрім загальних заasad, варто відзначити принципи комунікації, до яких належать відкритість, об'єктивність, прозорість, партнерство, доступність, толерантність, адресність, своєчасність, лаконічність, творчість та креативність. [6, с. 9].

Пресслужби активно вживають інструменти журналістики для досягнення своєї мети, що викликає постійні обговорення. Як слушно зауважує О. Паплинська, пресслужба діє спільно на засадах журналістики та PR (Public Relations) [5, с. 1].

Зважаючи на завдання, які стоять перед командою пресслужби організації, до основних функцій такого відділу належать інформаційна, організаційна й аналітична, кожна з яких пов'язана між собою. Інформаційна функція здійснюється шляхом оперативного поширення у ЗМІ офіційних повідомлень, а також підготовки й розповсюдження інших інформаційних документів, зокрема фото- та аудіоматеріалів, що безпосередньо мають відношення до діяльності організації. У межах цієї функції реалізовується підтримка корпоративного сайту, моніторинг,

контент-аналіз. Організаційна функція є взаємодією, організацією безпосередніх контактів із представниками ЗМІ, проведенням пресконференцій, брифінгів, прес-турів, передоглядів (прев'ю), зустрічей із журналістами, фото-, телесесії. Аналітична функція може бути репрезентована як підготовка матеріалів в жанрі огляду, звіту [6, с. 9].

Функціонування професійно налаштованої пресслужби як окремого структурного підрозділу організації безпосередньо пов'язано з розвитком медіа в сучасному суспільстві. Основою будь-якої стратегії спільної роботи зі ЗМІ є опанування загальних засад роботи медіа.

Працівнику пресслужби обов'язково необхідно знати особливості та тонкощі роботи різних журналістських видань – правила та порядок створення авторських матеріалів та / або їх частин (наприклад, традиційні різновиди заголовків, умовних скорочень і т. д.), тематичного спрямування певного видання (новинні, аналітичні чи вузько спрямовані за тематикою), загальні принципи медійної діяльності обраного для співпраці ЗМІ, регламент та дедлайни до випуску тощо.

Щоб забезпечити ефективну взаємодію з журналістами, пресслужба має враховувати їхні робочі графіки та формати публікацій. Це дозволить надавати актуальну інформацію вчасно та у зручному для них вигляді.

Перебуваючи окремим структурним підрозділом установи, пресслужба має власну організаційну структуру, яка, у свою чергу, відповідає її основним функціональним задачам. Зважаючи на це, прийнятним є перелік посад, із яких формується склад такого відділу, серед них – ньюсмейкери («створювачі новин»), аналітики, оператори (теле- та фоторепортери), технічний персонал для опрацювання інформації. Слушним твердженням є те, згідно з яким пресслужба може містити у своєму підпорядкуванні декілька секторів, зокрема відділ моніторингу, відділ підготовки інформаційних матеріалів, відділ зі зв'язків зі ЗМІ. [6, с. 11].

Глобалізація, розвиток цифрових технологій та євроінтеграційні процеси створюють потребу в ефективній комунікації між державою, бізнесом, громадськими організаціями та громадянами. Прес-служби відіграють ключову роль у сучасному суспільстві, сприяючи прозорості та відкритості державних органів, компаній та інших інститутів. Завдяки їхній діяльності громадяни мають доступ до достовірної інформації, що дозволяє їм формувати власну думку та брати активну участь у житті суспільства

Список використаних джерел

1. Вінницька Т. Особливості роботи журналіста в прес-службі. 76-та Студентська науково-технічна конференція. Секція журналістики та засобів масової комунікації : *збірник тез доповідей*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С. 215-216.
2. Голота Н. Особливості роботи прес-служби в державних органах: історія та сучасність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2018. С. 29 – 31.
3. Дерев'янко А. Інформаційні центри: структура і методи діяльності : навчальний посібник. К., 1999. С. 47.
4. Закон України «Про інформацію». Правове регулювання інформаційної діяльності в Україні. К.: Юрінком Інтер, 2001.
5. Паплинська О. Пресслужба: для чого, для кого та навіщо. URL: <https://perfect-pr.com.ua/pressluzhba-dlya-chogo-dlya-kogo-ta-navishho/> (дата звернення: 30.09.2024)
6. Чубук О. Організація роботи прес-служби : навчально-методичний посібник (для студентів денної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 52 с.

УДК 070 (477)(043.2)

Сидоренко Т. В.,

*канд. наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувачка кафедри журналістики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

Гурова В. Ю.,

*магістрантка VI курсу спеціальності «Журналістика»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЧУТЛИВА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНІ

Питання чутливої журналістики в Україні актуалізувалося з початком збройної російської агресії в 2014 році. Однак особливого поширення набуло під час повномасштабної війни. Саме в цей період майже кожен журналіст в Україні мав можливість поспілкуватися з людьми, які пережили травматичний досвід: отримали поранення, втратили рідну чи близьку людину або ж така потрапила в російський полон. В цьому контексті перед журналістами постали нові виклики: як спілку-

ватися аби не зашкодити людині ще більше, при цьому фахово виконавши свої професійні обов'язки.

Цю тему у вітчизняному просторі досліджували М. Буроменський, С. Штурхецький, К. Терещенко, О. Расулова та інші. Більшість праць спрямовані на методичні рекомендації для журналістів.

Висвітлюючи травматичні теми, журналісти повинні бути обачними і чуйними, аби не завдати додаткової шкоди постраждалим і забезпечити правдиве та шанобливе висвітлення подій. Журналісти повинні дотримуватись поваги до гідності і приватності постраждалих. Тому слід уникати запитань, які можуть стати тригерами, якщо людина сама не починає розповідати про це. Такими запитаннями можуть бути «Якби пережили це знову, то як діяли би?». Адже такі запитання активізують роботу амігдали – частини лімбічної системи, що відповідає за емоції. І таким чином людина підсвідомо починає почувати себе в небезпеці [3]. Завдання журналіста – забезпечити комфортні умови для спілкування.

Тому перед тим як працювати з вразливими категоріями варто спочатку зрозуміти, як ті чи інші події впливають на психіку людини. Врешті також зрозуміти чи буде він сам готовий до почутого. Перед тим як брати інтерв'ю, журналіст має пояснити, що саме він збирається висвітлювати і де це буде публікуватися. Публікація імен, фотографій та інших ідентифікаційних даних постраждалих повинна здійснюватися лише з їхньої явної згоди. Особливо це стосується дітей, жертв насильства та інших вразливих категорій населення. Адже постраждалі мають право на приватність і захист своїх даних від публічного розголосу. Тому варто блурити обличчя спікера, змінювати ім'я або голос, якщо це необхідно в цілях безпеки або якщо особа, яка зазнала травматичного досвіду попросила про це журналіста. Також важливо бути на зв'язку з людьми, які надали коментарі про свій травматичний досвід, аби в разі потреби доповнити інформацію або подати ширший контекст.

Журналісти також повинні бути обережними у виборі слів і зображень, щоб уникнути сенсаціоналізму та експлуатації страждань постраждалих. Використання шокуючих фотографій або детальних описів трагедій може привернути увагу аудиторії, але водночас може завдати шкоди постраждалим і їхнім родинам. Важливо, щоб матеріали були створені з повагою і чутливістю до почуттів постраждалих. Зокрема, уникнення надмірної деталізації насильства, смертей і інших жаклих аспектів подій.

За словами канадського журналіста Росса Ховарда, хороша журналістика не продається, не копіює новини і не має цілі спотворити чи-

юсь репутацію. ЗМІ часто є найважливішим каналом комунікації [2]. Тому отриману інформацію варто перевірити як мінімум в двох джерелах. Адже будь-які неправдиві або вирвані з контексту тези можуть завдати додаткового стресу людині та її сім'ї.

В умовах бойових дій інформація про певні події може ставати відомою не в день самої події, а згодом, часто – набагато пізніше. Обов'язково при цьому слід підкреслювати для глядача, що подія сталася раніше, просто лише сьогодні про неї стало відомо. При повідомленні про таку подію в минулому слід докласти зусиль для з'ясування точної дати й часу події за допомогою її учасників чи очевидців. Якщо встановлення точної дати є неможливим – принаймні слід встановити приблизний часовий відтинок, у який ця подія могла статися. Як, наприклад, у матеріалах про полонених [1]. Також, записуючи коментар людини з травматичним досвідом важливо давати їй вибір: в тому де і скільки спілкуватися, хто має бути поруч, про що вона хоче і не хоче говорити [4].

Під час висвітлення будь-яких трагічних подій журналісти повинні чесно повідомляти про можливі наслідки таких інтерв'ю та не обіцяти того, що не можуть виконати. Наприклад, у ситуації з висвітленням вже вищезгаданих військовополонених, журналісти не можуть обіцяти, що після матеріалу військового обов'язково обміняють. Так само як після інтерв'ю з людиною, по відношенню до якої вчинили фізичне насильство, не можна обіцяти, що всі винні в цьому будуть знайдені і покарані. Адже в першому випадку – це функція держави, а в другому – правоохоронних органів, а не медіа.

Також журналіст повинен бути емпатично налаштованим, і в розмові не застосовувати фрази на кшталт «Я вас розумію» або «Все буде добре», адже він не може усвідомлювати ступінь переживань тієї чи іншої людини. Адже це може викликати в людини обурення та додаткові хвилювання.

Важливим аспектом сучасної журналістики травми є усвідомлення необхідності самоосвіти і самозахисту журналістів. Професійні асоціації, такі як Дарт-центр з журналістики та травми, розробляють рекомендації і проводять тренінги для журналістів, які працюють з травматичними темами. Це включає методи управління стресом, техніки психологічного відновлення і практичні поради щодо безпечної роботи в умовах конфліктів і катастроф.

Отже, чутлива журналістика в період повномасштабної війни вишла в Україні на новий рівень і потребує від журналістів дотримання етичних стандартів, пошуку балансу між достовірністю та емпатією,

аби не завдати людям додаткових страждань, а також вміння попередити можливі тригери та в разі необхідності надати допомогу.

Список використаних джерел

1. Буромецький М. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації (Електронний ресурс) / М. Буромецький, С. Штурхецький, Е. Білз, М. Бетц та інші. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf> (дата звернення: 01.10.2024)
2. Howard R. Conflict sensitive journalism / Special edition Rwanda. URL: <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-rwanda-2008.pdf> (дата звернення: 01.10.2024)
3. Журналістика травми. Оксана Расулова – Накипіло Освіта. *Nakypilo Osvita*. URL: <https://osvita.nakypilo.ua/zhurnalistyka-travmy-yak-ne-nashkodyty/> (дата звернення: 02.10.2024).
4. Тихолаз І. Журналістика травми: як з цим жити і працювати. URL: <https://hubz.ua/news/zhurnalistyka-travmy-yak-zhyty-ta-pratsyuvaty-z-tsym/> (дата звернення: 02.10.2024).

УДК 007: 304: 070

Сидоренко Т. В.,

*канд. наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувачка кафедри журналістики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ БЛОГОСФЕРИ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Блогосфера – термін, побудований аналогічно терміну ноосфера і йому подібним, що означає сукупність всіх блогів як спільноту або ж соціальну мережу [1].

З появою цифрових технологій та зростанням впливу інтернету на інформаційний простір, журналістська блогосфера України стала однією з ключових форм комунікації між громадянами, медіа та державними інституціями. У сучасних умовах блогери відіграють значну роль у формуванні громадської думки, висвітленні важливих суспільно-політичних подій, зокрема, війни на сході України та повномасштабного російського вторгнення в 2022 році. Українська блогосфера шви-

дко розвивається, стаючи важливим компонентом інформаційної безпеки та громадянської активності.

Блогосфера стала предметом лінгвістичних (Т. Гермашева, О. Горошко, Л. Іванов, С. Заборовська), соціологічних (Н. Іллюк, А. Білорицька, Л. Шевченко, С. Коноплицький), журналістських (В. Різун, Ю. Нестеряк, Г. Потятинник, В. Іванов, О. Гоян), політологічних (О. Зернецька, Ю. Половинчак) досліджень.

Журналістська блогосфера в Україні почала активно розвиватися з початку 2000-х років, коли інтернет став доступним для широкого загалу. Одними з перших блогерів були журналісти, громадські активісти та політичні оглядачі, які використовували свої платформи для поширення думок, які не завжди можна було знайти в традиційних ЗМІ. З моменту Помаранчевої революції 2004 року блоги стали відігравати роль інструменту мобілізації громадян та поширення незалежної інформації.

З подальшими подіями, такими як Євромайдан 2013–2014 років, блогосфера в Україні досягла нових масштабів. Під час революційних подій та політичної кризи блогери стали основними джерелами інформації для громадян, які не завжди довіряли традиційним медіа. Ці події показали, що блогери можуть виконувати функції не тільки інформування, але й організації суспільства.

Після початку російсько-української війни у 2014 році, блогери стали важливим джерелом оперативної інформації про ситуацію на фронті, гуманітарні ініціативи та політичні зміни. Таким чином, блогосфера стала однією з провідних сил у боротьбі за незалежність інформаційного простору України.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, блогери взяли на себе значну частину функцій традиційних медіа, особливо в умовах інформаційної війни та активної пропаганди з боку Росії. Багато блогерів створюють власні платформи для висвітлення бойових дій, збору допомоги для Збройних Сил України, а також для обговорення політичних і соціальних питань. Особливою популярністю користуються такі платформи як Telegram, де можна швидко поширювати новини, YouTube та TikTok для створення відеоконтенту, та Instagram для мобілізації молоді та висвітлення особистих історій.

Війна також стимулювала розвиток волонтерського руху в блогосфері. Блогери та активісти використовують свої платформи для організації допомоги, збору коштів та підтримки біженців. Таким чином, блогосфера стала не лише інструментом для інформування, а й механізмом соціальної підтримки.

Соціальні мережі, такі як Facebook, Telegram, Instagram, YouTube, TikTok, стали ключовими платформами для розвитку української бло-

госфери. Вони надають можливість швидко поширювати інформацію, залучати нову аудиторію та вести інтерактивне спілкування з читачами. Наприклад, Telegram дозволяє блогерам оперативно повідомляти про події на фронті чи соціально-політичні зміни без цензури та обмежень. Facebook та Instagram використовуються для публікації текстових і візуальних матеріалів, які дозволяють залучати різні аудиторії. YouTube і TikTok стали популярними серед молоді, де відеоблогери створюють контент, що поєднує розваги та новини. Відеоформат дозволяє авторам показувати події в реальному часі, вести інтерв'ю, аналізувати суспільно-політичні теми або висвітлювати гуманітарні проєкти.

Однією з ключових проблем української блогосфери є розмивання меж між журналістикою та блогерством. Традиційна журналістика має чіткі стандарти перевірки інформації, об'єктивності, дотримання етичних норм. Однак у блогосфері ці стандарти не завжди дотримуються. Деякі блогери, через відсутність професійної підготовки або бажання отримати швидку популярність, поширюють неперевірену або навіть дезінформацію [2, 3].

Це питання особливо актуальне в умовах війни, коли кожна інформація може вплинути на громадську думку та навіть на перебіг військових дій. Тому важливим є створення механізмів саморегуляції в блогосфері, які дозволять контролювати поширення недостовірної інформації.

Блогери все більше впливають на традиційні медіа, змушуючи їх адаптуватися до нових реалій. Це проявляється в співпраці між журналістами та блогерами, коли професійні медіа запрошують блогерів як експертів або коментаторів. Крім того, деякі журналісти самі стають блогерами, використовуючи соціальні мережі для висвітлення новин та аналізу подій.

Конкуренція між традиційними медіа та блогерами змушує журналістів працювати швидше та ефективніше, щоб не втратити аудиторію. З іншого боку, блогери починають переймати журналістські стандарти, щоб завоювати довіру читачів.

Одним із важливих аспектів розвитку української блогосфери є фінансування. Багато блогерів використовують краудфандинг, донати або рекламу для підтримки своєї діяльності. Це дозволяє їм залишатися незалежними від великих медіакорпорацій, але водночас ставить під сумнів об'єктивність деяких блогерів, які співпрацюють з комерційними структурами.

Фінансування через краудфандинг стало особливо популярним під час війни, коли блогери використовують свої платформи для збору коштів на підтримку армії, волонтерських ініціатив або гуманітарних проєктів. Це створює унікальний феномен, коли блогосфера стає не

тільки інформаційним простором, а й інструментом соціальної підтримки.

Оскільки кількість блогерів постійно зростає, виникають питання етичних норм і регулювання контенту. Однією з головних проблем є дотримання стандартів об'єктивності та достовірності інформації. Поширення фейкових новин або маніпуляцій може негативно впливати на суспільну свідомість, особливо під час воєнних дій або політичних криз.

Регулювання блогосфери залишається відкритим питанням, оскільки державне втручання може порушити свободу слова. Проте, важливим є створення механізмів саморегуляції та відповідальності блогерів за поширюваний контент.

Блогосфера, як частина комунікативного простору, характеризується низкою специфічних рис, таких, як глобальність і демократизм: розмиті межі форм спілкування (відсутність чітких політичних, державних, економічних, соціальних і вікових обмежень) створюють можливості для включеності користувачів зі всього світу, міжкультурної, масової та міжособистісної комунікації [4].

Отже, українська блогосфера стала важливим компонентом медійного простору країни, особливо в умовах війни та політичних криз. Блогери виконують функцію не тільки інформаторів, а й громадських активістів, волонтерів та аналітиків. Соціальні мережі дозволяють їм швидко реагувати на події, мобілізувати громадян та впливати на суспільну думку.

Для української блогосфери характерні високий рівень політизованості та набуття рис громадської журналістики, високі показники відвідування для сторінок, на яких відбувається обговорення гострих суспільних і суспільно-політичних питань, формується українська тематична та професійна блогосфера (юридичні, медичні, педагогічні, бібліотечні та ін. блоги). Блогам в українській блогосфері притаманні самопрезентація, інформування, автокомунікація, необмежена кількість адресатів, відкритість, доступність, розмивання меж табуованої лексики, реалізація інформативності і фатичності [2]. Сукупність блогів у віртуальній реальності утворює блогосферу, яка є сучасним інформаційним середовищем. Блогосфера – це частина всесвітньої мережі Інтернет, яка має відношення до обміну інформацією та комунікації між людьми і яка відображає сукупність усіх блогів, які існують, не залежно від їх аудиторії чи тематичного спрямування [3]. До відмінностей блогосфери відносять легкість публікації, доступність, соціальний характер.

Проте розвиток блогосфери також ставить перед суспільством нові виклики, пов'язані з дотриманням етичних норм, перевіркою інформації та відповідальністю за поширення фейків. Для подальшого розвит-

ку необхідно посилювати професіоналізм блогерів та створювати механізми саморегуляції, що дозволить зберегти баланс між свободою слова та інформаційною безпекою.

Список використаних джерел

1. Блогосфера. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Мальцева Л. Українська блогосфера: функціонально-стильова характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 278-289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2011_52_27 (дата звернення: 10.09.2024).
3. Недо А. Блогосфера як вияв громадянської журналістики. *Медіапростір*. Тернопіль: «Літературний Тернопіль», 2017. Спецвип. № 9. С.8-14.
4. Половинчак Ю. М. Особливості функціонування української блогосфери. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Polovynchak-Y.-Features-of-functioning-of-Ukrainian-blogosphere.pdf> (дата звернення: 07.10.2024).

УДК 35.08:005.571]:17] (043.2)

Соловійова А. С.,
канд. політ. наук, доцент,
доцент кафедри журналістики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна
Лисюк К. А.,
магістрант VI курсу спеціальності «Журналістика»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ ПОСАДОВЦІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Під час дії воєнного стану особливо важливою стає роль масмедіа, журналістів та інтерв'юєрів зокрема. Суспільство завжди потребує та має право на доступ до достовірної та оперативної інформації про події, що відбуваються. А в час війни, коли країна-агресор вкладає величезні суми в просування власних наративів, розповсюдження дезінформації та фейків, журналістам та інтерв'юерам доводиться ще прискіпливіше перевіряти інформацію, дотримуючись високих журна-

лістських та етичних стандартів. Одними з ключових джерел отримання достовірної інформації стають посадові особи.

Особливий правовий режим воєнного стану [див. 2] ставить перед журналістами складні етичні виклики, зокрема у взаємодії з посадовцями, які відіграють ключову роль у прийнятті рішень та комунікації з громадськістю. Інтерв'ювання посадовців в умовах воєнного стану передбачає дотримання не лише загальних професійних стандартів, а й специфічних норм, що враховують безпекові ризики, захист конфіденційної інформації та підтримання морального духу населення.

Посадовою особою вважають фізичну особу, яка займає певну посаду в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, і має певні повноваження для прийняття рішень або виконання службових обов'язків. Посадові особи діють в межах своїх повноважень на основі законодавства і несуть відповідальність за виконання службових обов'язків.

Інтерв'ювання посадовців – це завжди складний процес, що вимагає високих професійних навичок та досвіду. А в період воєнного стану цей процес вимагає від журналістів та інтерв'юєрів не тільки ефективності, а й дотримання високих етичних стандартів в роботі задля уникнення дезінформації, збереження життя людей та захисту національної безпеки держави [див. 3; 5]. Хоча деякі з них і досі викликають суперечки в медіаспільноті України, основними етичними стандартами можна вважати наступні:

1. Дотримання законів України: журналісти та інтерв'юєри зобов'язані дотримуватися законодавства, зокрема законів про інформацію, національну безпеку та захист персональних даних [1]. До прикладу, журналісти та інтерв'юєри зобов'язані отримувати інформацію виключно в законний спосіб.

2. Захист національної безпеки: в процесі інтерв'ювання посадових осіб існують ризики випадкового розкриття секретної інформації, що може мати наслідки для безпеки країни. Тому журналісти та інтерв'юєри повинні дотримуватись етичних норм та уникати запитань, відповіді на які можуть призвести до розголошення військових або державних таємниць. Журналісти зобов'язані поважати обмеження на поширення певних відомостей.

3. Розуміння ролі посадової особи у кризовий період: посадовці під час війни або воєнного стану можуть виконувати не тільки свої безпосередні обов'язки, що можуть покладати на нього додаткову відповідальність та викликати додатковий стрес. Журналісти та інтерв'юєри мають чітко розуміти чим саме опікується посаовець, на які запитан-

ня він може дати відповідь аби уникнути зайвого стресу під час інтерв'ю.

4. Повага до прав людини: навіть під час воєнного стану права посадовців, як і будь-яких інших громадян, на конфіденційність, особисту гідність і повагу повинні залишатися недоторканими. Тому журналісти та інтерв'юери зобов'язані поважати особистість співрозмовника, його погляди та переконання, попри можливу особисту незгоду з ними.

5. Перевірка фактів та збалансованість подачі інформації: попри те, що посадові особи є офіційним джерелом, інформацію, отриману під час інтерв'ю, необхідно ретельно перевіряти з інших джерел [5]. Також треба подавати інформацію збалансовано, враховуючи різні точки зору.

6. Етичні аспекти розголошення правди та емоційна безпека: в умовах війни громадяни прагнуть отримати інформацію про поточні події, особливо через загрозу особистої безпеки. Журналісти та інтерв'юери мають дотримуватися правил самоцензури, а також балансувати між правом громадськості на правдиву інформацію та збереженням емоційної безпеки людей.

7. Безпека журналістів і посадових осіб: в умовах воєнного стану важливо пам'ятати про фізичну і психологічну безпеку всіх учасників інтерв'ю. Це включає забезпечення безпеки, уникнення загроз, пов'язаних із безпекою, що можуть виникнути внаслідок поширення надмірно детальної інформації.

8. Відповідальність за наслідки поширеної інформації: журналісти та інтерв'юери мають усвідомлювати, що інформація, отримана під час інтерв'ю з посадовцями, може бути використана окупантами. Тому необхідно уникати висвітлення інформації, що може спричинити ескаляцію конфлікту та загрожувати життю людей.

Але, попри всі наведені вище етичні норми, журналіст має залишатися журналістом, основною функцією якого/якої є збір інформації та її розповсюдження задля інформування населення. Враховуючи, що посадові особи і до повномасштабного вторгнення РФ на територію України були не найбільш відвертими респондентами, від 24 лютого 2022 року посадові особи стали ще більш «закритими», аргументуючи це секретністю інформації та іншими пріоритетами. І саме тут постає основна дилема всіх журналістів та інтерв'юерів – з одного боку певна інформація є важливою і може викликати суспільний резонанс, а з іншого – може зіграти на руку ворогу, підриваючи українську державність зсередини. Одним з яскравих прикладів можна назвати матеріал журналіста-розслідувача під назвою «Тилові пацюки Міноборони під

час війни «пиляють» на харчах для ЗСУ більше, ніж за мирного життя», що вийшов 21 січня 2023 року в медіа «Дзеркало тижня» [4]. У матеріалі журналіст демонструє договори на закупівлю продуктів та харчування наших захисників по завищених цінах. Юрій Ніколов, журналіст і засновник проєкту «Наші гроші», в особистій розмові повідомив, що мав неабиякі сумніви щодо вчасності та етичності публікації цього матеріалу. Адже він розумів, що дана публікація «грає на руку ворогу» та підриває довіру до влади. Інтерв'юер намагався отримати коментар від Олексія Резнікова, очільника Міністерства оборони, але відповіді так і не отримав. Але, попри складність етичної дилеми журналіст опублікував матеріал, тема якого набула неабиякого розголосу та суспільного резонансу, що посприяло перегляду договорів на закупівлю продуктів для ЗСУ, відкриттю кількох кримінальних проваджень ДБР та СБУ тощо.

Цей приклад етичної дилеми став одним з найяскравіших і, попри свою резонансність, не підірвав віри громадськості у Збройні Сили України та Міністерство оборони зокрема. Проте питання етичних стандартів було підняте на новий рівень. І саме тому аналіз етичних стандартів до інтерв'ювання посадових осіб у період воєнного стану є однією з першочергових умов для розробки стратегії розвитку журналістських стандартів під час війни.

Отже, етичні стандарти інтерв'ювання посадовців у період воєнного стану набувають особливої актуальності та важливості в умовах підвищеної суспільної напруги і загроз національній безпеці. Журналісти, виконуючи свою місію інформування громадськості, повинні не лише дотримуватися базових принципів професійної етики, таких як об'єктивність, правдивість та повага до особистої гідності, а й враховувати специфіку воєнного контексту. Інтерв'ювання посадовців у цей період потребує додаткової відповідальності з боку журналістів у питаннях розкриття інформації, яка може вплинути на моральний стан суспільства або бойові дії. Важливо знайти баланс між правом громадян на інформацію та захистом державних інтересів і безпеки. Лише дотримуючись високих стандартів етики, журналісти можуть залишатися надійним джерелом інформації, не піддаючи ризику ані свою аудиторію, ані державні інститути, з якими вони взаємодіють.

Список використаних джерел

1. Адамович Н. Чи змінює війна стандарти журналістики, або Як писати про російські звірства, воєнні злочини й геноцид. ZMINA. URL: <https://zmina.info/articles/ukrayinskij-zhurnalistycki-treba-perestaty-kompleksuvaty/> (Дата звернення: 7.10.2024).

2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення: 7.10.2024).

3. Кодекс етики // Комісія з журналістської етики. URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/> (Дата звернення: 7.10.2024).

4. Ніколов Ю. Тилові пацюки Міноборони під час війни «пиляють» на харчах для ЗСУ більше, ніж за мирного життя. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/economic-security/tilovi-patsjuki-minoboroni-pid-chas-vijni-piljajut-na-kharchakh-dlja-zsu-bilshe-nizh-za-mirnoho-zhittja.html> (Дата звернення: 7.10.2024).

5. Улибін В. Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. Інтегровані комунікації. 2023. Т. 1, № 15. С. 95–103.

УДК 316.472:323.2

*Шкірчак С. І.,
старший викладач кафедри журналістики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ГОРИЗОНТАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У демократичних політичних системах успіх соціальних комунікацій часто базується на хиткому балансі між ієрархічним примусом (вертикальні соціальні комунікації) та добровільною самоорганізацією (горизонтальні соціальні комунікації).

Інституційно це відображено у різноманітних моделях взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства. У низці попередніх праць [6; 7] автор звертає увагу на те, що практика функціонування цих моделей залежить і від умов, у яких відбувається взаємодія (особливо це стосується змішаних моделей).

Примітно, що громадянському суспільству в Україні доводилося і доводиться формуватися та діяти в умовах перманентних кризових явищ. Лише за останні 20 років українці на своїх теренах стали учасниками та свідками таких криз, конфліктів та війн – Помаранчева революція 2004 року, Політична (коаліційна) криза 2006–2007 років, глобальна фінансова криза, яка почалася у 2008 році, Революція гідності 2013–2014 років та подальше вторгнення на Донбас та анексія Криму росією, у 2019 році світ охопила пандемія COVID-19, а 2022 рік

– ознаменувався початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Всі ці події лише посилювали умови невизначеності.

Щодо «невизначеності» як категорії у суспільних науках спиратимемося на визначення, яке дає З. Галушка [2] та тлумачення цього феномену авторами монографії «Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри» за ред. Л. Скокової [4].

Логічно поглянути, які моделі будуть переважати у взаємодії між державною владою та громадянським суспільством в умовах невизначеності. Також доречно визначити – чи не впливає той чи інший тип взаємодії на посилення умов невизначеності.

В ідеальному вимірі взаємодія між інститутами громадянського суспільства та державною владою характеризуються консенсусною моделлю. Якщо ця взаємодія тяжіє до принципів самоорганізації (консенсусна модель деєтастистського типу), то це призводить до ситуацій, коли горизонтальні соціальні комунікації поширюються і на діяльність органів публічної влади шляхом обов'язковості практик публічних консультацій, громадських обговорень, експертних оцінювань тощо. Держава зі своїми владними інституціями все більше набуває функцій сервісного органу та виступає модератором суспільних відносин, а не звичайним апаратом примусу. Актори таких суспільних відносин сприймаються один одним як партнери, а протиріччя вирішуються шляхом обопільних компромісів.

Натомість в умовах невизначеності держава, природно, намагається посилити свій ієрархічний примус та регуляторні функції, вважаючи, що таким чином вона зможе стабілізувати кризову ситуацію. Інститути громадянського суспільства в умовах невизначеності все більше сприймають зовнішній світ як загрозу, з якою потрібно боротися, зокрема це стосується й державної регуляторної політики в умовах кризи. Це сприяє формуванню конфронтаційних моделей взаємодії.

Навіть якщо відбувається консолідація сил держави та громадянського суспільства під загрозою зовнішнього ворога, конфронтаційна модель не зникає, конфліктність переходить у зовнішню площину – конфліктогенним фактором, який живить конфронтаційну модель, стає зовнішній ворог, суспільні відносини починають формуватися за шміттівською парадигмою «друг–ворог».

Проблема посилюється тим, що для успішного розвитку інститутів громадянського суспільства, відповідно до їх нормативного значення, важливим є формування у суспільній свідомості досвіду горизонтальних соціальних комунікацій, які в позитивному сенсі генерують соціальний капітал. Умови невизначеності, які породжені

кризами і тривають досить довго, не сприяють цьому. Конфронтаційні моделі у такому випадку сприймаються учасниками громадянського суспільства як нормальні і такі, що не мають альтернатив. Виникає діалектична єдність і боротьба протилежностей, коли умови невизначеності формують конфронтаційні моделі взаємодії, а конфронтаційні моделі, закріпившись у суспільних взаємовідносинах, лише посилюють умови невизначеності.

Підсумовуючи, варто відмітити загрози вищенаведеної ситуації:

Перше, це – політизація інститутів громадянського суспільства. Сприймаючи зовнішній світ як ворога, навіть не дотичні до політичної сфери організації намагаються задовільнити свої потреби та реалізувати свої інтереси або шляхом тиску на органи публічної влади, або шляхом прямої участі у політиці. Іншим аспектом політизації є безпосередня участь активних членів громадських об'єднань у політичному житті шляхом вступу до політичних партій та висування своїх кандидатур на зайняття тих чи інших державних посад.

Друге – політизація та конфронтаційна модель породжує взаємодію і між самими інститутами громадянського суспільства у згаданому варіанті «друг–ворог». Це призводить до того, що у випадку перетинання потреб та інтересів тих чи інших організацій кожна з них не намагається сприймати один одного як партнера та реалізувати згоду шляхом компромісів, а «грати у гру з нульовою сумою», тобто беззаперечно здобути перемогу над своїми опонентами.

Третє – держава у токівільському прагненні до розширення своїх повноважень, завжди має спокусу використати такі політизовані інститути громадянського суспільства у своїх інтересах. Як показує досвід української історії такі інтереси не завжди носять для громадянського суспільства конструктивний характер. Ілюстративними у цьому контексті є наукові розвідки, які висвітлюють історію кооперативного руху та ідеї на теренах України (див. напр.: [1; 3; 5]).

Четверте – сама структура громадських об'єднань починає функціонувати здебільшого за рахунок активності та лідерських якостей окремих її членів, рішення в організації все частіше приймаються ними, а не колегіальними органами – відбувається виродження виборчих процедур всередині організацій як методу прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху : Із праць історично-філософської секції НТШ. Нью-Йорк : Товариство української кооперації, 1964. 624 с.

2. Галушка З. І. Невизначеність як економічна категорія та як середовище функціонування бізнесу. *Економіка: реалії часу*. 2023. №1(65). С. 26–32.

3. Гелей С. Від національної ідеї до державності. Вибрані статті з історії України, політології, теорії та історії кооперації. Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2011. 738 с.

4. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с.

5. Шкірчак С. І. Кооперативний рух як елемент громадянського суспільства в історії української суспільно-політичної думки першої чверті ХХ ст. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку* : збірник наукових праць. Випуск 25. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. С. 49–54.

6. Шкірчак С. І. Характеристика моделей взаємодії громадянського суспільства і державної влади. *Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні: безпековий та євроінтеграційний виміри* : колект. моногр. / під заг. ред. Ю. В. Палагнюк, С. І. Шкірчака. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. С. 180–198.

7. Шкірчак С. І., Шкірчак К. П. До питання змішаних моделей взаємодії громадянського суспільства і державної влади. *Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили* ; ред. кол. : Іванов М. С. (голова) [та ін.]. Миколаїв, 2018. Т. 314. С. 18–22. (Політологія ; вип. 302).

Підсекція:

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

УДК 327 (72) (043.2)

Богданова Т. Є.,

*канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ МЕКСИКИ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ К. ШЕЙНБАУМ

1 жовтня цього року відбулася інавгурація новообраної президентки Мексики Клаудії Шейнбаум. На думку аналітикині І. Рубіо, обрання Клаудії Шейнбаум першою жінкою-президентом Мексики знаменує історичну віху для країни і Північної Америки. Її сходження на пост президента засвідчує прогрес в напрямку гендерної рівності в мексиканській політиці. Саме Мексика стала першою країною Латинської Америки, яка в січні 2020 р. прийняла феміністську зовнішню політику. Маючи досвід роботи в галузі фізики та енергетики, Шейнбаум поєднує наукову суворість із великим політичним досвідом, від участі у студентських рухах до її ролі мера Мехіко, підкреслює І. Рубіо [1].

Україну на інавгурації новообраної президентки Сполучених Штатів Мексики представляв Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук [2]. Він «підтвердив готовність України до активного розвитку українсько-мексиканського міждержавного діалогу та поглиблення співробітництва». В інтерв'ю мексиканському виданню *Excelsior* у вересні цього року Президент України Володимир Зеленський запросив нову президентку Мексики відвідати Україну: «Я б хотів, щоб ваш президент приїхав сюди і побачив наші зруйновані лікарні, наших мертвих, наші могили» [3]. Проте Клаудія Шейнбаум відхилила запрошення президента України Володимира Зеленського відвідати Київ після вступу на посаду 1 жовтня. «Наша відповідальність знаходиться тут. Ми будемо відвідувати деякі міжнародні заходи, які вважаємо важливими, але ми не будемо багато подорожувати. Наша відповідальність – тут», – зазначила К. Шейнбаум, підкреслюючи, що головним завданням її адміністрації буде розв'язання внутрішніх питань [4].

На думку експерта аналітичного центру «Українська призма» Івана Фечка, майбутня інавгурація мексиканської президентки – загалом

формальна подія – вже неодноразово ставала об’єктом міжнародних ЗМІ. Так, у серпні стало відомо, що організатори надіслали запрошення російському диктатору В. Путіну. У відповідь на це українська сторона відреагувала проханням виконати зобов’язання Римського статуту та арештувати Путіна у разі його візиту відповідно до ордеру на арешт, який був виданий Міжнародним кримінальним судом. Тим не менш, 20 вересня директор Латиноамериканського департаменту МЗС РФ Олександр Щетінін повідомив, що Путін не полетить до Мексики, натомість відправить свого представника. Ще одним дипломатичним скандалом стала відмова Мексики запросити короля Іспанії Філіпа VI на церемонію інавгурації нової президентки Мексики Клаудії Шейнбаум. Попри те, що Мексика заявляла, що запрошує всіх голів держав, з якими підтримує дипломатичні відносини, іспанському королю не надійшло запрошення, але натомість було запрошено прем’єр-міністра Педро Санчеса, що змусило 1 жовтня уряд Іспанії прийняти рішення не направляти жодного свого представника на історичну церемонію [5].

Нагадаємо, що Клаудія Шейнбаум є представницею правлячої партії «Рух національного відродження» (ісп. *Movimiento de Regeneración Nacional, Morena*) і фактично наступницею экс-президента Андреса Мануеля Лопеса Обрадора (АМЛО), отже, продовжуватиме його політику «невтручання в зовнішні справи». Аналітикиня НІСД України Аліна Гриценко робить висновок про те, що специфіка зовнішньої політики Мексики за новообраної президентки, найвірогідніше, не зазнає змін. Клаудія Шейнбаум продовжить розпочатий Лопесом Обрадором курс, сутність якого полягає в дотриманні принципів невтручання та нейтралітету (т. зв. доктрина Естради). Цілком імовірно, що фокус уваги К. Шейнбаум буде спрямований на розв’язання внутрішніх проблем, а зовнішньополітична активність на міжнародній арені не буде динамічною. Мексиканська дипломатія, найімовірніше, зосереджуватиметься на регіональних питаннях. Проте цілком можливо, що Мексика братиме участь у глобальних ініціативах, які стосуються питань захисту навколишнього середовища та боротьби зі зміною клімату. Мексика офіційно додержується нейтральної позиції щодо повномасштабної воєнної агресії Росії проти України та виступає за розв’язання конфлікту дипломатичним шляхом. При цьому на міжнародних майданчиках, зокрема в ООН, послідовно підтримує Україну. Лопес Обрадор, хоча однозначно й не засудив агресивні дії Росії, заявив про «несприйняття» Мексикою російського вторгнення. Мексика не запроваджувала санкцій проти РФ. Цілком імовірно, що й за нової

президентки позиція цієї держави щодо російсько-української війни не зазнає суттєвих змін [6].

У наших попередніх публікаціях також зазначалося, що адміністрація Лопеса Обрадора, будучи популістською, ставить внутрішню політику як першочергову ціль своєї діяльності – дотримуючись принципу «найкраща зовнішня політика – це хороша внутрішня політика». Тому, пріоритетами Мексики за адміністрації AMLO були розвиток торговельно-економічної співпраці з державами Центральної Америки, відносини зі США (зокрема, в межах ЮСМКА та зменшення міграційних потоків), а також невтручання у глобальні питання міжнародної політики. Відзначимо, що політика невтручання є досить контроверсійною на прикладі російсько-української війни – нейтральність щодо засудження агресії Росії та наявна проросійська позиція у провідних політичних елітах [7, с. 3-4].

Трохи іншу оцінку перспективам зовнішньої політики Клаудії Шейнбаум надає мексиканський дипломат, екс-посол у Великій Британії та КНР, дослідник *Chatham House* Хуліан Вентура. Шейнбаум матиме потужні повноваження продовжувати політику AMLO, одночасно накладаючи свій власний відбиток на політичний напрям свого уряду. Вона має можливість створити контраст із підходом свого попередника у тому, як вона формує глобальний слід своєї країни. Протягом багатьох років Мексика здійснювала вагомий внесок у багатосторонню систему, від ООН до спеціальних форумів, таких як G20, відіграючи поважну роль у формуванні консенсусу з різних питань, від зміни клімату до роззброєння. Але AMLO переважно делегував участь у міжнародних самітах, стверджуючи, що його пріоритетом мають бути внутрішні питання. Зміна клімату є сферою, де К. Шейнбаум має можливість взяти на себе більш активне керівництво, ніж її попередник. Кліматолог за освітою, вона зобов'язалася приділяти більше уваги питанням переходу на енергетику та відновлюваним джерелам енергії під час своєї кампанії [8].

Першою міжнародною зустріччю, запланованою після вступу Шейнбаум на посаду, стане саміт G20, який прийматиме Бразилія в середині листопада 2024 р. Її відвідування дасть корисну можливість налагодити відносини зі світовими лідерами, вказати на її внутрішні пріоритети та висловити позицію щодо постійного фокусування угруповання на інтеграції та нерівності, продовольчій безпеці та міжнародному управлінні. Розумні стратегічні інвестиції в зовнішню політику та проактивні підходи до регіональних і глобальних партнерів можуть зіграти вирішальну роль у цьому напрямку.

Отже, після переконливої перемоги на виборах глобальна участь є необхідністю та можливістю для нової президентки Мексики. Чи зможе Мексика за адміністрації Клаудії Шейнбаум стати лідером у феміністській зовнішній політиці, покаже лише час.

Список використаних джерел:

1. Rubio I. Claudia Sheinbaum: first female president of Mexico and North America // Wilson Center. 2024. October 2. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/claudia-sheinbaum-first-female-president-mexico-and-north-america>

2. В межах візиту до Мексики Руслан Стефанчук зустрівся з Президентом Сенату Мексиканських Сполучених Штатів Херардо Фернандесом Норонья // Верховна рада України: офіційна сторінка. 2024. 1 жовтня. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/254039.html>

3. Muestren a México el horror que dejó Rusia en Ucrania: Zelenski pide relación justa // Excelsior. 2024. Septiembre 12. URL: <https://www.excelsior.com.mx/global/muestren-a-mexico-el-horror-que-dejo-rusia-en-ucrania-zelenski-pide-relacion-justa/1673415>

4. Обраний президент Мексики відхилила запрошення Зеленського відвідати Україну // РБК-Україна. 2024. 18 вересня. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/obraniy-prezident-meksiki-vidhilila-zaproshennya-1726638645.html>

5. Фечко І. Дипломатична криза між Мексикою та Іспанією: Чому короля Іспанії не запросили на інавгурацію? // Українська Призма: фейсбук-сторінка. 2024. 30 вересня. URL: <https://www.facebook.com/100064815695617/posts/931163285720853/?rclid=JQcp4QMSvyIwXJ0X>

6. Гриценко А. Результати виборів у Мексиці та їхній вплив на зовнішню політику держави // НІСД. 2024. 13 червня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-vyboriv-u-meksytsi-ta-yikhniy-vplyv-na-zovnishnyu>

7. Bohdanova T., Tykhonenko I. The Priorities of Mexico's Foreign Policy at the beginning of 21 century: Overview of AMLO Administration // Консенсус. 2023. № 3. С. 5-17.

8. Ventura J. After a landslide victory, global engagement is a necessity and an opportunity for Mexico's next president // Chatham House. 2024. June 4. URL: <https://www.chathamhouse.org/2024/06/after-landslide-victory-global-engagement-necessity-and-opportunity-mexicos-next-president>

КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНА – ДЕРЖАВИ АФРИКИ УКРАЇНА – КРАЇНИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ І КАРИБСЬКО- ГО БАСЕЙНУ

На жаль, до повномасштабного вторгнення Росії в Україну африканський, латиноамериканський і карибський вектори української зовнішньої політики та дипломатії не були пріоритетними. І це, як відомо, зіграло злий жарт із нашою державою. Першим серйозним викликом стало голосування в ООН 2 березня та 10 жовтня 2022 р. щодо ухвалення двох важливих резолюцій, з яких перша закликала Російську Федерацію негайно припинити атаки цивільних осіб та цивільних об'єктів в Україні, а друга – засуджувала анексію Росією чотирьох українських областей і проведення на захоплених територіях недійсних референдумів.

У результаті, 18 африканських країни (Алжир, Бурунді, ПАР, Конго, Еритрея, Есватіні, Ефіопія, Гвінея, Лесото, Малі, Мозамбік, Намібія, Центральноафриканська Республіка, Південний Судан, Того, Уганда, Танзанія, Зімбабве), Болівія та Куба увійшли до країн, які утрималися в ухваленні цих резолюцій, продемонструвавши тим самим підтримку Росії.

Це змусило український уряд замислитися над необхідністю початку діалогу та зміцнення двосторонніх відносин з країнами Африки, Латинської Америки та Карибського басейну. Першочергові дії були спрямовані на африканські країни. Упродовж 3-10 жовтня 2022 р. міністр закордонних справ України Д. Кулеба здійснив перше в історії української дипломатії турне державами Африки (Сенегал, Кот-д'Івуар, Гана та Кенія), яке дало чітке розуміння укоріненості Росії на цьому континенті, що проявлялося не лише у підтримці деякими країнами агресора, але й відмові відкритого засудження дій російської держави щодо України. Тим не менш це турне мало позитивну динаміку.

Після повернення з Африки глава МЗС України доручив Департаменту публічної дипломатії та комунікації розробити Комунікаційну Стратегію Україна – країни Африки, яка була спрямована на поглиблення та розширення комунікаційних зв'язків України з державами

континенту упродовж 2024-26 рр. 30 грудня 2023 р. було її офіційне затвердження.

Реалізація цієї Стратегії передбачає системне підвищення обізнаності цільових аудиторій в африканських країнах, що у свою чергу повинно позитивно впливати на політичну та економічну стійкість, зміцнення продовольчої безпеки країн Африки, збільшення обсягів торгівлі та культурних обмінів. А також активізацію дипломатичних відносин України з країнами Африки.

Упродовж 2023-24 рр. в рамках цього політичного курсу Д. Кулеба здійснив ще три дипломатичних турне африканськими країнами (травень 2023 р. – Марокко, Ефіопія, Руанда, Мозамбік та Нігерія; 23-24 липня 2023 р. – Екваторіальна Гвінея; 4-8 серпня 2024 р. – Малаві, Замбія, Маврикія). Більшість візитів відбулася вперше в історії дипломатичних відносин і вони дали свої результати. Позиція африканських країн щодо України та російсько-української війни дещо змінилася на користь української сторони.

Важливим є те, що виконана робота спрямована не на короткострокові ефекти, а на створення ґрунтового та ефективного партнерства між Україною і країнами Африки, заснованого на взаємній повазі, взаємних інтересах та взаємній вигоді. Саме на дипломатичні представництва України в Африці покладається важлива місія в реалізації Стратегії. Тому планується відкриття нових посольств та торговельних представництв в африканських країнах.

В рамках активізації відносин з Африкою МЗС України на базі Дипломатичної академії України у 2023 р. зорганізувало чотириденний навчальний онлайн-курс «Безпека та дипломатія у воєнний час. Український досвід» для 200 дипломатів з Нігерії, Кенії, Ефіопії, Сомалі, Кот-д'Івуару, ПАР, Ботсвани, Мозамбіку та Сенегалу.

28 квітня 2024 р. відбулася презентація публічної частини Комунікаційної Стратегії Україна – держави Латинської Америки та Карибського басейну. Стратегія містить глибинний аналіз медіаландшафтів в цих країнах, ґрунтовний аналіз антиукраїнських наративів, що поширюються в регіоні та інструменти з протидії дезінформації. Стратегія є дорожньою картою ефективної взаємодії з кожною країною-партнером. Особливу увагу було приділено субрегіональним та міжрегіональним інтеграційним об'єднанням, велика кількість яких визначає унікальність цього регіону.

Сьогодні Україна має чітке розуміння, що протистояння ворогу повинно здійснюватися по всіх фронтах, серед яких й дипломатичний. Упродовж довготривалого часу спочатку СРСР, а потім РФ через надання військової, економічної підтримки країнам Африки, Латинської

Америки і Карибського басейну, поширенням пропаганди та просуванням ідеї «великої світової держави», дуже добре укорінилася там. Велика російсько-українська війна змусила українську владу активізувати посилення діалогу, співробітництва з країнами вище вказаних регіонів. Прийняття двох Комунікаційних Стратегій закріпило план дій щодо цього процесу.

УДК 341.123:327.5](477)

Габро І. В.,

*канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОСЕРЕДНИЦТВО ООН У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Функції медіатора від імені ООН протягом всієї історії її діяльності виконують Генеральний секретар ООН і його спеціальні представники, радники і емісари. В останні роки їх зусилля підкріплюються діяльністю Групи з підтримки медіації, створеної в Департаменті ООН з політичних питань, та Комісії ООН з миротворення. В окремих випадках Рада Безпеки ООН доручала виступити медіатором конфлікту своєму голові, або створювала з цією метою спеціальну комісію. Наприклад, займаючись розглядом індопакистанського питання, Рада Безпеки в резолюції від 20 січня 1948 року заснувала комісію, наділивши її функціями:

«1) розслідувати факти у відповідності зі статтею 34 Статуту ООН;

2) здійснювати, не перериваючи роботу Ради Безпеки, будь-які медіаційні заходи, які могли б усунути труднощі».

Рада Безпеки ООН в ході розгляду конфліктних ситуацій часто надає підтримку миротворчим зусиллям за допомогою затвердження розроблених за допомогою медіації базових керівних принципів як основи для подальшого мирного врегулювання; конкретних пропозицій з вирішення спору, запропонованих тим чи іншим посередником, і узгоджених сторонами, наприклад, всеосяжного плану мирного вирішення конфлікту; визначення сприятливих умов для якнайшвидшого досягнення мирної угоди, що перешкоджають загостренню суперечки, а також умов для дотримання досягнутих угод і підтримки мирного процесу з метою усунення першопричин конфлікту.

ООН відіграла ключову роль у посередництві та врегулюванні конфлікту в Таджикистані. У 1994 році було створено Місію ООН зі спостереження за миром в Таджикистані (UNMOT), яка мала за мету спостереження за дотриманням припинення вогню, допомогу в проведенні переговорів та забезпечення доставки гуманітарної допомоги. Спеціальний представник Генерального секретаря ООН зіграв ключову роль у веденні переговорів, що призвели до підписання Всеосяжної угоди про мир та національне примирення у 1997 році, що фактично покклало край громадянській війні.

ООН відіграла активну роль на початковому етапі конфлікту в Грузії, особливо після війни в Абхазії у 1992-1993 роках. ООН заснувала Місію спостерігачів ООН в Грузії (UNOMIG), яка займалася моніторингом перемир'я та наданням звітів про ситуацію в регіоні. Однак після війни 2008 року між Росією та Грузією і визнання незалежності Абхазії та Південної Осетії Росією, місія була припинена у 2009 році через блокування Росією подальшої її діяльності.

Українсько-російський конфлікт, що виник 2014 р., не став успішним прикладом миротворчої діяльності ООН. Той факт, що одна з держав-постійних членів Ради Безпеки ООН є стороною конфлікту, а 24 лютого 2022 р. почала повномасштабну війну проти України, ставлять під сумнів актуальність та дієвість існуючих методів та механізмів, вимагаючи впровадження рішучих кроків з підвищення ефективності ООН в сучасному світі.

1 березня 2014 р. під час засідання Ради Безпеки ООН, країнами-членами була висловлена підтримка територіальної цілісності України та були згадані основні міжнародні документи – Будапештський меморандум 1994 р. та Договір між Україною та Росією 1997 р. Після проведення нелегітимного референдуму в АРК та анексії Кримського півострова рівень залучення ООН до конфлікту посилюється.

Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Резолюцію про територіальну цілісність України від 27 березня 2014 року [2], завдяки якій наша держава отримала широку міжнародну підтримку, оскільки сторони офіційно висловили думку про невизнання і нелегітимність Кримського референдуму, а також зробили акцент на тому, що Україна визнаватиметься світовою спільнотою в її офіційних кордонах.

19 грудня 2016 р. було прийнято чергову Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь» [1], завдяки якій Крим вперше було названо «тимчасово окупованою територією». Ця Резолюція також має фундаментальне значення для України, оскільки ООН визнала територію АРК окупованою, чого не було заявлено раніше з боку міжнародної спільноти. Але у сфері прав людини та у питанні їх захисту дана резо-

люція не принесла жодного ефекту, саме тому щороку, починаючи з 2016 р., ООН приймала нові документи.

Починаючи з березня 2014 року було засновано Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні. Місія здебільшого займалася вивченням порушення міжнародного гуманітарного права, створювала регулярні звіти та доповіді про ситуацію на конфліктних територіях, займалася виробленням статистики вбитих та постраждалих. Ця місія була цінною для української сторони, оскільки дозволяла фіксувати злочини та доносити інформацію про ситуацію керівникам інших держав, висвітлювати правду про те, що відбувається на окупованих територіях. Більш того, згодом Україна зможе використовувати ці свідчення як докази у Міжнародному Суді. У гуманітарній сфері важливу роль відіграла також ініціатива ООН під назвою План гуманітарного реагування, який був прийнятий у лютому 2015 р. Більш того, з метою активного привернення уваги до гуманітарних проблем Сходу України у 2017 р. зону конфлікту на три дні відвідала помічниця Генерального Секретаря ООН з гуманітарних питань Урсула Мюллер, що також є символічним знаком як для мешканців Донбасу, так і для всієї України в цілому.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, ООН висловила своє занепокоєння, виразивши його у низці резолюцій, функціонування яких так і не перенеслося в площину реального світу, а залишилося на папері. Першим документом стала Резолюція Генасамблеї ООН від 2 березня 2022 р., в якій визнавалася агресія з боку Російської Федерації, висловлювалося засудження цієї агресії та висувалися вимоги щодо виведення військ Росії з усієї території України. Другою стала Резолюція Ради ООН з прав людини від 4 березня 2022 р., в якій засуджувалося порушення прав людини під час воєнних дій на території України. Наступний документ – Резолюція Генасамблеї ООН від 24 березня 2022 р., яка просто копіювала ідею документу, прийнятого 2 березня. Безперечно, ці спроби були успішно проігноровані стороною-агресором і не мали жодного ефекту на дії Росії проти України.

Список використаних джерел:

1. Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine) : resolution / adopted by the General Assembly. A/RES/71/205. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/855181?ln>
2. Territorial Integrity of Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. A/RES/68/262. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/767883?ln=en&v=pdf>

*Тихоненко І. В.,
канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФЕМІНІСТИЧНІ ТЕОРІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ БЕЗПЕКОВОГО ВИМІРУ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Безпека в міжнародних відносинах традиційно сприймається як питання військової сили, національних інтересів та стратегічних альянсів. Проте феміністичні теорії пропонують новий погляд на ці питання, акцентуючи увагу на важливості гендерних аспектів та соціальних конструкцій, що підтверджується й розширенням безпекових досліджень. Зокрема, міжнародна безпека базується не лише на питаннях війни та збройних конфліктів, а й поширюється на міжнародну екологічну безпеку, міжнародну енергетичну безпеку й інші галузеві форми, що підтверджують процеси транснаціоналізації, глобалізації та регіоналізму у міжнародних відносинах пост-біполярної доби.

Теоретики феміністичної школи у дослідженні міжнародних відносин зробили внесок у сферу досліджень безпеки шляхом аналізу та перегляду традиційного змісту досліджень безпеки, дослідження ролей, які жінки та гендер відіграють у бойових діях і розв'язанні бойових дій.

З цієї точки зору, загрози безпеці включають не лише війну та міжнародне насильство, але й домашнє насильство, зґвалтування, бідність, гендерне підпорядкування та руйнування навколишнього середовища. Вчені-феміністки не лише розширюють те, що мається на увазі під безпекою, але також пояснюють, хто заслуговує на безпеку. Феміністичні дослідження міжнародної безпеки продемонстрували, як безпека людей пов'язана з національною та міжнародною політикою, а також як міжнародна політика впливає на безпеку людей на місцевому рівні. Феміністки стверджують, що «особисте є міжнародним, а міжнародне – особистим».

Одним із важливих аспектів феміністичного підходу до безпеки є концепція гендерної безпеки, яка визнає, що безпека не обмежується лише військовими аспектами, а також включає соціальні, економічні та політичні виміри. Рейчел Мосс зазначає, що безпека жінок повинна розглядатися в контексті загальної безпеки суспільства. Це означає, що для досягнення справжньої безпеки необхідно вирішити питання нерівності та дискримінації.

Насамперед концепція гендерної безпеки наголошує на важливості захисту прав людини, соціальних справедливості та рівності.

Гендерна безпека підкреслює необхідність включення гендерних питань у розробку політик безпеки на всіх рівнях – від міжнародного до місцевого. Це означає, що жінки повинні брати участь у процесах прийняття рішень щодо безпеки, а політики мають бути чутливими до гендерних аспектів.

Концепція гендерної безпеки розглядає різні типи загроз, які можуть впливати на чоловіків і жінок по-різному. Наприклад, сексуальне насильство під час війни, торгівля людьми та насильство в родині – це серйозні загрози, які переважно стосуються жінок. Однак також важливо визнавати, що чоловіки можуть страждати від гендерних стереотипів, які змушують їх відповідати певним моделям поведінки.

У свою чергу є низка напрямків у феміністичних теоріях міжнародних відносин, які серед іншого акцентують увагу і на питання безпеки. Ліберальні феміністки підкреслюють важливість участі жінок у миротворчих місіях та переговорах, вважаючи, що це сприяє більш стійким та інклюзивним мирним угодам.

Радикальний фемінізм аналізує безпеку через призму патріархальних структур влади, які, на його думку, є основною причиною насильства. Війна розглядається як логічне продовження патріархату, оскільки обидві ці системи базуються на домінуванні і контролі. Радикальні феміністки закликають до переосмислення понять безпеки та миру, підкреслюючи, що безпека не може бути досягнута без ліквідації структур насильства і домінування.

Провідною науковицею, що обґрунтувала феміністичну теорію міжнародних відносин є Енн Тікнер. Вона стверджує, що традиційні погляди на війну, які акцентують увагу на чоловіках як військових діячах, обмежують розуміння того, як жінки впливають на конфлікти. Жінки можуть бути не лише жертвами, але й активними учасницями, як у бойових діях, так і в процесах миробудівництва. Науковиця підкреслює, що війна є соціальною конструкцією, яка формує уявлення про гендер. Це означає, що уявлення про мужність (маскуліність) і жіночність (фемінність) впливають на те, як суспільство сприймає учасників конфліктів. Енн Тікнер досліджує різні ролі жінок під час війни – від бійців до медиків, а також як активісток у миротворчих процесах. Вона звертає увагу на те, що участь жінок у збройних конфліктах часто залишається непоміченою. З феміністичної перспективи, безпека не може бути досягнута без врахування потреб і голосів жінок. Тікнер підкреслює важливість інтеграції гендерного аналізу у стратегії безпеки при дослідженні міжнародних відносин.

У традиційних теоріях міжнародних відносин жінки часто представлені лише як жертви конфліктів, а не як активні учасники політичних процесів. Феміністичні теорії намагаються розширити це розуміння, підкреслюючи, що жінки беруть участь у війнах, миротворчих ініціативах та дипломатії. Наприклад, участь жінок у мирних переговорах має величезне значення для тривалого миру, однак цей аспект часто залишається поза увагою.

Феміністичні теоретики, такі як Вірджинія Хендерсон, стверджують, що концепція національної безпеки, яка традиційно акцентується на військовій силі та територіальній цілісності, є вузькою. Вони пропонують більш широке розуміння безпеки, яке включає в себе людську безпеку – безпеку особистості, соціальних груп і спільнот. Це включає забезпечення прав людини, соціальну справедливість та економічну рівність.

У свою чергу, розширення розуміння безпеки через залучення до безпекових досліджень економічних та екологічних аспектів призвело до того, що держава перестала бути відповідним (і самодостатнім) інститутом для гарантування безпеки. З іншого боку, основною метою фемінізму в дослідженнях безпеки є введення категорії гендеру як постійної змінної, що обумовлює реальність, і покращення наших знань про досвід жінок. Це ґрунтується на переконанні, що, викриваючи нерівні гендерні стосунки та дивлячись на них з точки зору жінки, можна встановити своєрідне вичерпне визначення безпеки, до якого прагне сучасне критичне мислення. Енн Тікнер зазначає, що через традиційне розуміння внутрішніх і зовнішніх функцій держави у сфері забезпечення безпеки, насамперед з військової точки зору – назавжди пов'язаної з маскулінністю – ролі жінок були маргіналізовані і навіть опущені. Насильство є невід'ємною частиною міркувань безпеки. Насильство над жінками, особливо сексуальне насильство, жодним чином не можна порівняти з досвідом цього виду насильства над чоловіками. Вважається, що насильство щодо жінок є більшим у мілітаризованих суспільствах і схвалюється в патріархальних системах (наприклад, через законодавство, що контролює право жінок на власне тіло чи образ та інші звичаєві практики).

Зважаючи на глобалізацію та транснаціоналізацію міжнародних відносин у XXI столітті, варто розглянути залученість жінок до так званих «нетрадиційних» загроз міжнародній безпеці.

Залучення жінок до тероризму чи інших форм збройної боротьби також можна розглядати крізь призму емансипації та розуміти як розрив з усталеним (патріархальним) порядком. Розширення можливостей і емансипація жінок для участі в тероризмі чи партизанській війні роз-

глядається як революційна тенденція розриву з попереднім, часто не-людським поведженням, притаманним патріархальним суспільствам (політичним системам). Застосування феміністичного підходу до дослідження тероризму дозволяє підкреслити диверсифікацію ролей, які відіграють жінки в терористичних організаціях. Відмінності в окремих функціях і завданнях пов'язані зі специфікою організації і взаємодією всередині групи. У свою чергу, представниці такої течії феміністичної теорії як постколоніальний фемінізму намагаються показати причинно-наслідкові зв'язки між расизмом і політичним, економічним і культурним колоніалізмом, а також залучення небілих (незахідних) жінок до політичного насильства в постколоніальному світі (тобто, регіонах, які представлені державами, які подолали колоніальну залежність – Азія, Африка, Латинська Америка). Таким чином, цей підхід підкреслює роль внутрішніх і зовнішніх умов, а також расових і етнічних відмінностей, які впливають на тип дій, що здійснюються, і участь у тероризмі та інших формах збройних конфліктів.

Тобто, можна стверджувати, що феміністична теорія міжнародних відносин розглядає питання безпеки та систему безпеки, в цілому, набагато ширше, ніж теорії у межах традиційних парадигм. Це, у свою чергу, дозволяє апелювати до концепції гендерної безпеки та брати до уваги не лише роль жінок у суспільстві, а й участі у війнах і збройних конфліктах, підтримці міжнародної безпеки, миробудівництві та миротворчості.

УДК 327:[002:355.01]](510:529)

Шевчук О. В.,

*д-р політ. наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТАЙВАНЬ В СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ КНР

Тайвань і материковий Китай співіснують окремо з кінця громадянської війни в Китаї понад 70 років тому. Хоча Комуністична партія Китаю ніколи не керувала Тайванем, Пекін вважає острів «невід'ємною частиною» своєї території і неодноразово погрожував застосувати силу, якщо це необхідно, щоб перешкодити острову офіційно проголосити незалежність.

Тайвань катастрофічно вразливий до китайської кіберагресії. Ки-

тайська доктрина закликає до широкого використання кіберзасобів при підготовці, виконанні і ліквідації наслідків військових дій проти острова. Ці операції вже тривають і будуть набувати популярності та агресії в міру ескалації напруженості в Тайванській протоці, включаючи можливі напади.

Критично важлива інфраструктура, урядові послуги та ключові військові можливості острова вже зазнають від 20 до 40 мільйонів кібератак щомісяця, причому переважна більшість з них надходить з Китаю.

Поки весь світ зосередився на підтримці українському урядові у боротьбі з агресором, виникла небезпека вторгнення КНР до Тайваню.

16 квітня 2022 року президент Тайваню Цай Інвень назвала інформаційний напад на Тайвань «тактикою когнітивної війни». Для тайваньців це давня проблема. Хоча загроза вторгнення є серйозним страхом, Пекін давно прагне підірвати тайванську демократію і переконати острів добровільно або напівдобровільно вибрати об'єднання з материком. Якщо це неможливо, Китай хоче розділеного і нещасного Тайваню, який стане легшою мішенню для вторгнення.

Офіційне видання Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) від 17 березня 2022 окреслює її пріоритет інформаційної війни, описуючи її як центральну роль над звичайною військовою силою. Він постулює, що війна еволюціонує від механізованих боїв до інформаційних нападів, заявляючи: «Війна інформаційної ери залежить головним чином від інформації, щоб підкорити ворога». Офіційний документ НВАК описує тактику в загальних рисах як позбавлення противника інформаційної переваги при одночасному зміцненні його власних інформаційних можливостей шляхом побудови інформаційної бойової системи. Документ не ідентифікує конкретного ворога, але Тайвань є вічною мішенню. У документі стверджується, що інформаційна війна як система призначена для боротьби з ворогом з переважаючою механізованою військовою міццю, ймовірно, натякаючи на Сполучені Штати та їх західних союзників.

Хоча щоденні напади на Тайвань абстрактні, одним із найбільш загрозливих сценаріїв для Тайваню є фізичний напад на ключову інформаційну лінію. Китай може розірвати підводний інтернет-кабель, який в даний час є єдиним джерелом доступу до інтернету на острові. Кабель з'єднує Тайвань з материком, створюючи залежність від материка. Якщо цей кабель буде перерізано, більшість пристроїв зв'язку Тайваню вимкнуть і запобігатимуть будь-яким інтелектуальним системам озброєння та військовій координації на острові, фактично зробивши майже всі системи оборони непрацездатними. Але в Китаї є по-

боювання, що в найближчі 10 років власна інформаційна бойова система Тайваню може кинути виклик китайській, особливо з огляду на загрозу того, що Тайвань поділиться розвідданими зі Сполученими Штатами.

Політична інформаційна війна Пекіна проти свого сусіда значною мірою провалилася. Настрої незалежності зростають з кожним роком. Це означає, що початкова мета, мирне – принаймні на поверхні – возз'єднання, виглядає все більш малоймовірним. Пекін все ще проводить кампанію за це, частково тому, що його власна риторика вдома залежить від ідеї, що тайванці є ошуканими співвітчизниками, яким можна показати світло. Китай випромінює це світло частково через процвітаючу індустрію контент-ферм Тайваню. Деякі з цих компаній мають міцні зв'язки з материком. Дезінформаційні кампанії Китаю, спрямовані на те, щоб применшити або стерти російське вторгнення та військові злочини в Україні, стікають кров'ю на Тайвань через ці ЗМІ. Дослідження дезінформації навіть виявило зв'язки з традиційними ЗМІ. Два з чотирьох основних тайванських новинних агентств мали значні фінансові зв'язки з материком. Один з них отримував платежі за написання статей про конкретні аспекти кризи.

Розробляючи звичайні і неконвенційні тактики для створення військових загроз, НВАК, зокрема, застосовує більш різноманітні і гнучкі засоби. Хоча шанси на те, що НВАК застосує силу проти Тайваню, низькі, позавійськові засоби, такі як відправка військових літаків і кораблів для патрулювання навколо Тайваню та максимізація ефекту патрулювання шляхом оприлюднення відповідних фотографій, все ще можуть вплинути на громадську думку на Тайвані та водночас досягти залякуючого ефекту. Цифрова війна громадської думки також є варіантом. Вся ця тактика може вплинути на моральний дух як цивільних, так і солдатів на Тайвані. Кінцевий ефект може бути більшим, ніж від регулярних військових навчань, спрямованих проти Тайваню; загрозу фейкових новин для безпеки Тайваню не можна ігнорувати.

Дезінформація – не єдиний фронт кібервійни Китаю. Кібератаки також можуть проявлятися у формі збоїв і спроб злому - як великомасштабних спроб інфраструктури, так і нападів на цифрові цілі меншого рівня, включаючи відмову в доступі або спотворення урядових веб-сайтів.

Отже, найбільшою жертвою Китайської народної республіки у здійсненні інформаційної війни є Тайвань. Китайська доктрина закликає до широкого використання кіберзасобів при підготовці, виконанні і ліквідації наслідків військових дій проти острова. Ці операції вже тривають і будуть набувати популярності та агресії в міру ескалації на-

пруженості в Тайванській протоці, включаючи можливі напади. Дезінформація – не єдиний фронт кібервійни Китаю. Кібератаки також можуть проявлятися у формі збоїв і спроб злому – як великомасштабних спроб інфраструктури, так і нападів на цифрові цілі меншого рівня, включаючи відмову в доступі або спотворення урядових веб-сайтів. Політична інформаційна війна Пекіна проти свого сусіда значною мірою провалилася. Настрої незалежності зростають з кожним роком. Це означає, що початкова мета, мирне – принаймні на поверхні – возз'єднання, виглядає все більш малоймовірним. Пекін все ще проводить кампанію за це, частково тому, що його власна риторика вдома залежить від ідеї, що тайванці є ошуканими співвітчизниками, яким можна показати світло.

УДК 327.8(510+549.1)(043.2)

Берділа І. І.,

студент 69Ім групи спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ КИТАЮ ТА ПАКИСТАНУ у 2013-2024 РР.

В умовах геополітичної нестабільності в світі, Південно-азійський регіон залишається доволі малопомітним на фоні повномасштабної російсько-української війни та нещодавньої ескалації на Близькому Сході. У свою чергу, Китай та Пакистан – ядерні держави, що із самого початку існування набули собі основного «ворога» – Індію. Офіційні Пекін та Ісламабад встановили дипломатичні відносини ще у 1951 році, поступово розвиваючи та змінюючи динаміку і вектори співробітництва, намагаючись впроваджувати всеосяжні методи дипломатії у двосторонніх відносинах на різних рівнях. Зокрема, певну активність політико-дипломатичний діалог між Пакистаном та Китаєм набув із обранням Сі Цзиньпіна на посаду очільника КНР.

Політико-дипломатична взаємодія – здійснення політики між двома або більше державами: укладення двосторонніх та багатосторонніх договорів про співробітництво в певних сферах, оголошення війни та підпис мирної угоди. Організацію і контроль за здійсненням політико-дипломатичної взаємодії здійснюють: міністерства закордонних справ (зовнішніх зв'язків), парламентські комітети з питань зовнішньої полі-

тики, посольства, представництва в інших державах, наукові та культурні центри за кордоном, офіційні та неофіційні місії.

Головним чином, маючи спільного ворога, обидві держави інтенсивно співпрацюють у військовій галузі – так званій оборонній (військової) дипломатії – спільні розробки військової техніки, військові навчання – на землі, в повітрі та на воді, та двосторонні візити генералів обох армій один до одного. Китай та Пакистан із 2013 року налагодили стратегічну взаємодію в економіці (Китайсько-пакистанський економічний коридор) та досі повністю не розсекречене партнерство в ядерній галузі (інвестиції Китаю в атомну станцію Чашма).

З початком розмов про нову ініціативу «Один пояс – один шлях» в 2013 році, колишнім президентом Пакистану Асіфом Алі Зардарі та колишнім прем'єр-міністром Китаю Лі Кецяном був підписаний Меморандум про взаєморозуміння й співпрацю. Згідно з цим меморандумом, сторони мали пропрацювати подальші дії щодо інтенсифікації розвитку Китайсько-пакистанського економічного коридору (КПЕК). Можна одразу зазначити, що початок головування Сі Цзіньпіна дає поштовх двостороннім відносинам та робить напрямок стратегічним – адже ставляться глобальні цілі. 22 травня 2013 року, коли тодішній прем'єр-міністр Китаю Лі Кецян під час візиту до Ісламабаду, продемонстрував здобутки військово-технічного співробітництва обох держав – в повітряному просторі Пакистану літак китайського прем'єр-міністра супроводжували винищувачі JF-17, які власне є спільною розробкою китайських та пакистанських інженерів.

Враховуючи важливість першого візиту очільників держави за кордон після отримання повноважень, буде доцільним згадати про візит новообраного у лютому 2024 року прем'єр-міністра Пакистану Нахбаза Шаріфа до Пекіну. Під час цього візиту була підписана «Заява про спільне бачення щодо поглиблення пакистансько-китайської взаємодії та партнерства у Новій ері».

Практика двосторонніх зустрічей очільників Китаю та Пакистану (відзначимо, що у Пакистані прем'єр-міністр має більші повноваження у політико-дипломатичній сфері, аніж президент) є досить розвиненою. 19 жовтня 2023 року, на теренах Форуму високого рівня в рамках міжнародного співробітництва «Один пояс, один шлях», відбулась зустріч очільника Китаю Сі Цзіньпіна та тодішнього прем'єр-міністра Пакистану Анваар-уль-Хак Какара. Сама по собі зустріч не знаменувалась підписом угоди або меморандуму, але відзначено її символізм – до 10-річчя Китайсько-Пакистанського Економічного коридору та підтверджено взаємний настрій на поглиблення подальшої співпраці в усіх сферах. В червні 2024 року, до Пекіну, китайською стороною був

запрошений чинний прем'єр-міністр Пакистану Шахбаз Шаріф. З боку Китаю знову був очільник держави – Сі Цзіньпін. Обидва представники відзначили про високий рівень взаємовідносин та беззаперечну дипломатичну підтримку на всіх рівнях.

Китай та Пакистан неодноразово спільно реагували на ситуацію з тероризмом в Афганістані. Найвиразнішим моментом, на думку автора, в цій ситуації була онлайн-зустріч міністра з громадської безпеки КНР Чжао Кечжі та радника з національної безпеки прем'єр-міністра Пакистану Моїда Юсуфа, яка відбулася 24 серпня 2021 року, майже одразу після того, як влада в Афганістані перейшла до рук Талібану. На цьому прикладі можна спостерігати наявність спільної реакції – Китаю та Пакистану, як держав, які разом намагаються відповідати на ті чи інші виклики в регіоні. Вже в 2023 році, в Ісламабаді відбулась трьохстороння зустріч представників Китаю, Пакистану та уряду Талібану. Головною темою зустрічі була, перш за все, подальша боротьба з тероризмом, наркотрафіком та подальшими діями щодо співпраці в політиці, економіці, регіональній стабільності. До цього моменту, Афганістан неодноразово ставав предметом обговорень представників Китаю та Пакистану. Початок консультацій по проблемі Афганістану датується 2013 роком. 2 квітня 2013 року був проведений 2-й раунд консультацій щодо подальших дій в галузі примирення та стабілізації ситуації. Делегацію Китаю очолював Ло Чжоухуей, тодішній генеральний директор Департаменту азійських справ Міністерства закордонних справ Китаю, а Пакистан представляв Ібн Аббас, додатковий секретар Міністерства закордонних справ Пакистану на той час.

Окремо потрібно сказати, що у відношеннях між Китаєм та Пакистаном існує тренд до зустрічей очільника Китаю Сі Цзіньпіна та Генералів Пакистанської армії. 20 квітня 2015 року Сі Цзіньпін зустрівся в Ісламабаді генералом, Начальником штабу армії Пакистану Рахілем Шаріфом. Сі Цзіньпін зазначив, що пакистанська армія, яка є основою китайсько-пакистанської дружби, відіграє тривалу і важливу роль у розвитку двосторонніх відносин. Збройні сили Китаю та Пакистану повинні підтримувати динаміку взаємних візитів на високому рівні, повністю задіяти механізми консультацій Китаю та Пакистану з питань оборони та безпеки, а також поглибити та розширити співпрацю в таких сферах, як спільні навчання, щоб збагатити конотація двостороннього стратегічного співробітництва. Було відзначено, що протягом останніх років Китай і Пакистан досягли значних успіхів у співпраці в боротьбі з тероризмом, що має велике значення для підтримки безпеки як у Китаї, так і в Пакистані.

19 вересня 2018 року колишній головнокомандувач армії Пакиста-

ну Камар Джавад Баджва здійснив візит до Пекіну та особисто зустрівся із Сі Цзіньпінем. За інформацією офіційних ЗМІ, Генерал передав привітання від керівництва країни. Лідер Китаю Сі, в свою чергу завірив про беззаперечне братерство, та, як завжди, «дружбу в будь-яку погоду». Останнє дійсно можна вважати серйозною ознакою дружби з боку Китаю, зважаючи на досить великий вплив традицій на життя та політику Китаю, адже, у китайському фольклорі є прокляття – «щоб ти жив в епоху змін». Тобто, характеристика китайсько-пакистанських відносин вище зазначеними афоризмами не є перебільшенням і, навіть, якщо відбудуться кардинальні зміни у міжнародно-політичній ситуації, то все одно Пакистану можна буде розраховувати на підтримку держави-сусіда – Китаю.

Із нещодавніх прикладів можна зазначити візит у червні 2024 року делегації Пакистану у складі нинішнього головнокомандувача Пакистанської армії Асіма Муніра, президента Пакистану Шахбаза Шаріфа, міністра фінансів Пакистану Мухамеда Аурангзеба, міністра закордонних справ Пакистану Мухамеда Ісхака Дар та прем'єр-міністра Пакистану Шахбаза Шаріфа. Зустріч відзначилась підписанням 23 меморандумів з різних галузей, але багато офіційних ЗМІ акцентували увагу на тому, що Сі Цзіньпін окремо мав розмову з Генералом Асімом Муніром, та мережею одразу поширилось фото, де вищезгадані особи потискають один одному руки. Окремі розмови з очільниками Збройних Сил Пакистану можуть свідчити про те, що Сі Цзіньпін намагається через важіль військового співробітництва залишити Пакистан своїм союзником на випадок якщо в країні складеться нестабільна політична ситуація.

Оборонна або військова дипломатія розвивається і нарівні очільників збройних сил Китаю та Пакистану. Головнокомандувач армії Пакистану генерал Асім Мунір у квітні 2023 року перебував в Китаї з чотиритденним офіційним візитом, де він мав зустрічі з керівництвом Народно-визвольної армії для обговорення військової співпраці між двома країнами. Генерал Асім Мунір зустрівся з Чжан Юся, заступником голови Центральної військової комісії Китаю, де китайський чиновник назвав відносини між двома країнами послідовними, оскільки Китай за його словами, незважаючи на міжнародну ситуацію, завжди надає Пакистану пріоритет у своїй сусідській дипломатії. Воєначальники двох країн підтвердили необхідність підтримувати мир і стабільність у регіоні та посилювати військову співпрацю. Темою зустрічей стали питання безпеки під час розбудови Китайсько-пакистанський економічного коридору, а також взаємна закупівля озброєння між державами.

Тобто, наявна динаміка політико-дипломатичної взаємодії між офі-

ційними Пекіном та Пакистаном є досить конструктивною та взаємовигідною для обох держав (зокрема, у аспекті «стримування» дій Індії) в найближчий час не зміниться. До кардинальних змін можуть призвести тільки політичні потрясіння в одній з держав. Наразі, на думку автора, до такого більш схильний Пакистан, аніж Китай. З позитивних рис співробітництва можна відзначити їх глобальність та охоплення якомога більшої кількості сфер (ядерна, військова, енергетична, економічна, політична). Обидві держави продовжують підтримувати один одного дипломатично на теренах ООН. Зберігається стабільна ситуація в рамках співробітництва в організації Шанхайського співробітництва. З іншої сторони, залишається тенденція більшої схильності Пакистану до Китаю, аніж навпаки. Відбувається певний дисбаланс в сторону візитів пакистанських делегацій до Пекіну, а не китайських до Ісламабаду, хоча у цьому є раціональність зважаючи на місце, яке держави займають у глобальній ієрархії світового порядку.

УДК 327:339.9-049.5](477)(043.2)

Дмитрюк М. О.,

студентка 5 курсу, спеціальності 291

*«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ (2022-2024 рр.)

Тема економічної безпеки Європейського Союзу після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 р. є надзвичайно актуальною та важливою для розуміння сучасних викликів і ризиків, з якими стикається Європа. Варто зауважити, що вторгнення не лише загрожувало Україні, але й суттєво вплинуло на економічну безпеку всього регіону. Це викликало нові підходи до економічної політики, енергетичної безпеки, продовольчої безпеки та фінансової стабільності країн-членів ЄС.

По-перше, одним із найважливіших аспектів економічної безпеки ЄС стало забезпечення енергетичної незалежності. До 24 лютого 2022 р. Європа значною мірою залежала від російського газу, що створювало серйозні ризики для економічної безпеки. Після початку війни багато країн, включаючи Німеччину, почали активно шукати альтернативи. Наприклад, ЄС розробив план «REPowerEU», спрямований на

зменшення залежності від російських енергоресурсів. У рамках цього плану було заплановано інвестувати в поновлювані джерела енергії, модернізацію інфраструктури та диверсифікацію постачань.

Серед конкретних заходів варто зазначити ініціативи з імпорту скрапленого природного газу (СПГ) із США, Катару та інших країн. Наприклад, у 2022 р. ЄС підписав угоди на постачання СПГ, які допомогли зменшити залежність від російського газу з 40% до приблизно 15% на початку 2024 р. Це стало можливим завдяки активній співпраці між країнами-членами та приватним сектором. Європейська Комісія також закликала до зменшення споживання газу на 15% у зимовий період, що дозволило зберегти запаси енергії.

По-друге, економічна безпека ЄС також залежала від продовольчої безпеки. Україна, будучи одним із найбільших експортерів агропродукції в світі, забезпечувала значну частину продовольства для Європи. Блокада українських портів після початку війни спричинила значні перебої в постачаннях зерна, що загрожувало продовольчій безпеці не лише Європи, а й інших регіонів світу. У відповідь на це ЄС ініціював створення «зернових коридорів», які дозволили відновити експорт українського зерна через альтернативні маршрути, зокрема залізницею та річками.

Серед успішних прикладів реалізації цієї ініціативи слід зазначити підписання угоди між Туреччиною, ООН, Україною та Росією, яка дозволила відновити експорт зерна з портів Одеси. Ця угода забезпечила стабільність на продовольчому ринку ЄС, знизивши ціни на продовольство та уникнувши глобальної продовольчої кризи.

Крім того, на економічну безпеку ЄС вплинули нові виклики у сфері фінансів. Війна в Україні призвела до нестабільності на фінансових ринках, що тим самим сприяло збільшенню витрат на енергоресурси та продовольство, а також інфляційного тиску в країнах-членах. Європейський Центральний Банк вживав заходів для стабілізації економіки, підвищуючи процентні ставки, що, у свою чергу, могло уповільнити економічне зростання. Проте, з іншого боку, ці дії мали на меті стримати інфляцію, яка досягла рекордних показників у деяких країнах ЄС.

Важливо також відзначити, що в умовах війни багато країн-членів ЄС стали більш активними у реалізації спільних економічних ініціатив. Деякі країни ЄС роблять свій великий внесок щодо розвитку інфраструктури в Україні, спрямований на відновлення пошкоджених об'єктів і модернізацію енергетичної системи. Така країна як Данія активно займається розвитком відносин з Миколаєвом, який зазнав сильних пошкоджень від російської агресії. Це не лише допоможе Україні, але й зміцнить економічну безпеку ЄС, оскільки стабільна

Україна є важливим елементом для безпеки та процвітання всього регіону.

Однак попри всі зусилля, економічна безпека ЄС залишається під загрозою. Тривалий конфлікт в Україні може призвести до подальшого зростання нестабільності, а також до нових криз у сферах енергетики та продовольства. Для підтримки економічної безпеки ЄС необхідно продовжувати інвестиції у відновлювані джерела енергії, розвивати внутрішній ринок, а також зміцнювати відносини з ключовими торговими партнерами.

Таким чином, підводячи підсумок, можна сказати, що хоча економічна безпека ЄС зазнала серйозних викликів внаслідок війни в Україні, вжиті заходи та спільні ініціативи демонструють, що європейські країни здатні адаптуватися до нових умов і забезпечити стабільність у регіоні. Відповідно, важливо зберігати цю спрямованість у майбутньому, щоб зміцнити економічну безпеку ЄС у контексті глобальних викликів та невизначеності.

УДК 327.73

Кукла А. О.,

студентка 291 групи спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

ЧНУ ім. Петра Могили м. Миколаїв, Україна

Тихоненко І. В.,

*канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,*

ЧНУ ім. Петра Могили м. Миколаїв, Україна

ВІДНОСИНИ МІЖ США ТА ОАЕ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ДЖОЗЕФА БАЙДЕНА

Сполучені Штати Америки (США) та Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) – дві країни, що на перший погляд можуть здаватися дуже різними, але завдяки глобалізації та спільним інтересам між ними сформувалися досить міцні зв'язки. Офіційні Вашингтон та Абу-Дабі протягом багатьох десятиліть підтримують тісні політичні відносини, які ґрунтуються на спільних економічних інтересах, безпекових викликах та стратегічному партнерстві в регіоні Близького Сходу.

У 1972 році США встановили дипломатичні відносини з ОАЕ, що було обумовлено як американськими національними інтересами, так і

геополітичною ситуацією у регіоні Близького Сходу. ОАЕ грає впливову роль на Близькому Сході та є одним із ключових партнерів для Сполучених Штатів в цьому регіоні. Сполучені Штати та ОАЕ розпочали двостороннє співробітництво з питань оборони, нерозповсюдження ядерної зброї, торгівлі, енергетичної політики та культурного обміну. Обидві країни співпрацюють із забезпечення миру і безпеки в регіоні з метою економічного зростання, а також зі зростання можливостей для отримання освіти в регіоні та в усьому світі.

Близькосхідний напрям був одним із пріоритетів зовнішньої політики США за часів Дональда Трампа. Тож не випадково, що для адміністрації Джо Байдена, для якої пріоритетними є відновлення відносин з Європою та посилення євроатлантичного співробітництва, цей регіон вже не мав бути настільки важливим. Втім, близькосхідний напрям виявився доволі активним. Кроки адміністрації Байдена показали, що він вибудовує свою зовнішню політику в регіоні Близького Сходу, яка відрізняється від лінії попередників. Метою близькосхідної політики США є деескалація регіональної напруженості та створення на Близькому Сході простору, де люди матимуть змогу реалізовувати свої прагнення.

Понад 1000 фірм США представлені в ОАЕ, наприклад, технологічні компанії, такі як: Google – з 2005 року, Apple – з 2015, Microsoft – з 1991 року. Багато компаній США використовують ОАЕ як регіональну штаб-квартиру, оскільки країна зручна для ведення бізнесу на всьому Близькому Сході, в Північній Африці та деяких частинах Азії. Економічний успіх ОАЕ здебільшого обумовлюють великими запасами нафти та газу, тому ця країна є найбільшим експортним ринком США в регіоні Близького Сходу і Північної Африки. Американські компанії активно брали участь у розробці нафтових родовищ.

Спираючись на торговельну та інвестиційну рамкову угоду яка була підписана в 2022 році, обидві держави вступили в діалог з економічної політики та створення офіційного механізму для зростання товарообігу.

У 2023 році ОАЕ були другим за величиною торговим партнером США за вартістю (31 мільярд доларів) у регіоні Близького Сходу і Північної Африки (після Ізраїлю). ОАЕ залишаються головним напрямком експорту США для всього регіону. За даними Міністерства торгівлі США, ОАЕ є «глобальним центром для понад 1500 американських компаній». За даними Міністерства торгівлі США, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) США в ОАЕ у 2019 році становили 17,2 мільярда доларів США (остання доступна цифра). ПІІ були зосереджені на видобутку корисних копалин, оптовій торгівлі та виробничому секторі.

У 2023 році авіакомпанія Emirates Airlines оголосила про свій намір придбати 90 далекомагістральних комерційних літаків Boeing вартістю 52 мільярди доларів США, а FlyDubai замовила власний літак Boeing на 11 мільярдів доларів.

Президент США Джо Байден оголосив ОАЕ головним оборонним партнером США після переговорів з президентом ОАЕ шейхом Мохамедом бін Заєдом Аль Нахаяном 23 вересня 2024 року у Вашингтоні. ОАЕ стали другою країною, після Індії, якій було надано такий статус. Ця стратегічна співпраця відкриває нові можливості для глибшої військової координації, зокрема спільні тренування, військові навчання та інші форми співпраці. Статус головного оборонного партнера дозволить Сполученим Штатам і ОАЕ тісніше співпрацювати в оборонній сфері, розширюючи як двосторонні ініціативи, так і багатонаціональні операції. Це відображає бажання обох сторін зміцнити безпеку в нестабільному регіоні Близького Сходу, особливо на тлі військових конфліктів і загроз з боку терористичних угруповань. Також США надають ОАЕ сучасні зразки озброєння та військової техніки такі як:

- системи ППО (Patriot) – перші поставки почалися в 1990-х роках, з подальшими угодами протягом 2000-х років; військові літаки (F-35) - ОАЕ подала запит на придбання F-35 у 2020 році, і угода була підтверджена в 2021 році, але поставки ще не розпочалися;

- бойові машини піхоти постачалися в ОАЕ, починаючи з 1990-х років, з подальшими угодами у 2000-х роках;

- вертольоти (Apache) перші поставки Apache були здійснені в 1990-х роках, і додаткові версії було передано в наступні роки;

- тактичні ракети (Precision Guidance) – системи точної навігації були включені в угоди протягом 2000-х років, відповідно до нарощування обороноздатності ОАЕ.

Постачання тривають та модернізуються у рамках військової співпраці, що зміцнює безпеку в регіоні. Спільна боротьба з тероризмом та екстремізмом є одним з пріоритетних напрямків співпраці. Однією з ключових тем переговорів між Байденом і шейхом Мохамедом бін Заїд аль-Нахаяном була ескалація конфлікту між Ізраїлем та ХАМАС в Газі. Вони закликали до термінової та безперешкодної доставки гуманітарної допомоги в Газу 20 жовтня 2023 року, щоб допомогти цивільному населенню, яке потерпає від військових дій.

Американсько-еміратські відносини розвиваються і у сфері культури, освіти, науки. Зокрема, багато студентів з ОАЕ обирають для навчання американські університети. Багато університетів, таких як приватний Університет Нью-Йорка в Абу-Дабі, працюють над спільними програмами обміну студентами та викладачами.

Спорт об'єднує людей різних культур. Американські спортивні заходи, такі як баскетбол та американський футбол, користуються популярністю в ОАЕ. Фестиваль "UAE-USA Cultural Exchange" організовується щорічно, включаючи музичні виступи, художні виставки та освітні програми.

Тобто, американсько-еміратські відносини за адміністрації Байдена перейшли у нову, більш тісну площину взаємодії зважаючи на турбулентність подій на близькому Сході та взаємну зацікавленість як Вашингтону, так і Абу-Дабі у економічному та безпековому, оборонному співробітництві.

УДК 327 (73)

*Логвиненко В. В.,
аспірант спеціальності 052 «Політологія»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ КАМАЛІ ГАРРІС

Камала Гарріс, перша жінка-віце-президент США, справила значний вплив на американську політику, особливо у сфері зовнішньої політики та міжнародної безпеки. Російсько-українська війна та система європейської безпеки стали центральною темою суперечок між основними кандидатами президентської кампанії в США 2024 року – Камалі Гарріс та Дональда Трампа [1]. У цій доповіді розглядається позиція кандидатки в президенти від Демократичної партії США Камалі Гарріс щодо європейської безпеки та війни в Україні.

Протягом останніх 3,5 років віце-президент К. Гарріс виконувала програму президента Дж. Байдена по всьому світу, відвідавши 21 країну, працюючи з союзниками у боротьбі з авторитаризмом. Але тепер, коли Гарріс стала кандидатом у президенти від Демократичної партії, виникають питання про те, як сама вона бачить світ і роль США в ньому – і як виглядатиме її зовнішня політика, якщо вона переможе на виборах у листопаді. За місяць до президентських виборів у США зовнішньополітична «доктрина Гарріс» все ще не окреслена чітко. Судити про неї можна, здебільшого, з її публічних виступів та заяв.

Дослідники здебільшого схильні вважати, що зовнішньополітичний курс стане в тій чи іншій мірі продовженням політики адміністрації

президента Дж. Байдена. Наприклад, професорка Роберта Хаар схильна вважати що К. Гарріс, швидше за все, займатиме дуже схожу позицію з Дж. Байденем, що буде позитивним для європейської безпеки.

«Гарріс продовжуватиме надавати дуже сильну підтримку в політичній, безпековій та оборонній сферах трансатлантичних відносин. Вона, безумовно, продовжуватиме надавати потужну підтримку Україні в її захисті від війни, розв'язаної Путіним, що було б дуже позитивним для Європи в цілому. Що, на мою думку, може викликати більше скептицизму і невдоволення в Європі, так це те, що вона також продовжить підхід Байдена до економічного мультилатералізму, що означає просування політики для середнього класу в Америці. Адміністрація Байдена дуже підтримувала те, що я назвав у своєму дослідженні гнучким підходом, тобто дуже сильну підтримку в сфері безпеки і оборони, але дуже скептично ставилася до глобалізації та економічних інститутів, таких як СОТ», – вважає Р. Хаар [2].

Слова самої Камалі Гарріс також свідчать про наміри продовжувати та розвивати європейську безпекову політику Джо Байдена. У виступі на Мюнхенській конференції з безпеки, за півроку до свого висування у кандидати, Гарріс говорила про небезпеку зростання авторитаризму та ізоляціонізму, не приховуючи свого неприязного ставлення до світогляду Дональда Трампа та його погроз відмовитися від гарантій безпеки для союзників по НАТО в разі його повернення до Білого дому. Також Гарріс виступила на захист підходу адміністрації Байдена до глобальних викликів, особливо щодо міжнародної підтримки України у її війні з Росією.

«Сьогодні я поясню, як ми з президентом Байденем відповідаємо на ці питання, з повним усвідомленням того, що відповідь Америки вплине на американський народ, народи Європи і людей в усьому світі. Я вважаю, що в фундаментальних інтересах американського народу, щоб Сполучені Штати виконували свою давню роль глобального лідера. Як Президент Байден і я чітко дали зрозуміти протягом останніх трьох років, ми віддані глобальній участі, підтримці міжнародних правил і норм, захисту демократичних цінностей вдома і за кордоном, а також співпраці з нашими союзниками і партнерами в досягненні спільних цілей», – заявила віце-президентка К. Гарріс у Мюнхені [3].

На дебатах між кандидатами в президенти, які відбулися 10 вересня 2024 року, питання України було одним з найбільш гострих. «Я вважаю, що причина, чому Дональд Трамп каже, що ця війна закінчиться протягом 24 годин, полягає в тому, що він просто здається. А ми, американці, не такі. Я зустрічалася з Зеленським за кілька днів до того, як Росія вторглася в Україну. Я поділилася з ним даними американської

розвідки про те, як він може захистити себе. Через кілька днів я поїхала на східний фланг НАТО до Польщі та Румунії. Ми об'єднали 50 країн, щоб підтримати Україну. Завдяки нашій підтримці, ППО, боеприпасам, артилерії, «Джавелінам», танкам «Абрамс», які ми надали, Україна має можливість захищатися. Ми розуміємо важливість НАТО, і того, що зробили, щоб зберегти здатність українців боротися за незалежність. Інакше Путін сидів би в Києві і дивився на решту Європи, починаючи з Польщі», – заявила К. Гарріс [4].

На зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським, яка відбулася 26 вересня 2024 року, Камала Гарріс назвала «небезпечними та неприйнятними» пропозиції кандидата в президенти США Дональда Трампа про те, що Київ має поступитися своїми територіями заради миру з Москвою [5].

Таким чином, ніщо у передвиборчих промовах та виступах Камали Гарріс не вказує на її намір відхилитися від заданого адміністрацією Джо Байдена вектору європейської безпекової політики. Передвиборча кампанія Камали Гарріс підкреслює прихильність до проактивного і спільного підходу до європейської безпеки. Підтверджуючи підтримку НАТО та протидію російській агресії вона позиціонує себе як готового до співпраці з європейськими союзниками у вирішенні критично важливих питань кандидата.

Якщо говорити про ставлення до війни в Україні, тут кандидатка Гарріс теж дотримується тієї ж політики, що і її нинішня адміністрація, заявляючи, що Україна має продовжити отримувати підтримку, необхідну їй для витіснення ворога зі своїх територій.

Список використаних джерел:

1. Stent A. How would Trump and Harris handle the Russia-Ukraine war? // Brookings Institute. 2024. October 1. URL: <https://www.brookings.edu/articles/how-would-trump-and-harris-handle-the-russia-ukraine-war/>
2. Continued support in security and continued skepticism of globalization: What Kamala Harris' nomination might mean for the EU // Studio Europa Maastricht. 2024. July 29. URL: <https://studioeuropamaastricht.nl/nl/2024/07/29/continued-support-in-security-and-continued-scepticism-of-globalisation-what-kamala-harris-nomination-might-mean-for-the-eu/>
3. Remarks by Vice President Harris at the Munich Security Conference // The White House. 2024. February 16. URL:

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speechesremarks/2024/02/16/remarks-by-vice-president-harris-at-the-munich-security-conference-munich-germany/>

4. Hoffman R. READ: Harris-Trump presidential debate transcript // ABC News. 2024. September 11. URL:

<https://abcnews.go.com/Politics/harris-trump-presidential-debate-transcript/story?id=113560542>

5. Megerian C. Harris blasts proposals for Ukraine to cede territory to Russia during Zelenskyy meeting // Associated Press. 2024. September 27.

<https://apnews.com/article/zelenskyy-joe-biden-kamala-harris-trump-229804fd42332c584dfbe05224634e44>

УДК 327:070.15/.16|(043.2)

Рачинська Є. В.,

студентка 691 групи спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮ- ВАННЯ СТАТУСУ ЧОРНОМОРСЬКИХ ПРОТОК БОСФОР І ДАРДАНЕЛЛИ

Міжнародні протоки – це природні морські вузькі ділянки, через які здійснюється прохід суден і політ літальних апаратів у повітряному просторі, що регулюється нормами міжнародного права. Їхнє значення у світових відносинах важко переоцінити, оскільки протоки відіграють ключову роль у забезпеченні перевезення пасажирів і вантажів. Відповідним чином, це стимулює розвиток економічних, політичних, культурних та інших зв'язків між країнами. Крім того, міжнародні протоки є важливою складовою глобальної системи морських шляхів. Зокрема, чорноморські протоки, що включають Мармурове море, Босфор і Дарданелли, з'єднують Чорне море із Середземним.

На сучасному етапі одним із найбільш вагомим у міжнародному полі є нормативний документ, прийнятий 20 липня 1936 року в місті Монтре такими державами, як: Великобританія, Франція, Югославія, Індія, Японія, Румунія, Туреччина і СРСР, та метою якого було регулювання проходу через протоки, а так само встановлення безпеки Туреччини та інших Чорноморських держав. Цей документ отримав назву Конвенція Монтре і визнавав деякі повноваження турецького ре-

жиму в області, що має стратегічне, політичне та економічне значення, водночас забезпечивши практичний баланс між усіма чорноморськими країнами.

Виходячи з основних положень Конвенції, можна дійти висновку, що Туреччина зберігає значний вплив на регулювання проходу через протоки на підставі національного законодавства. Однак Друга світова війна виявила недоліки Конвенції, що призвело до спроби її перегляду вже через десять років. Із цією метою Великобританія, СРСР, США та Туреччина обмінялися дипломатичними нотами стосовно правового статусу чорноморських проток. Проте державам не вдалося досягти згоди через принципову позицію СРСР, який пропонував закрити Чорне море для військових кораблів країн, які не входять до Чорноморського регіону. Тож, існуючий правовий режим проток не зазнав суттєвих змін.

У травні 1982 року Туреччина в односторонньому порядку поширила дію свого внутрішнього законодавства на частину протоки Босфор, зокрема на основі Регламенту порту Стамбул, встановивши певні обмеження щодо проходу суден через протоку. Фактично обмеження мали переважно технічний характер і були спрямовані на забезпечення безпеки судноплавства, враховуючи екологічні міркування. Виходячи з цього, причорноморські держави не висловлювали жодних протестів. Проте в наступні роки Туреччина продовжила практику одностороннього застосування свого законодавства щодо проток, фактично вносячи зміни в правовий режим, визначений конвенцією. Відтак 1 липня 1994 року вона ввела в дію новий Регламент, що поширювався на всі чорноморські протоки: Босфор, Дарданелли та Мармурове море.

Тоді 1999 року Комітет, який є підрозділом Міжнародної морської організації, розглянув питання про зміну правового статусу чорноморських проток. Однак ця ініціатива викликала заперечення з боку Росії. Незважаючи на це, пропозиція Туреччини була підтримана, причому США активно сприяли її прийняттю. Водночас у протоколі було зафіксовано окрему позицію Росії. Попри це, напередодні розпочатого процесу щодо зміни правового статусу проток, у жовтні 1999 року, Туреччина ввела в дію інструкції, що передбачають обов'язковий лоцманський супровід для суден під іноземними прапорами при проході через протоки Босфор і Дарданелли, а також і Мармурове море. Відтак правила, затверджені на 21-й сесії Асамблеї Міжнародної морської організації, торкнулися інтересів усіх причорноморських держав, включаючи Україну, оскільки саме ці держави надають Туреччині право висувати вимоги щодо проходу іноземних суден.

Розглядаючи Конвенцію Монтре як міжнародно-правовий акт регу-

лювання протоками на сучасному етапі, варто наголосити на рішенні Туреччини про їх закриття, на прохання України, з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року, що власне перегукується з її рішенням про одностороннє регулювання Босфором зокрема на підставі турецького національного законодавства від 1994 року. Так, саме тоді Туреччина пішла шляхом встановлення міжнародних правил без участі держав, що підписали Конвенцію Монтре, і, таким чином, підмінила міжнародно-правові норми встановленням національного законодавства. По суті, Турецька Республіка стала на шлях повільної монополізації проток. Уже 1 липня 1994 року вона ввела в дію Регламент, який поширювався на всі Чорноморські протоки.

Перекрыття протоки дозволило прохід військових кораблів, якщо вони повертатимуться на базу в Чорному морі, що включало російські кораблі у складі Чорноморського флоту. Проте рішення обмежити військові кораблі, повноваження, надані Туреччині Конвенцією Монтре 1936 року, все ж таки обмежили можливість Росії переміщати кораблі з інших своїх флотів у Чорне море. Відтак Туреччина фактично змогла використати норми Конвенції Монтре, які дозволяють їй обмежити прохід через протоки.

Починаючи з листопада 2021 року і триваючи до кінця року, відбувся сплеск активності НАТО в Чорному морі, оскільки п'ять військових кораблів країн Альянсу, які не є прибережними країнами, пройшли через протоки, щоб діяти там протягом 21 дня відповідно до умов Конвенції Монтре. Проте відносна бездіяльність НАТО супроводжувалися відсутністю сигналізованої рішучості з боку Вашингтона щодо його готовності пролонгувати фізичну присутність в акваторії Чорного моря.

З огляду на такі позиції США та дії НАТО, очевидним є той факт, що умови для Росії стали більш, ніж просто вигідними для активізації своїх дій на початку 2022 року. Так, вона почала так звану «воєнну операцію» в Україні, однією з найголовніших цілей якої було захоплення Півдня України для отримання відкритого простору до басейну Чорного моря, і відповідно до проток Босфор і Дарданелли; особливо з огляду на боротьбу Росії щодо проток в історичній площині та на цілі, сформовані вже на сучасному етапі.

Фактично закриття Туреччиною проток Босфор і Дарданелли згідно з Конвенцією Монтре водночас послаблювали позиції Росії, оскільки неодноразово від різних сторін лунали заклики до анулювання або перегляду Конвенції Монтре, включаючи США, які стверджували, що договір надає однобокі переваги російському флоту.

Відповідну позицію займає й Організація Північноатлантичного договору, обурена обмеженнями суден Альянсу держав, що не належать до Чорноморського регіону, однак які мають прагнення діяти на так званому театрі бойових вій, особливо під час кризових ситуацій. Тим не менш, з грудня 2021 року в Чорному морі знову ж таки не було військово-морської присутності НАТО, окрім військово-морських сил прибережних членів Альянсу, ще до того, як Анкара оголосила про блокування протоку через воєнний стан у регіоні.

Таким чином, Конвенція Монтре від 1936 року залишається основним міжнародно-правовим актом, який регулює режим Чорноморських протоку. Проте водночас більшість її положень необхідно привести у відповідність із реаліями порядку денного міжнародних арени, з урахуванням інтересів усіх прибережних держав і держав, безпекова ситуація яких залежить від театру дій, що розгортаються в акваторії Чорного моря. Натомість будь-які односторонні дії Туреччини щодо обмеження судноплавства в протоках слід кваліфікувати як спроби заміни міжнародного режиму важливого міжнародного водного шляху на національний, що суперечить принципам і нормам міжнародного права.

УДК 327.39”2023”(497.5:4-6ЄС)

Своріна А. О.,

студентка 2 курсу,

ОП «Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)»,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Бушетець М.-М. М.,

студентка 2 курсу,

ОП «Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)»,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ВСТУПУ ХОРВАТІЇ ДО ЄВРОЗОНИ У 2023 РОЦІ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАЛКАНСЬКОГО РЕГІОНУ

З 1 липня 2013 року Хорватія є країною-учасницею ЄС, а європейський вектор був обраний країною ще раніше. Ще за часів існування Югославії деякі хорватські політики розглядали вступ країни до Європейських співтовариств як засіб вирішення внутрішньої етнічної і політичної кризи.

Але ще у 2003 році Хорватія офіційно подала заявку на членство в

ЄС. У 2004 році Європейська Рада надала Хорватії статус країни-кандидата, визнавши її прогрес у проведенні реформ. Офіційні переговори щодо вступу почалися у жовтні 2005 року. Однак, переговорний процес був складним через ряд політичних, правових та економічних перешкод.

Однією з головних перепон на шляху до вступу було питання співпраці Хорватії з Міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії (МКТЮ) у Гаазі. ЄС наполягав на тому, що Хорватія повинна повністю співпрацювати з трибуналом у розслідуванні воєнних злочинів, скоєних під час війни за незалежність. Ця умова була виконана у 2005 році, коли Хорватія арештувала і видала в Гаагу колишнього генерала Анте Готовіну.

ЄС вимагав від Хорватії проведення масштабних економічних реформ, включаючи реформування державних підприємств, судової системи та підвищення прозорості у державному секторі. Окрім того, Європейський Союз вимагав посилення боротьби з корупцією та захисту прав людини. А також у переговорах була затримка пов'язана з прикордонною суперечкою між Хорватією і Словенією щодо морських територій в Адріатичному морі. Словенія блокувала переговори Хорватії з ЄС протягом кількох місяців у 2008-2009 роках, доки не було досягнуто угоди про вирішення цієї проблеми через міжнародний арбітраж.

Після вирішення ключових питань переговори завершилися у червні 2011 року. Хорватія виконала всі необхідні критерії, включаючи реформу судової системи, посилення боротьби з корупцією, реформування економіки та співпрацю з міжнародними організаціями. Угоду про вступ Хорватії до ЄС було підписано у грудні 2011 року, і країна отримала офіційне запрошення стати членом Європейського Союзу.

Балканський регіон (до якого входять такі країни як Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Греція, Північна Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія, Косово) який живший час вважався «покроховим льохом Європи» досі залишається як політично, так і економічно нестабільним, хоча євроінтеграції, зростання туризму та інвестицій сприяють розвитку економіки балканських країн.

Вступ Хорватії до європейських інституцій є виявом прагнення цієї країни до підвищення рівня життя і подолання криз. Зближення з ЄС сприяє її економічному розвитку та зміцненню позицій у регіоні. Членство в ЄС відкрило для Хорватії доступ до єдиного ринку, що сприяло зростанню інвестицій та торгівлі. Європейські фонди допомогли фінансувати інфраструктурні проекти та розвиток регіонів.

Хорватія з 1 січня 2023 року офіційно приєдналася до єврозони,

ставши двадцятим її членом. Це означає, що євро має стати національною валютою, замінивши хорватську куну. Паралельно вона ввійшла до Шенгенської зони, що означає скасування паспортного контролю. Цей крок має забезпечити Хорватії більшу економічну стабільність завдяки зниженню валютних ризиків та інфляції. Це, в свою чергу, може сприяти збільшенню інвестицій та стабілізації фінансового сектору. Для хорватських компаній значно спрощується експорт до країн Єврозони, що сприяє зростанню експорту та економічному зростанню. Загалом, це може стати сигналом до дій в європейському напрямку для більшості країн регіону.

Перехід на євро також позитивно впливає на зовнішньоторговельні відносини Хорватії з іншими країнами єврозони та регіону Балкан. Використання спільної валюти полегшує торговельні операції, зменшує транзакційні витрати і валютні ризики для експортерів і імпортерів. Це стимулює збільшення обсягів торгівлі з основними партнерами в ЄС, а також створює передумови для поглиблення економічних зв'язків з країнами, які не є членами єврозони, але залежать від економічних умов у Хорватії. Очікується, що торговельні операції з сусідніми країнами Балкан також отримають вигоди від стабільнішого ринку та більш передбачуваних умов обміну.

Вступ Хорватії до єврозони має значний регіональний вплив. Балканські країни тісно пов'язані між собою економічно через торгівлю та інвестиції. Тому стабілізація фінансової системи в Хорватії може сприяти покращенню економічної ситуації в регіоні загалом. Для країн, таких як Боснія і Герцеговина та Сербія, що прагнуть інтеграції з ЄС, приклад Хорватії слугує позитивним сигналом, що може підвищити їхні економічні очікування та сприяти політичним реформам. Однак залишається питання про те, як інші країни регіону адаптуватимуться до нових умов, зважаючи на власні економічні проблеми.

Але такий крок несе і деякі ризики: Деякі економісти висловлюють побоювання щодо можливого короткострокового підвищення цін внаслідок округлення цін під час переходу на євро. Спостерігалось деяке зростання цін, хоча воно було частково пов'язане з загальноєвропейською інфляцією. Більша інтеграція в європейську економіку може збільшити залежність Хорватії від економічних циклів в Євразоні. Країна також має один з найбільших державних боргів в Європі (73,2% на 2019 рік). До того ж, після вступу країни до Єврозони відбувся ріст фальсифікації євро: зі статистики випливає, що менш ніж за два місяці 2023 року було виявлено більше підроблених банкнот, ніж за весь минулий рік.

В той же час, введення євро та Шенген зробило подорожі до Хор-

ватії зручнішими, збільшився прилив туристів з країн Європи. Це також є потужним фактором для росту: основою економіки є сфера послуг, з якої туризм складає 20%.

Загалом, вступ Хорватії до Єврозони та Шенгенської зони позитивно впливає на економіку як країни, так і регіону в цілому, відкриває їй можливість збільшити свій вплив в регіоні. Але існує необхідність адаптувати свої бізнес-процеси до нових умов. Безумовно, цей крок спричинить глибокі економічні зміни як в країні, так і на всьому Балканському півострові.

УДК 344.4:347.79] «2022/2024» (470)(043.2)

Тіллаєв Х. О. огли,

студент 5 курсу спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА РОСІЄЮ (2022-2024 рр.)

Міжнародне морське право є важливою галуззю міжнародного права, яке регулює використання моря та водних ресурсів між різними державами. Для України (як для країни з виходом у море) дотримання морського права є надзвичайно важливим особливо у плані зовнішньої торгівлі. Однак анексія Криму 2014 р. та повномасштабне вторгнення РФ до України поставило під загрозу дотримання морського права на території Азовського моря. Усі нижчезгадані угоди поширюються як на Україну, так на Росію. Визначимо основні види порушень:

Порушення морського кордону України, її територіальних та внутрішніх вод. Український морський кордон та територіальні води були порушені Росією у 2014 р. (під час анексії Криму) та 24 лютого 2022 р. (під час повномасштабного вторгнення). Країна-агресор порушила Ст. 19, п. 2 Конвенції ООН з морського права (про держав, що порушують право проходу).

Обстріл цивільної інфраструктури. За допомогою ВМС Росія обстріляла цивільні об'єкти на території України: лікарні, торговельні центри, портова інфраструктура, житлові масиви тощо, що призвело до значних жертв серед цивільного населення та утворення гуманітарної катастрофи на ЛБЗ (та не тільки). Такі обстріли порушували принципи пропорційності, обережності та розрізнення міжнародного гума-

нітарного права. Такі атаки порушують Женевську конвенцію «Про захист цивільного населення під час війни» - Ст. 3 (про захист осіб, що не беруть участь у військовій діяльності); Ст. 19, 20, 21 (про захист лікарень, працівників лікарні від збройного насилля); а також Ст. 301 Конвенції ООН з морського права (1982) (про мирне використання морів).

Морська блокада українських портів. Де-факто, з початку повномасштабного вторгнення, РФ ввела морську блокаду українських портів. З юридичної точки зору, морська блокада може бути введена лише за положеннями Статуту ООН. Наприклад, стаття 42 дозволяє встановлення морської блокади щодо певної держави у випадку дозволу на це з боку Ради Безпеки. Морська блокада щодо Азовського моря була введена ще раніше у 2018 р. Під час морської блокади, РФ проводить необґрунтовані обшуки на цивільних суднах, що рухаються Чорним морем, зокрема і територіальними водами інших країн (наприклад, Румунії та Болгарії). Так, 15 серпня 2023 р. РФ провела обшук турецького вантажного судна *Sukru Okan*, яке йшло в Ізмаїл.

Пошкодження та захоплення цивільних суден. Під час повномасштабного вторгнення, РФ захоплювала цивільні судна України та інших країн. Мало місце і ураження та пошкодження цивільних суден. Протягом повномасштабного вторгнення були: *знищені*: українське спеціалізоване днопоглиблювальне судно «Меотида»; цивільне судно з пшеницею у Чорному морі, яке прямувало до Єгипту; торговельне судно *Helt*, що плавало біля Одеси під прапором Панами; вантажне судно «Azburg» під прапором Домініки; *пошкоджені*: турецьке судно «Yasa Jupiter» (було пошкоджено внаслідок ракетного удару 24.02.2022); танкер «Millenial Spirit», який йшов під прапором Молдови та перебував у нейтральних водах Чорного моря (25.02.2022); вантажне судно «Namura Queen» під прапором Панами (25.02.2022); українське спеціалізоване днопоглиблювальне судно «Меотида»; вантажне судно «Banglar Samriddhi» під прапором Бангладешу (02.03.2022); вантажне судно «Lord Nelson» під прапором Панами (17.03.2022); криголам «Капітан Білоусов» (07.04.2022); вантажне судно «Arache» (11.03.2022); Вантажне судно «Smarta» (11.04.2022); Вантажне судно «Tuzla» під прапором Туреччини (24.01.2023); нафтовий танкер «Ali Najafov» під прапором Ліберії, біля берегів Румунії (16.10.2023); вантажне судно «Kmax Ruler» під прапором Ліберії (08.11.2023). *захоплені*: танкер «Афіна» (який перебував в територіальних водах Румунії); пошуково-рятувальне судно «Сапфір» (було повернене пізніше), вантажне судно «Принцес Ніколь».

Неконтрольоване мінування та відсутність постійного спосте-

реження за морськими мінами. Відповідно до Гаазької конвенції VIII будь-який вид морського мінування до початку або після початку збройного конфлікту підпорядковується принципам ефективного нагляду, контролю за ризиками та застереженнями. Однак, РФ мінуючи Чорне море неефективно виконує обов'язок стосовно нагляду та спостереження за ними. І тому часто, ці міни починають вільно дрейфувати у Чорному морі, загрожуючи цивільному судноплавству. Так, наприклад, вантажне судно «Vyssos», що було неподалік Румунії ушкодилося на морській міні. Через це Румунія, Болгарія та Туреччина змушені об'єднати зусилля для розмінування Чорного моря.

Отже, РФ проводить небезпечну діяльність на Чорному морі, яке не тільки загрожує Україні, а й іншим державам Чорного моря. Обстріли портової інфраструктури та морська блокада українських портів, загрожує утворенню нових продовольчих криз. Також така діяльність грубо порушує низку міжнародних правових норм.

УДК 327(44:67)(100-772):355.48(675.97)

Чайка В. В.

магістрантка спеціальності 291

*«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

Тригуб О. П.

*д-р іст. наук, професор кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УЧАСТЬ ФРАНЦІЇ У ВІЙСЬКОВИХ ТА МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ В ІСЛАМІЗОВАНИХ КРАЇНАХ АФРИКИ: ПРИКЛАД РУАНДИ

Ісламізовані країни Африки часто стають епіцентром військових конфліктів, що створює образ нестабільного регіону. Завдяки тісним відносинам з цими країнами, Франція бере активну участь у військових та миротворчих операціях з врегулювання конфліктів. Як один з п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН, Франція залучена до ухвалення рішень з підтримки миру та безпеки, а також є донором операцій ООН [1, с. 29].

Франція активна у міжнародних миротворчих місіях ООН. Миротворча діяльність має ряд унікальних переваг, включаючи легітимність

і принцип розподілу відповідальності, а також потенціал по розгортанню і забезпеченню функціонування воєнних і поліцейських контингентів з різних країн світу і об'єднання їхніх зусиль із зусиллями цивільних миротворців із метою здійснення комплексних мандатів. З 1962 по 1995 роки Франція здійснила військове втручання в африканських країнах 19 разів. До початку 1995 року Франція розташувала в Африці дев'ятитисячний військовий контингент. Французькі військові мали сприяти політичній стабільності і забезпечувати безпеку європейського населення колишніх французьких колоній. До певного часу Франція обходилася власними силами. У 1989 році французькі військові висадилися на Коморах після вбивства президента А. Абдаллаха, у 1990 році виступили на захист уряду Габону проти інсургентів, у 1991 році проводять евакуацію європейців під час заворушень у Заїрі [2, с. 85].

За даними Міністерства оборони Франції у лютому 2013 року з 10025 французьких військовослужбовців за кордоном, 4610 – знаходилися в Західній Африці, 2180 – у Центральній Африці і 270 – залучені в операції проти піратів в Аденській затоці. Станом на 2017-2018 роки Франція є третьою країною за ставкою внеску на операції по підтримці миру ООН, більшість яких проводяться в країнах Африки та на Близькому Сході. Крім того, французи беруть участь у більшості миротворчих операцій ООН.

Слід проаналізувати військові операції у такій державі, як Руанда, оскільки цей випадок є показовим прикладом невдачі міжнародної спільноти в запобіганні геноциду та кризі. Дії Франції в Руанді часто критикуються через підтримку уряду, що сприяв ескалації насильства, а також через недостатню рішучість у припиненні геноциду. Руанда стала важливим уроком для Франції щодо необхідності перегляду своєї стратегії в міжнародних миротворчих операціях, що включає тіснішу координацію з ООН та іншими міжнародними партнерами.

Руанда для Франції має особливе значення, оскільки через провал самостійної військової операції в Руанді у 1993-1994 роках, Франція вперше зазнала міжнародних звинувачень. Це стало уроком для Франції і надалі вона стала заручатися підтримкою ООН та коаліцією з іншими державами [3].

Двічі – у жовтні 1990 року і в лютому 1993 року – французький контингент зупиняв наступ повстанців тутсі з Руандського патріотичного фронту (РФП), чим рятував хуту [4, с. 34]. Напередодні вторгнення РФП Франція активізувала свою військову підтримку режиму президента Ж. Хабіарімана. Французьких радників залучали до різних сфер роботи армії, військового консультування президента, навчання ново-

бранців, захисту важливих об'єктів, комплектування блок-постів і допитів в'язнів. Спільно з прем'єр-міністром Франції Ж. Хабіаріман почав кампанію переозброєння. За рахунок кредитів французьких національних банків, зброю імпортували з Франції, Єгипту і ПАР. Міжнародна організація The Human Rights Watch документально підтвердила що під час геноциду, Франція постачала зброю в Руанду, порушуючи ембарго ООН.

До наступу РФП у 1993 році французька розвідка була впевнена у своїй перемозі. 22 червня 1994 року генерал Даладье звернувся до ООН зі звинуваченням в безпомічній реакції і, як наслідок, 23 червня була розпочата французька операція «Бірюза». Згідно резолюції №929 Ради Безпеки ООН, термін її дії було визначено до 21 серпня того ж року. Французькі підрозділи, чисельністю 2500 чоловік створили на південному заході Руанди так звану гуманітарну зону безпеки, яка покривала п'яту частину всієї території держави [5, с. 42].

У 1994 році Франція, слідом за Бельгією, чією колонією в минулому була Руанда, створила комісію по розслідуванню масових вбивств, пізніше названих «Геноцид у Руанді», жертвами якого стали 937 тисяч чоловік. Але головною метою цих розслідувань було знання всіх звинувачень з Франції. Тодішній прем'єр-міністр Е. Балладюр під час парламентського запиту стверджував, що «Франція була єдиною у міжнародному співтоваристві, яка намагалася зупинити геноцид». В цілому, на 1800 сторінках звіту комісії були досить суперечливі висновки. Визнавалося, що Франція припустилася помилки в деяких оцінках руандських подій, однак вона не несе жодної відповідальності за будь-який з аспектів геноциду [6]. Французька влада впевнено продовжує слідувати цим позиціям, а сучасна влада Руанди звинувачує Францію у змові з владою та мільйонній кількості жертв. У контексті історичних фактів, ця ситуація залишиться незмінною. Для прикладу, в ситуації з Алжиром Франції знадобилося майже шістьдесят років, щоб лише згадати про вбивства в алжирському Сетіфі 8 травня 1945 року і вже офіційно, про вбивства на Мадагаскарі 1947 року. Через тридцять сім років, після подій у червні 1999 року, Національні збори запропонували замінити вираз «операції з підтримки порядку в Північній Африці» словами «Алжирська війна» [7, с. 42].

ООН, США та Бельгія вибачилися за свої дії, а французькі президенти відмовляються визнавати помилки Франції. У 2010 році під час візиту до Руанди президент Н. Саркозі визнав помилки Франції, але не приніс офіційних вибачень. Франція продовжує уникати визнання своєї відповідальності за геноцид. Незважаючи на пасивну позицію під час подій у Руанді, інші лідери, зокрема К. Аннан і Б. Клінтон, пізніше

визнали свою вину. Події в Руанді стали переломним моментом для політики французького втручання в Африці. Франція зосередилася на захисті мирного населення та боротьбі з тероризмом, проте продовжувала співпрацювати з авторитарними режимами, за що піддавалася критиці.

Франція відіграє ключову роль у військових і миротворчих операціях в Африці, завдяки своїм історичним зв'язкам із регіоном. Події в Руанді, де Франція зазнала міжнародної критики за свою роль під час геноциду, стали переломним моментом для її політики. Цей досвід змусив Францію більше покладатися на міжнародні коаліції та співпрацю з ООН у майбутніх операціях. Незважаючи на зміни у підході, Франція продовжує отримувати критику за співпрацю з авторитарними режимами в регіоні. Це підкреслює складність її участі у військових операціях, де питання моралі і стратегічної вигоди часто перетинаються.

Список використаних джерел:

1. Статут ООН. – К. : Департамент громадської інформації ООН. – 2008. – С. 67.
2. Обичкіна Є. О. Франція на рубежі XX-XXI століть: криза ідентичності : [монографія] / Є. О. Обичкіна. – 2003. – 137 с.
3. Sarkozy au Rwanda : «la France doit réfléchir à ses erreurs». [Electronic resource] // Le Monde. – 25 février 2010. – Access mode : <https://www.lemonde.fr/afrique/#VqoC2y26CwlLa3E8.99>.
4. Юже В. Співучасть у геноциді / В. Юже // Азія і Африка. – 1995. – № 7. – С. 34.
5. Денисов А. Уроки Руанди: Чому провалилася масштабна миротворча операція ООН / А. Денисов // Азія і Африка сьогодні. – 2000. – № 8. – С. 38–42.
6. Rwanda: The Preventable Genocide. International panel of eminent personalities. [Electronic resource] // Access mode : <http://www.refworld.org/pdfid/4d1da8752.pdf>.
7. Брюкнер П. Тиранія каяття / П. Брюкнер ; [пер. з франц. П. Тарашук]. – К. : Темпора, 2013. – 261 с.

ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні триває вже два з половиною роки. За цей час світ та Україна зокрема пережила як національні, так і регіональні зміни; вималювались тенденції, почались нові процеси, які вплинули на Україну різних аспектах. Головним чином, відбуваються політичні зміни як на національному так і на регіональному рівнях, а також соціокультурні зсуви в самій Україні.

Через чотири місяці після початку російського вторгнення в Україну, у червні 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Окрім цього, офіційному Києву було надано так зване «Домашнє завдання» - необхідні рекомендації, що повинні бути виконані перед початком переговорів про вступ. Трохи більше, ніж за рік, восени 2023 року Україна закінчує виконувати всі 7 рекомендацій, що високо оцінюється представниками ЄС. До весни 2024 року Україна виконала додаткові 4 рекомендації, а вже з червня 2024 року почалися Переговори стосовно вступу України до ЄС. Процес включатиме поступове узгодження законодавства стандартам ЄС. Очікується, що ми будемо готові до вступу до ЄС до 2030 року.

В цей самий час Україна проводить модернізацію армії та впроваджує стандарти НАТО у нашої армії. Станом на літо 2024 року було впроваджено 324 стандарти. Планується впровадити ще 30 стандартів до кінця 2025 року. Крім того, регулярно відбуваються навчання наших воїнів, керовані НАТО та її країнами-членами. За 2022-2023 роки було сумарно підготовлено 100 тисяч особового персоналу, відбуваються навчання з використання техніки та озброєння, яке передається союзниками Україні.

Зближення з заходом відбувається не тільки на рівні держави, але й на рівні соціуму. Опитування, проведене у лютому 2024 року вказує, що 77 відсотків населення хотіли б інтеграції до ЄС у найшвидші строки. Така сама кількість підтримує найшвидший вступ до НАТО.

У сфері освіти також відбувається тенденція до розвитку та зближення з Європою. ЄС ініціювало кілька освітніх та наукових програм в

Україні. У грудні 2023 року Єврокомісія заснувала в Україні Офіс Програми «Горизонт Європа», який займається розвитком та сприянням науковим дослідженням молодих вчених, а також сприяння спільним дослідженням з країнами ЄС. Регулярно видаються гранти студентам з України, які займаються науковими розробками. Також в Україні діє офіс європейської освітньої програми Erasmus+, спрямований на розвиток стандартів освіти в Україні, розвиток молодіжних організацій та міжнародного освітнього співробітництва в Україні. Проєкт регулярно проводить курси навчання, тренінги та напряду допомагає закладам освіти.

Відбуваються зрушення і у соціокультурній сфері. У соціумі є тенденція до дерадянiзації та дерусифікації на фоні війни росії проти України.

За результатами різних опитувань 2022-2023 років, українці набагато частіше погано ставляться до СРСР, а також наполягають на потребі перейменування назв, пов'язаних з росією і СРСР. Понад 90% вважають себе окремим від росії народом, що свідчить про відхід від російської сфери ідеологічного впливу. Відбулась і мовна зміна: зросла кількість україномовних та двомовних громадян, за рахунок скорочення використання російської мови. 80% населення вважають українську мову рідною. Також, значно зменшилось використання українцями російськомовного контенту.

Інша тенденція - збільшення уваги та свідомості українців до власної культури. Згідно з опитуваннями, українці краще відносяться до національних героїв, порівняно з довоєнними часами. Популярність українських історичних діячів зросла, залежно від особистості - від 20 до 52%. Інше дослідження зазначає, що в умовах війни молодь частіше почала відвідувати кінотеатри, музеї, ярмарки та виставки, особливо україномовні та на тематику української ідентичності. Змін зазнало і мистецтво: діячі різних сфер культури часто шукають натхнення в образах бійців ЗСУ. Чимало музикантів та артистів стали культурними дипломатами, звертаючись англійською до закордонних урядів та населення їх країн, показуючи особисті записи руйнувань.

У соціальній сфері відмічається стрімкий тренд консолідації країни. Вже через рік війни у півтора рази збільшилась кількість волонтерів, донорів, добровольців у ЗСУ та теробороні. За 2022 рік кількість благодійних організацій виросла у 8 разів(6400), половина організовує збори на ЗСУ. Зросла кількість пожертвувачів на ЗСУ серед населення. Навіть через рік війни 93 та 83% населення висловлювали довіру ЗСУ та Президенту України відповідно. Інші дослідження вказують на бажання українців перемоги у війні. Станом на середину 2023 року 77%

впевнені у перемозі України, 56% - впевнені у тривалій підтримці західних партнерів України. Половина населення готова терпіти наслідки війни заради перемоги у майбутньому, що вказує на ріст патріотизму та згуртованості населення в умовах війни.

Загалом, можна сказати, що політичний та соціальний курс України сьогодні спрямований на відхід від сфери впливу росії, зближення з ЄС та НАТО, а також консолідацію суспільства в умовах війни. Вище керівництво держави спрямовує свою діяльність на те, щоб протистояти ворогу та залучати більше підтримки партнерів до України. Відбуваються переговори та масштабні реформування для якнайшвидшого входу України до Європейського союзу та НАТО. Різноманітні опитування вказують на симпатію Українців до ЄС та НАТО, а також бажання швидшої інтеграції до них. В умовах війни населення переживає консолідацію та адаптацію до умов війни: відбувається ріст патріотизму, розквіт культури України, відчуження від росії та її культури, а також активізація українців у питаннях допомоги один одному та бійцям ЗСУ. Більшість населення має схожі пріоритети, серед яких бажання перемоги, повернення Україні всіх її територій, і вони готові чекати та боротися для досягнення цієї мети. Війна стала новим етапом розвитку українського суспільства та спровокувала ріст патріотизму та активності населення, знову довівши силу, витривалість і незалежну природу української нації.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт за підсумками опитування «Війна, мир, перемога, майбутнє» // Громадянська мережа ОПОРА: веб-сайт. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/analitichnii-zvit-za-pidsumkami-opituvannia-viina-mir-peremoga-maibutnie-24828> (дата звернення 24.09.2024)

2. Всеукраїнське опитування Міжнародного республіканського інституту (IRI): лютий 2024 // Center for Insights in Survey Research: веб-сайт. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/ukr_february_2024_national_survey_public.pdf (дата звернення 24.09.2024)

3. "Громадянське суспільство України в умовах війни-2022" - звіт за результатами дослідження. URL: <https://ednannia.ua/news/nashinovini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> (дата звернення 24.09.2024)

4. Еразмус+ - Програма Європейського Союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту // Erasmus+ Office in Ukraine: веб-сайт. URL: <https://erasmusplus.org.ua/pro-nas/naczionalnyj-erazmus>

ofis-v-ukrayini/ (дата звернення 24.09.2024)

5. Наскільки близька Україна до вступу в НАТО за два роки повномасштабної війни. Пояснюємо // *espresso.tv*: веб-сайт. URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-chi-nablizilasya-ukraina-do-nato-za-dva-roki-povnomasshtabnoi-viyni-poyasnyuemo> (дата звернення 24.09.2024)

6. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-doyes-povnyj-gid-u-12-pytannyah-i-10-mifah-2/> (дата звернення 24.09.2024)

7. Побережець Г.С., Левченко М.Г., Форостян А. Ф. Сучасні соціокультурні процеси в Україні та їх роль у розвитку національної свідомості // *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Науковий збірник*. 2023. С. 89-97.

URL: <https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/728/748>

8. Програма Горизонт Європа // Національний університет «Львівська політехніка»: офіційний веб-сайт. URL: <https://lpnu.ua/proiektnyi-ofis/prohrama-horyzont-uevgora> (дата звернення 24.09.2024)

9. Україна впровадила вже 324 стандарти НАТО: сайт міністерства оборони України // Міністерство оборони України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/07/08/ukraina-vprovadila-vzhe-324-standarti-nato/> (дата звернення 24.09.2024)

10. Шлях України до вступу в ЄС // Європейська комісія: офіційний веб-сайт. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_uk (дата звернення 24.09.2024)

11. Як змінилась українська політика після російського вторгнення // *Foreign Ukraine*. URL: <https://foreignukraines.com/2023/12/18/how-ukrainian-politics-changed-after-the-russian-invasion/> (дата звернення 24.09.2024)

12. 25 червня початок переговорів про вступ України до ЄС: що тепер буде // *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3878417-25-cervna-pocatok-peregovoriv-pro-vstup-ukraini-do-es-so-teper-bude.html> (дата звернення 24.09.2024)

*Хмель А. О.,
канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЗМІНИ В СТРУКТУРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ в 2019 та 2024 рр.: МІСЦЕ ЄВРОСКЕПТИЧНИХ ПАРТІЙ

Зазначимо, що євроскептицизм є не новим явищем, навпаки, воно крокує поряд зі створенням і розвитком Європейського Економічного Співтовариства (далі – ЄЕС) та його еволюцією у Європейський Союз (далі – ЄС), але значне зростання євроскептичних настроїв відбувається під час криз ЄС: політичної кризи (підняття питання європейської Конституції 2003-2004 рр.), економічної кризи Єврозони, міграційних криз та ін. Збільшення кількості євроскептиків як серед населення, так і серед політиків ЄС може призвести до значної дезінтеграції Союзу і, згодом, до його розпаду, саме тому ця тема є актуальною і важливою з наукової точки зору. Для України сильний і єдиний у своїй зовнішній політиці ЄС, який боронить демократію і європейські цінності та підтримує боротьбу України проти агресора, є вкрай важливим партнером, тож дослідити прояви євроскептицизму в різних європейських інституціях [1], зокрема – в Європейському парламенті (далі – ЄП) та майбутнє посилення євроскептичних наслідків в якості загрози – допоможе реалізації зовнішньої політики і дипломатії України в сучасних умовах.

Загальновідомо, що перші загальноєвропейські вибори до ЄП відбулися в 1979 р. і до підписання Амстердамського (1997 р.), Ніщцького договорів (2001 р.), технологією, що стримувала євроскептиків, була відсутність вагомих повноважень у ЄП, бо домінував міжурядовий метод управління. Вже після 1997 р. прийняття рішень в ЄС більше спиралося на наднаціональний метод управління, оскільки ЄП отримав більше повноважень як головний законодавчий інститут ЄС. Від 2009 р. (з ратифікації Лісабонської угоди) законодавчі повноваження ЄП були розширені завдяки «звичайній законодавчій процедурі», яка замінила колишню процедуру прийняття кодексів. Ця процедура відтоді стала застосовуватися більш ніж до 40 нових сфер політики, збільшивши їх загальну кількість до 85. Нова бюджетна процедура створює повний паритет між Парламентом і Радою при затвердженні річного бюджету. Багаторічні фінансові рамки мають бути схвалені Парламен-

том. Також ЄП отримав можливість обирати Президента Європейської Комісії більшістю своїх членів за пропозицією Європейської Ради, яка зобов'язана обрати кандидата кваліфікованою більшістю голосів, беручи до уваги результати європейських виборів. Парламент продовжує затверджувати Комісію як колегію [7], ЄП має повноваження впливати на призначення нової Комісії, відхиляти законопроекти, запропоновані Комісією, схвалювати або відтерміновувати набуття чинності міжнародних договорів і торговельних угод, має право законодавчої ініціативи нарівні з Комісією.

Тож значення ЄП серед інших інституцій ЄС зросло завдяки розширенню сфери повноважень і те, представники яких політичних партій обираються громадянами ЄС до ЄП, є важливо для функціонування самого парламенту і життєздатності ЄС. Задача, що ми перед собою поставили, полягає у виявленні змін в структурі ЄП, зокрема фокусування на кількості представників євроскептичних партій за результатами виборів 2019 та 2024 рр. з метою проектування цих змін на політику зазначеної інституції. Вибори до ЄП 2019 року були вже дев'ятими і представляли близько 512 млн. населення. Дві найбільші політичні групи в Європейському парламенті, правоцентристська Європейська народна партія (ЄНП) та лівоцентристські соціалісти і демократи (SD), зазнали втрат по всьому ЄС. Досі ці дві групи мали абсолютну більшість у всіх попередніх європейських парламентах, що дозволяло їм контролювати порядок денний Європарламенту. Партії ЄНП зменшили частку голосів у Німеччині, Італії, Франції та Іспанії, тоді як партії S&D зазнали втрат у Німеччині, Італії, Франції та Великій Британії (Лейбористська партія). Консервативна група ECR також зазнала втрат, пов'язаних, головним чином, із втратою місць у Консервативній партії Великобританії.

Праворадикальні популістські партії з групи «Європа націй і свободи» (ENF) досягли особливо високих результатів в Італії та Франції, де провідними національними партіями були «Ліга» та «Національне об'єднання». Їхні союзники з партії «Фламандський інтерес» також здобули перемогу в Бельгії, тоді як Австрійська та Нідерландська партії свободи зазнали втрат. Колишні партії ЄНФ оголосили про створення нової політичної групи в новому Європарламенті – групи «Ідентичність і демократія» (ID), до якої також увійшли «Альтернатива для Німеччини» (AfD), Данська народна партія і Партія фінів, а також нові учасники з Чеської Республіки та Естонії.

Група «Європа свободи і прямої демократії» (EFDD), до якої раніше входили UKIP та італійський «Рух п'яти зірок», збільшила кількість місць завдяки високим результатам партії «Брекзїт». Однак, після

виходу AfD та втрати місць іншими партіями вона більше не має достатньої кількості членів, щоб сформувати політичну групу. Правила ЄП вимагають, щоб політичні групи складалися щонайменше з 25 євродепутатів і представляли щонайменше 25% (семи) держав-членів.

Разом «проєвропейські» політичні групи (ЄНП, S&D, RE, Зелені-EFA) мали 518 місць (69%). Депутати-популісти та євроскептики з групи ID, колишньої групи EFDD та інших потенційних союзників, включаючи Fidesz, а також популістські партії в ECR, такі як PiS, Шведські демократи та Голландський форум за демократію, в ЄП після виборів 2019 р. мали близько 23% депутатів Європарламенту (172 євродепутати) [3, 4, 6].

Після виборів 2024 рр. маємо такі результати: Європейська народна партія отримала 188 місць, Прогресивний альянс соціалістів і демократів – 136 місць, Європейські консерватори та реформісти – 78, Патріоти за Європу – 84, Група «Оновлення Європи» – 77, Зелені/ЄФА Група Зелених/Європейський вільний альянс – 53, Ліві Група лівих у Європейському парламенті – GUE/NGL – 46, Неприєднані члени – 33, Європа суверенних націй – 25 [5].

Загалом, праві партії здобули перемогу на виборах до Європейського парламенту 2024 року, хоча й меншу, ніж прогнозувалося і центристські партії працюють над формуванням коаліції для підтримки другого терміну Урсули фон дер Ляєн.

Так, центристські партії в Німеччині зазнали невдачі: Соціал-демократична партія вийшла на третє місце після ультраправої партії Альтернативи для Німеччини (AfD). Незважаючи на значні перемоги і поразки різних партій по всій Європі, в ЄП не виникло жодного блоку з абсолютною більшістю голосів. На виборах цього місяця Європейська народна партія стала найбільшою партією, отримавши 186 з 720 місць [2]. В партії домінують німецькі християнські демократи, за ними йдуть депутати з Польщі та Іспанії.

Лівоцентристська група «Прогресивний альянс соціалістів і демократів» знов стала другою за чисельністю в ЄП з найбільшим блоком депутатів від Італії та Соціалістичної робітничої партії прем'єр-міністра Іспанії П. Санчеса.

«Оновлення Європи» стала четвертою силою, набравши 77 місць. «Зелені та Європейський вільний альянс», партія, в якій досі домінують німецькі «зелені», втратила в місцях, набравши 53. До лівих увійшли депутати ЄП від «Непохитна Франція», іспанської «Зможемо» та німецької «Ліва», ставлять на перше місце права трудящих, економічну справедливість, рівність жінок і меншин.

«Європейські консерватори і реформісти» складаються з «Братів Італії», польської євроскептичної «Право і справедливість» (PiS). Група «Ідентичність і демократія» є найвіддаленішою права група в парламенті до якої входять французьке Національне об'єднання (RN) [7].

В якості підбиття підсумків, варто зазначити, в результаті, що відбувся зсув «вправо» в результаті виборів до ЄП 2024 року, Європейська народна партія отримала 188 місць, але має формувати коаліцію. Жорстких євроскептиків в ЄП стало менше (що може бути пов'язано з агресивною проросійською діяльністю Віктора Орбана).

Список використаних джерел:

1. Юрченко Н. Орбан погрожує заблокувати кредит для України, щоб допомогти Трампу, RBC, 14 жовтня 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/orban-pogrozhuje-zablokuvati-kredit-ukrayini-1728891187.html>

2. 2024 European election results. European Parliament. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/>; Browse table MEPs by Member State and political group. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/search/table>

3. Datasets on party positions across Europe. 2019 Chapel Hill expert survey. <https://www.chesdata.eu/ches-europe>

4. EU elections 2024: Who won and lost – and what happens next? World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2024/06/european-parliament-elections-eu-brussels-2024/>

5. European Parliament 2019-2024. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2019-2024/outgoing-parliament/>; EU Election 2019. URL: <https://europeelects.eu/ep2019/>

6. Review of European and National election results. Update: September 2019. URL: https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/beheard/eurobarometer/2019/review_of_european_and_national_election_results_2019/incoming_ep_2019.pdf

Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 (Document 12007L/TXT); Publications Office of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>; Pavy E. The Treaty of Lisbon. Fact Sheets on the European Union. 04-2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>

*Дерев'янюк І. П.,
канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та стратегічних студій
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна*

АСИМЕТРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РЕАЛІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

Реалістична парадигма в міжнародних відносинах є одним із основних підходів до осмислення складної природи взаємодії між державами. Вона підкреслює такі аспекти, як анархічний характер міжнародної системи, баланс сил та важливість національних інтересів, ключовим елементом забезпечення яких є військова сила. Особливо важливу роль у рамках цієї парадигми відіграє асиметрія відносин, що виникає між державами з нерівнозначними потенціалами.

Загалом асиметрія у відносинах між державами можлива тоді, коли одна сторона має значну перевагу над іншою у військовій, економічній, політичній, технологічній та культурній сферах. Така нерівність може призводити до різних форм залежності чи підпорядкування однієї сторони іншій. Саме нерівність у показниках могутності держав створює плацдарм для поширення асиметрії між ними [12].

Тож асиметрія міжнародних відносин є значимим аспектом реалістичної парадигми, яка акцентує увагу на нерівності сил та ресурсів між державами. У контексті політичного реалізму асиметричні відносини характеризуються домінуванням сильніших держав над слабкішими.

Відомі представники політичного реалізму звертають увагу на цей феномен через призму концепцій влади, безпеки та національних інтересів. Засновник теорії політичного реалізму в міжнародних відносинах Г. Моргентау зазначає, що міжнародна політика базується на боротьбі за владу між державами. У світі, де немає вищої влади, тобто існує стан анархії, сильніші держави мають можливість диктувати умови слабшим, що є свідченням існування асиметрії між державами. Сильніші держави, встановлюючи своє домінування, прагнуть реалізувати свої національні інтереси за рахунок слабших держав. До того ж дисбаланс сил впливає на вектор розвитку і характер міжнародних відносин [6].

Зокрема, американський політолог, представник теорії неореалізму К. Волтц підкреслює, що система міжнародних відносин структурована нерівномірно через розподіл можливостей між державами і саме структурні умови міжнародної системи змушують держави вести себе прагматично, виходячи зі своїх потенціалів [10].

У цьому контексті асиметричні відносини можуть сприяти як стабільності (через баланс сил), так і конфліктам (через спроби слабших держав покращити своє становище). Вчений вважає, що наявність великих держав природно призводить до асиметрії через різні рівні економічних, військових і політичних можливостей. Великі держави домінують і встановлюють правила, тоді як меншим державам залишається пристосовуватися або приєднуватися до могутніх, що ще більше сприяє прояву асиметрії в міжнародних відносинах [9].

Асиметрія є важливою концепцією також у дослідженнях американського дослідника міжнародних відносин Р. Гілпіна, який є прихильником школи неореалізму та розробником теорії стійкої гегемонії, згідно з якою міжнародний порядок підтримується однією домінуючою державою або коаліцією. На думку науковця асиметрія лежить в основі міжнародної системи, коли домінуюча держава диктує правила, визначає норми та розподіл ресурсів. Слабші держави, хоча й отримують вигоду від такого міжнародного порядку, значною мірою підкоряються волі гегемона, зміцнюючи ієрархічну структуру міжнародних відносин.

Стверджуючи, що фундаментальна природа міжнародних відносин не змінювалася протягом тисячоліть, Р. Гілпін прагне виявити сили, які викликають зміни у світовому порядку. Він фокусує увагу на диференційованому зростанні влади у міжнародній системі та результатах цієї нерівномірності. Зміни в балансі сил – економічних чи військових – послаблюють основи існуючої системи, оскільки ті, хто отримує владу, бачать збільшення переваг і зменшення вартості зміни системи. Результатом, стверджує Гілпін, є те, що актори прагнуть змінити систему шляхом територіальної, політичної чи економічної експансії, доки граничні витрати продовження змін не перевищать граничні вигоди. Коли держави розвивають силу для зміни системи відповідно до своїх інтересів, вони прагнутимуть зробити це або шляхом підвищення економічної ефективності та максимізації взаємної вигоди, або шляхом перерозподілу багатства і влади на свою користь [2].

Відомий американський політолог Дж. Міршаймер який вважається засновником теорії «агресивного реалізму» (Offensive Realism), стверджує, що держави рідко задовольняються рівнем впливу на світовій арені і завжди намагаються отримати перевагу над іншими, з метою досягнення повної безпеки. Він підкреслює, що держави, будучи в умовах анархії, прагнуть до максимізації своєї влади, що неминуче призводить до асиметрії. Держави з різними рівнями ресурсів по-різному реагують на зовнішні загрози, що створює різні стратегії поведінки між великими та малими державами.

Дж. Міршаймер наголошує, що слабші держави не можуть на рівних конкурувати з сильнішими і повинні або перемагати (приєднатися до сильніших), або балансувати проти них. Це призводить до перманентного дисбалансу сил, де асиметрія є центральною рисою міжнародної політики [5].

Серед науковців-реалістів вагомий внесок у розвиток теорії реалізму зробив Е. Карр, який у своїй фундаментальній праці «Двадцять років кризи: 1919–1939» гостро критикував панівну на той час теорію ідеалізму, яка наголошувала на рівності держав на міжнародній арені, заснованій на співпраці. Він стверджує, що міжнародною політикою керують сильні і що асиметрія влади є фундаментальною та тривалою умовою. Політичний реалізм, на думку Карра, визнає цю нерівність і робить акцент на тому, що сильніші держави завжди будуть використовувати свою владу для формування міжнародної системи у своїх інтересах [1].

Представники реалістичної парадигми стверджують, що в контексті асиметричних відносин неспівмірні за можливостями держави діють на основі раціональних розрахунків. Якщо сильніша держава прагне посилити свою владу і вплив, то слабкіша, щоб зберегти свій суверенітет і територіальну цілісність, отримати економічну допомогу, гарантії безпеки чи політичну підтримку змушена рухатись у фарватері зовнішньої політики сильнішої держави.

На думку реалістів, асиметричні відносини можуть призвести як до конфлікту, так і до співпраці. Сильніші держави можуть застосовувати примус для захисту своїх інтересів, тоді як слабші держави, визнаючи свою вразливість, прагнутимуть досягнути певного компромісу або приєднатися до більш потужних союзників. Однак дисбаланс сил означає, що така співпраця часто не є рівноправною, коли сильніша сторона диктує умови та отримує більше вигоди від угоди.

Також варто звернути на увагу на обмежений вплив міжнародного права в асиметричних відносинах, в яких міжнародне право та інституції не є надто дієвими у стримуванні поведінки могутніх держав. У рамках теорії політичного реалізму ці механізми служать інтересам сильних і формуються ними. Слабші держави можуть апелювати до правових норм або багатосторонніх угод, але реалісти стверджують, що такі норми ефективні лише тоді, коли вони узгоджуються з інтересами домінуючих держав.

На погляд реалістів, які вважають неприйнятним будувати свої дослідження на абстрактних ідеалах, асиметричні відносини є природними і неминучими, оскільки міжнародна система анархічна, тобто відсутня єдина верховна влада, яка здатна була б підтримувати рівноправність між державами. Однак реалістична парадигма передбачає, що

слабкіші держави можуть використовувати стратегії балансування для зменшення рівня підпорядкованості, а відтак і послаблення асиметрії у відносинах, або задіяти різні дипломатичні й економічні механізми для захисту своїх інтересів [1; 2; 5; 6; 9; 10].

Хоча політичний реалізм забезпечує фундаментальну основу для розуміння динаміки влади та асиметрії, він не позбавлений критики та альтернатив. Так представники ліберальної течії в теорії міжнародних відносин, акцентуючи увагу на співпраці, міжнародних інституціях та взаємозалежності, зазначають, що асиметрію можна мінімізувати за допомогою механізмів взаємовигідної співпраці [3; 4; 7; 8].

Конструктивісти зосереджуючись на ролі ідей, ідентичностей і норм, вважають, що характер взаємодії суб'єктів міжнародних відносин визначається насамперед моделлю поведінки. Вони припускають, що асиметрія є соціально сконструйованою та може бути трансформована через дискурс [11].

Отже, представники політичного реалізму, які дотримуються принципів об'єктивного сприйняття світу та уникають суб'єктивності, трактують асиметричні відносини як невід'ємну складову міжнародних відносин та як дисбаланс сил, що визначає поведінку та взаємодію між державами чи іншими політичними суб'єктами. Асиметричні відносини, які є не лише умовою, але й рушійною силою міжнародних взаємодій і конфліктів, призводять до домінування більш сильнішої держави, яка може використовувати різні важелі впливу – економічні санкції, дипломатичний тиск або навіть військову силу для досягнення своїх цілей.

Тож розуміння взаємодії політичного реалізму і асиметрії, які є важливими поняттями в галузі міжнародних відносин, дає цінну інформацію про глобальну політику, динаміку влади та поведінку держав на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Carr E. The Twenty Years' Crisis, 1919–1939. Harper Perennial, 1964. 244 p.
2. Gilpin R. War and Change in World Politics. Cambridge University Press, 1981. 272 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511664267>
3. Keohane R. and Nye J. Power and Interdependence: World politics in Transition. Little, Brown, 1977. 273 p.
4. Keohane R. O. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton: Princeton University Press, 2005. 320 p.
5. Mearsheimer J. The Tragedy of Great Power Politics. New York, NY: W.W. Norton, 2001. URL:

<https://samuelbhfauredotcom.files.wordpress.com/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>

6. Morgenthau H. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Second Edition, Alfred A. Knopf: New York, 1955. 600 p.

7. Nye J. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York : Public Affairs, 2004. 328 p.

8. Nye J. The Powers to Lead. Oxford: University press, 2008. 226 p.

9. Waltz K. Theory of International Politics. McGraw-Hill, 1979. 251 p.

10. Waltz K. The Emerging Structure of International Politics. International Security 18 (2), 1993. P. 44–79.

11. Wendt A. Social Theory of International Politics (Cambridge: Cambridge University Press, 1999). 429 p.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>

12. Womack B. Asymmetry and International Relationships. New York: Cambridge University Press, 2016. 220 p.

УДК 338.45-043.96:629.78(477)(043.2)

Сіданич К. С.

студент ФМВ

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Науковий керівник: Ржевська Н. Ф.

д-р політ. наук,

завідувач кафедри міжнародних

відносин інформації та регіональних студій

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ КОСМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна стикається з викликами у сфері космічної діяльності, що зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Незважаючи на те, що країна має значний науково-технічний потенціал, значну частину якого було створено в період Радянського Союзу, події останніх років призвели до певного занепаду галузі. Однак, існує ряд перспектив, що дозволяють сподіватися на відновлення космічного потенціалу України та інтеграцію її у світовий ринок космічних послуг.

Основні напрями відновлення космічного потенціалу України включають такі важливі аспекти:

1. Співпраця з міжнародними партнерами. Україна вже має досвід співпраці з такими країнами, як США та Європейський Союз. Активна участь у міжнародних космічних програмах дозволить нашій країні отримати доступ до новітніх технологій і ринків.

2. Розвиток власного космічного виробництва. Поновлення та модернізація підприємств, таких як Південмаш, сприятимуть створенню нових робочих місць і зменшенню залежності від іноземних постачальників.

3. Підтримка інновацій та наукових досліджень. Залучення інвестицій у науково-дослідні інститути та розвиток освітніх програм у галузі космічних технологій дозволить Україні підвищити свій технічний рівень та конкурентоспроможність.

Таким чином, реалії сьогодення створюють для України як виклики, так і можливості у сфері космічної діяльності. Постійна підтримка з боку держави, залучення міжнародних партнерів та розвиток інновацій можуть стати ключем до відновлення космічного потенціалу України та її гідного місця на світовому ринку космічних послуг.

На сьогодні Україна опинилася в ситуації, коли її космічний сектор зазнав суттєвих викликів через внутрішні економічні труднощі, військовий конфлікт на сході країни та загальну нестабільність. Відсутність належного фінансування, втрата ключових виробничих потужностей та обмежений доступ до міжнародних ринків призвели до зменшення конкурентоспроможності на глобальному ринку. У 1990-х роках Україна мала одну з найбільш розвинених космічних інфраструктур серед пострадянських країн, однак у ХХІ столітті ситуація змінилася.

Окрім того, втрата багатьох співробітників та технічних спеціалістів, а також відсутність сучасного обладнання, ускладнили процеси розробки нових космічних програм. Зокрема, співпраця з Росією, яка раніше була ключовим партнером у космічних проектах, припинена через агресію проти України, що також послабило доступ до деяких технічних ресурсів.

Тим не менш, Україна продовжує мати значний науковий та інженерний потенціал у цій галузі. Деякі підприємства, такі як «КБ Південне» та «Південмаш», залишаються ключовими гравцями на світовому ринку космічної техніки та ракет-носіїв. Відновлення космічної галузі України, однак, вимагає активних заходів як з боку держави, так і міжнародних партнерів.

Попри наявні труднощі, перспективи відновлення космічного потенціалу України існують, якщо будуть вжиті наступні заходи:

1. Співпраця з міжнародними партнерами та участь у спільних проектах. Україна може значно виграти від активної співпраці з такими

організаціями, як NASA, Європейське космічне агентство (ESA), та приватними компаніями, такими як SpaceX. Підписання нових угод про участь у міжнародних космічних програмах дасть можливість отримати доступ до передових технологій та фінансування.

2. Інвестування в наукові дослідження та освітні програми. Одним з найважливіших кроків до відновлення є інвестування в розвиток вітчизняних наукових досліджень. Українські університети можуть розширити програми підготовки інженерів та науковців у галузі космічних технологій. Впровадження освітніх програм з використанням сучасних технологій дозволить готувати нове покоління фахівців.

3. Модернізація підприємств космічної галузі. Багато українських підприємств потребують серйозної модернізації для того, щоб конкурувати на міжнародному ринку. Інвестиції у виробничі потужності та новітнє обладнання допоможуть зменшити залежність від іноземних технологій та створять додаткові робочі місця.

4. Розширення приватного сектору у космічній галузі. Створення сприятливого середовища для розвитку приватних компаній у космічній індустрії може сприяти зростанню інновацій та залученню інвестицій. Україна має потенціал для розвитку власних стартапів у галузі супутникових технологій та космічних польотів.

Україна має всі необхідні передумови для відновлення свого космічного потенціалу. Міжнародна співпраця, інвестиції у науку та інновації, а також модернізація виробничих потужностей є ключовими факторами для успішного розвитку космічної галузі. Залучення приватного сектору та розвиток освіти у сфері космічних технологій можуть забезпечити Україні гідне місце на світовому ринку космічних послуг та технологій.

Список використаних джерел:

1. Згуровський, М. З. Сучасний стан та перспективи розвитку космічної діяльності в Україні / М. З. Згуровський, С. М. Бельський // Космічна наука і технологія. – 2019. – Т. 25, № 2. – С. 16-26.

2. Космічна діяльність в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / В. А. Зінченко, А. С. Довбня, Г. М. Локшин // Вісник НАН України. – 2018. – № 4. – С. 14-24.

3. Никифоров, В. А. Космічні технології: стратегічні перспективи та можливості для України / В. А. Никифоров, О. М. Горбенко // Авіаційно-космічна техніка і технологія. – 2020. – Т. 22, № 1. – С. 45-53.

*Живцова Д. В.,
студентка 6 курсу ФМВ,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Седляр Ю. О.,
д-р політ. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин та стратегічних студій,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна*

ІСТОРИЧНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН у ХХ СТ.

Північні країни, такі як Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Ісландія, а також автономні території, зберігали свою унікальну культурну ідентичність та політичну автономію впродовж ХХ століття [3]. Проте події Другої світової війни, економічні виклики та політичні союзи вплинули на розвиток цього регіону. З одного боку, їхня історія характеризується нейтралітетом та миротворчими зусиллями, з іншого боку, вони зазнали військової агресії та були змушені адаптуватися до нових геополітичних реалій. У цих тезах розглядається історичний, політичний та культурний розвиток Північних країн у ХХ столітті, а також те, як цей досвід сформував сучасний північний регіон.

Хоча Північний регіон залишався нейтральним під час Першої світової війни, Данія та Норвегія були змушені вступити в Другу світову війну, коли в 1940 році Німеччина напала та окупувала обидві країни. Швеція зберігала нейтралітет протягом усієї війни, а Фінляндія спочатку була на боці Німеччини. Фінляндія зазнала величезних втрат у боротьбі спочатку проти Радянського Союзу, а потім проти Німеччини. Норвегія також сильно постраждала від війни. Ісландія, Фарерські острови та Гренландія перебували під американським і британським контролем і не мали реального контакту з рештою регіону під час війни. Всього за кілька років американська присутність у Гренландії призвела до швидкого розвитку раніше ізольованої спільноти, яка підтримувала себе переважно за рахунок полювання та риболовлі.

Після війни в Північному регіоні почався економічний розвиток, якому сприяв план Маршалла США [1]. Зовнішня політика Фінляндії врівноважувала тісні відносини з Радянським Союзом з більш тісними зв'язками із Заходом і, отже, з іншими північними країнами. Відповідно до вимог Росії, країна дотримувалася суворої політики нейтралітету і торгувала як із Заходом, так і з Радянським Союзом. У той час як Швеція зберігала нейтралітет, Данія, Ісландія та Норвегія приєдналися

до Атлантичного військового пакту НАТО в 1949 році. Зовні Північні країни, можливо, здавалися досить роздробленими, але всередині були сильні голоси на користь двосторонньої співпраці, яка могла б зблизити країни. разом культурно, економічно та політично настільки, наскільки це дозволяли різноманітні зовнішньополітичні інтереси. Це призвело до створення Північної ради у 1952 році.

Ще до Другої світової війни було посіяно перші зерна Північної моделі добробуту. Північний регіон відрізнявся від решти Європи своїм високим рівнем оподаткування з метою фінансування мережі соціального захисту. У післявоєнні роки скандинавські моделі соціального забезпечення були розширені, включивши сучасну систему охорони здоров'я та освіти. Культурні мости, які існували між скандинавськими країнами разом із їхніми спільними інтересами в соціальній, екологічній та фінансовій політиці, заклали основу для Північної ради. [2]. У п'яти північних країнах Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії та Швеції, а також на автономних територіях Аландські острови (автономія з 1921 року), Фарерські острови (автономія з 2005 року) і Гренландія (автономія з 2009 року) відбулося економічне піднесення у другій половині ХХ ст. завдяки зростанню експорту та збільшенню видобутку сировини, такої як нафта та природний газ. Однак і Фінляндія, і Ісландія пережили бум і занепад протягом десятиліть на рубежі тисячоліть. У той же період економіка Норвегії процвітала, головним чином завдяки значним покладам нафти в Північному морі. Незважаючи на те, що розвиток окремих скандинавських націй загалом був однаковим, деякі були спонукані їхньою історією до вступу в нові союзи. Данія приєдналася до Європейського співтовариства в 1973 році, а пізніше до ЄС. Фінляндія, Швеція та Аландські острови не приєдналися до 1995 року, тоді як Норвегія та Ісландія залишаються за межами, разом із Гренландією та Фарерськими островами. Проте Фінляндія та Швеція досі не є членами НАТО. Тільки Північна Рада об'єднує всі Північні країни.

Сьогодні Північний регіон об'єднаний не так у плані тісного політичного та економічного союзу, як це було за часів Кальмарського союзу, а скоріше як у часи Лейфа Еріксона, коли він вирушив у подорож і відкрив Америку, символізуючи спільний дух відкриттів і досліджень [4]. Зараз, як це було тисячу років тому, скандинавські громадяни подорожують до країн один одного для торгівлі, і, незважаючи на мовні та культурні відмінності, існують відкритість, цікавість і креативність, які прагнуть забезпечити стабільність, безпеку та економічний прогрес не лише в Північному регіоні, а й у світі загалом.

У тій мірі, в якій можна узагальнити культурну ідентичність окремих націй, Скандинавію з її переплетеними історіями та мінливими кордонами можна охарактеризувати як орієнтовані всередину, зовнішні впливові суспільства, які зберігають традиції, приймаючи нових людей та ідеї. Скандинави цінують особисту свободу та високо цінують конфіденційність, розсудливість і толерантність. Вони відіграють активну роль в оборонних і миротворчих силах як члени НАТО та ООН. Маючи так багато спільного, відмінності мають велике значення. Для данців їхня мова представляє їх унікальну ідентичність. Для фінів історія та традиції, на які посилається їхній національний епос «Калевала», розповідають свою історію. Норвежці та ісландці з гордістю ставляться до своєї спадщини вікінгів. Список видатних скандинавів включав би Елієля Саарінена, який разом зі своїм сином Ееро Сааріненем спроектував і побудував деякі з найвидатніших споруд середини двадцятого століття, спочатку на своїй батьківщині у Фінляндії, а потім працюючи в Сполучених Штатах. Едвард Гріг, норвезький гуманітарний музикант, відомий своєю музикою та роботою на благо соціальної справедливості. Такі різноманітні автори, як Ганс Крістіан Андерсен та Ісак Дінесен (Карен Бліксен), представляють датську традицію в літературі. Швед Інгвар Кампрад заснував у сараї своєї родини ІКЕА, який вважається найуспішнішим у світі роздрібним бізнесом масового ринку. Карл Ларссон і Едвард Мунк є двома прикладами глибини і різноманітності скандинавського живопису. Швеція та Норвегія беруть участь у присудженні Нобелівських премій, Премії миру, яка присуджується в Осло, і премій, зокрема, з економіки, хімії та літератури, які вручаються в Стокгольмі.

Багато ключових факторів, таких як війни, нейтралітет, співпраця та економічне процвітання, сприяли історичному, політичному та культурному розвитку Північних країн протягом 1900-х років. Країни, такі як Швеція та Фінляндія, вибрали нейтралітет, незважаючи на участь у світових конфліктах. Це дозволило їм зосередитися на внутрішньому розвитку та мінімізувати руйнування, завдані війнами. Політика нейтралітету також покращила дипломатію, підвищивши їхню позицію в міжнародних організаціях, таких як ООН. Інноваційні соціальні реформи, такі як створення міцної системи соціального захисту, безкоштовної освіти та охорони здоров'я, сприяли економічному зростанню цих країн. Багато країн взяли цю модель «держави добробуту» за взірць, оскільки вона демонструє можливість поєднання економічної стабільності та високого рівня соціальної захищеності громадян.

Співпраця як всередині регіону, так і на міжнародному рівні була тісно пов'язана зі стабільністю політики Північних країн. Утворення Північної ради тощо призвело до більшого співробітництва в культурі, економіці та політиці, надаючи регіону сильний голос у глобальних питаннях. Ці країни зберігають сильне почуття національної ідентичності, що дозволяє їм поєднувати традиційні цінності із сучасними інноваціями, незважаючи на труднощі, пов'язані з глобалізацією та модернізацією. Це сприяє стабільності як у власних країнах, так і на міжнародній арені, де вони захищають мир, сталість і справедливі міжнародні відносини. Північні країни є одними з найбільш розвинених і стабільних країн у світі, демонструючи, що можливо побудувати суспільство, яке поєднує економічне процвітання, соціальну справедливість і міжнародну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Marshall Plan (1948). *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/marshall-plan#:~:text=On%20April%203,%201948,%20President,economic%20infrastructure%20of%20postwar%20Europe>. (дата звернення: 21.09.2024).
2. Scandinavia - New World Encyclopedia. *Research Begins Here - New World Encyclopedia*. URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Scandinavia> (дата звернення: 05.09.2024).
3. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Treaty of Kiel | Scandinavian Union, Norway, Prussia. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Kiel> (date of access: 05.09.2024).
4. The history of the Nordic Region. *Nordic cooperation*. URL: <https://www.norden.org/en/information/history-nordic-region> (дата звернення: 05.09.2024).
5. Where is Scandinavia? A Guide to the Scandinavian Countries. *Scandinavia Standard*. URL: <https://www.scandinaviastandard.com/where-is-scandinavia-a-guide-to-the-scandinavian-countries/> (дата звернення: 05.09.2024).

Травінська К. О.

*студентка 2 року навчання ОС «магістр»,
спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії».*

*Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Шевченко Н. В.

*канд. іст. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна*

НІМЕЦЬКА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ

Російська агресія проти України, що мала свій початок ще 2014 року, яка згодом у 2022 році переросла в повномасштабне вторгнення, спровокувала одну з найбільших гуманітарних катастроф в Європі після Другої світової війни. Наслідки цієї війни відчуються на всіх рівнях – від руйнування інфраструктури до глибоких психологічних травм. У відповідь на цей виклик міжнародна спільнота об'єднала зусилля, щоб надати допомогу постраждалим. Особливо активну позицію зайняла Німеччина, яка стала одним з лідерів у наданні гуманітарної допомоги Україні.

Починаючи з 24 лютого 2022 року Федеральна Республіка Німеччина надала Україні допомогу на суму майже 34 млрд євро на підтримку біженців, на програму зимової допомоги, на гуманітарну допомогу та розмінування [1].

Німеччина надає Україні значну гуманітарну допомогу, зокрема, у сфері охорони здоров'я. Країна передала українським медичним закладам широкий спектр необхідного обладнання, включаючи апарати ШВЛ, дезінфекційні засоби та засоби індивідуального захисту, а також виділила 103 млн євро на інші медичні потреби. Країна приймає у себе українців які постраждали в наслідок терористичних атак країни агресора. Також ватро згадати і про створені німецькі центри для навчання та підвищення кваліфікації медичних працівників в Україні та Німеччині. Війна в Україні має руйнівний вплив і на психічне здоров'я українців, особливо дітей. Німецькі фахівці та організації беруть активну участь у наданні психологічної допомоги постраждалим від війни [4].

З початку повномасштабного вторгнення в Федеративну Республіку Німеччину прибуло 1,18 млн українських біженців. Федеральний уряд допомагає вимушеним переселенцям з України в різні способи. Він надає фінансову підтримку федеральним землям та муніципалітетам

для розміщення та забезпечення біженців. Також, українські біженці отримують соціальний захист та ряд виплат. Уряд ФРН створив цифровий портал допомоги під назвою Germany4Ukraine, який пропонує, наприклад, такі онлайн-сервіси, як «Дозвіл на перебування», «Інтеграційні курси» або «Заявка на отримання грошової допомоги для громадян» [2].

Попри агресію РФ уряд Федеральної Республіки Німеччини підтримує в Україні декілька німецькомовних курсів навчання. Численні можливості для українців існують також у Німеччині: магістерські й дослідницькі стипендії для українських студентів у німецьких університетах, а також стипендії Фонду Александра фон Гумбольдта в рамках Ініціативи Філіпа Шварца для українських науковців, які перебувають на сьогодні під загрозою. Також був створений безкоштовний навчальний портал, що фінансується Федеральним урядом, метою якого є пропозиція вивчення німецької мови на базі української до рівня B2, варто зазначити що українські біженці можуть отримати стипендії BAföG які дають можливість здобути вищу, або професійну освіту [3].

Слід також зауважити, що російські війська на постійній основі атакують і руйнують цивільну інфраструктуру, наприклад, водосховища та електростанції. Це спричиняє гуманітарну катастрофу для населення України. Саме тому Німеччина активно підтримує відновлення української інфраструктури, зокрема, забезпечуючи безпеку атомних електростанцій. Німецька сторона надає значну фінансову та технічну допомогу для відновлення критичної інфраструктури в Україні. Зокрема, виділено 430 мільйонів євро на ремонт електромереж, водопостачання та інші проекти швидкого відновлення [1].

З огляду на масштабні збитки в розмірі близько 500 млрд євро, які спричинені російською агресією, питання відновлення України є вкрай актуальним. Разом з Україною та партнерами з ЄС і G7 Німеччина активно працює над розробкою стратегії відновлення. Для успішного відновлення України необхідна скоординована робота на національному та міжнародному рівнях. Крім того, Відновлення України відкриває унікальні можливості для модернізації держави та економіки, переходу на екологічно чисті технології та пришвидшення євроінтеграції. Федеральний уряд активно долучається до відновлення України, зокрема, ініціювавши створення «Платформи відновлення України» для координації зусиль громадських організацій, а також беручи участь у роботі Міжнародної Координаційної Платформи G7 донорів та організувавши масштабну конференцію «URC24». [1].

Гуманітарна допомога Німеччини стала важливим фактором у протистоянні російській агресії та відновленні України. Вона продемонструвала високий рівень солідарності німецького народу з українцями

та зміцнила двосторонні відносини. Однак, виклики, пов'язані з війною, залишаються актуальними, і міжнародна спільнота продовжує надавати підтримку Україні на шляху до відновлення та європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Представництва Федеративної Республіки Німеччина в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk/deutschland-und-die-ukraine/-/2638666> (дата звернення 23.09.2024)

2. Офіційний сайт Федерального відомства у справах міграції та біженців [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.germany4ukraine.de/hilfeportal-ua> (дата звернення 23.09.2024)

3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/news/pidsilennya-vid-mizhnarodnikh-partneriv-pidpisano-domovlenist-pro-spivpratsyu-z-nimechchinoyu> (дата звернення 23.09.2024)

4. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uk/ukraina-ta-nimechchina-domovilisja-pro-posilennja-spivpraci-u-sferi-ohoroni-zdorovja> (дата звернення 23.09.2024)

УДК [327 : 94] (520) «1920-1939»

Тригуб О. П.,

д-р іст. наук, професор,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРУКТУРА ЯПОНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ

Останнє десятиліття в українській історіографії відзначилося масовим введенням до наукового обігу документів, які зберігаються у галузевих державних архівах – Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства закордонних справ тощо. У ГДА СБУ нами вивчено стенограму лекції «Японська розвідка», що читалася в обов'язковому порядку усім співробітникам радянських спецслужб (окрім японської, вивчалася також робота німецької, французької, британської, турецької та польської розвідок). Стенограма лекції носила гриф «Цілком

таємно» і була розсекречена лише на початку 21 ст.¹ Таємничість, ймовірно, обґрунтовувалася тим, що лекція (як і підручник) насичена матеріалом із поточних кримінальних та агентурно-оперативних справ, які були завершені у 1920-30-х років.

Розкриваючи структури японської розвідки міжвоєнної доби, автор лекції відразу зазначає, що «до поняття “японська розвідка” входить уся сукупність шпигунсько-диверсійної, терористичної та провокаторської діяльності» і єдиної структури японська розвідка не мала². Головними центрами у системі японської розвідки являлися Генеральний штаб і Морський генеральний штаб, які концентрували у своїх розвідвідділах усі матеріали воєнно-оперативного характеру.

При цьому паралельно діяли та надавали своєму керівництву розвідувальні матеріали й інші спеціальні структури при Міністерстві закордонних справ, Воєнному міністерстві, Міністерству внутрішніх справ, Міністерстві торгівлі та промисловості та приватні торгівельно-промислові фірми тощо, які надалі передавалися або до Генштабу та Морського генштабу, або ж вищому політичному керівництву, так званій Раді генро (Рада старійшин) чи Таємній раді при імператорі. Напередодні Другої світової війни при раді міністрів Японії було створено «дослідницький комітет» або «бюро», на чолі якого знаходився голова Ради міністрів. Головною функцією цього комітету являлося вивчення та розробка «значного розвідувального матеріалу, що добувався багаточисленними та різноманітними японськими розвідувальними організаціями».

Уся робота по збору й обробці розвідувальних матеріалів була зосереджена у 2-му відділі Генерального штабу. Відділ ділився на сектора по групах країни, але окремо були виділені СРСР та Китай. Усі інші держави Європи, Америки та Близького Сходу були об'єднані по групах. До головних функцій відділу відносилося наступне:

1) обробка усіх розвідувальних матеріалів, які надходили до загального управління Генерального штабу, видання секретних дислокаційних зведень, бюлетенів, монографій з окремих країн і питань;

2) оцінка отриманих матеріалів, співставлення даних з різних джерел і розвідувальних органів, корегування їх, розпізнавання помилок і дезінформаційних даних;

¹ Зазначена лекція лягла в основу чекістського підручника (Гузовський А.А., Чайковский Г.М. Японская разведка. Москва, 1940), який, поряд із стенограмою лекції, стали основою цієї доповіді (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 224, 234).

² У доповіді на конференції «Могилянські читання» у 2022 р. нами вже було показано роль дипломатичних структур у розвідницькій діяльності японської держави.

3) складання завдань для закордонних японських розвідувальних органів;

4) підготовка розвідувальних кадрів та їхній облік. Підготовка велася у військовій академії за відповідним напрямком (китайський, російський, американський тощо), після чого випускник направлявся у відповідний сектор 2-го відділу, де проходив спеціальну підготовку, і лише після цього розвідник отримував відрядження закордон.

Оперативно-організаційне керівництво розвідувальних органів за кордоном знаходилося у руках начальника загального управління Генерального штабу.

2-й відділ Генерального штабу складався з трьох основних структурних елементів: 1) розвідувальні органи штабів армій і розвідувальні відділення штабів дивізій; 2) спецслужби; 3) військові аташе й офіційні резиденти військово-повітряного та військово-технічного управління.

Перші знаходилися при діючих арміях японського війська: Квантунській, Корейській і Тайванській (Формозькій). При штабі армії існував 2-й відділ, який і видав розвідкою, керуючи роботою усіх розвідувальних секторів військових частин, що входили до даної армії, й тримали оперативний контакт з «органами спеціальної служби» – органами закордонної розвідки, що знаходилися у зонах розташування армії.

Органи спеціальної служби (Токуму-Кікан) являлися розвідорганами Генерального штабу, до завдань яких входило проведення політико-розвідувальних комбінацій, заходи так званої «стратегічної» розвідки та виконання специфічних завдань, отриманих безпосередньо від Генерального штабу. Напередодні Другої світової війни Токуму-Кікан існували у трьох локаціях: Китай, Внутрішній Монголії та Манчжоу-Го. Органи спеціальної служби за завданням Генштабу проводили увесь комплекс розвідувальних заходів і реалізації таємних політичних комбінацій: підкорення еліти японському впливу; збройна допомога прояпонським силам; влаштування провокацій, повстань, терористичних актів тощо; створення приводів для внутрішніх конфліктів, які б давали привід для введення на територію японської армії в якості миротворця й охоронця внутрішнього державного порядку.

По відношенню до СРСР, чекістські лектори виділяли наступні задачі японських органів спецслужб: 1) ведення агентурної роботи, 2) ведення розвідки шляхом допиту перебіжчиків з радянської території, 3) ведення технічної розвідки (перехоплення передач по дротам і радіо), 4) рекогносцировка прикордонної полоси СРСР робітниками розвідки, 5) контрреволюційна, антирадянська та провокаційна діяльність у прикордонній полосі СРСР.

І, наостанок, військові аташе й офіційні резиденти, які перебували в окремих посольствах і місіях в якості представників вищого військового командування Японії. Разом із офіційними функціями дипломатичного характеру – спілкування з представниками військового командування країни, при якій вони акредитовані, підтримка зв'язків з військовими аташе інших держав і консультація голови даного посольства чи місії по військовим питанням – військові аташе вели легальну і таємну розвідку.

Військові аташе проводили роботу з насадження резидентури у прикордонній зоні, підтримували тісний інформаційний та оперативний зв'язок з військовим командуванням у країнах перебування, надавали до Генерального штабу спеціальні бюлетені, які складали на основі розвідувальних матеріалів тощо.

Таким чином, японська розвідка міжвоєнної доби мала досить складну структуру, де військова розвідка на чолі із Генеральним штабом, була однією із важливих складових і виконувала різноманітні завдання на усіх континентах світу. При цьому до військової розвідки входили три основні складові: Другий відділ, спецслужби та військові аташе й офіційні резиденти. Працюючи самостійно, кожна із цих складових робила свій внесок у загальну справу японських спецслужб.

УДК 316.77:327(477+4)

Осіюк І. Ю.

*студентка 2 року навчання ОС «Магістр»,
спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»,*

*Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Шевченко Н. В.

*канд. іст. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ, Україна*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі роль інформаційних воєн стрімко зростає, стаючи невід'ємною частиною глобальних конфліктів та геополітичних протистоянь. В цьому контексті медіаграмотність набуває критичного значення як ефективний засіб протидії ворожій пропаганді та дезінфо-

рмації. Ця теза розглядає актуальні шляхи підвищення рівня медіаграмотності в Україні та країнах Європейського Союзу, аналізуючи існуючі практики та пропонуючи нові підходи в умовах перманентної інформаційної війни.

Рівень медіаграмотності в Україні та ЄС демонструє динамічні зміни. Згідно з дослідженням ГО «Детектор медіа», за другий рік повномасштабної війни кількість українців з високим індексом медіаграмотності знизилася з 15% до 11% [1]. Водночас, попереднє дослідження USAID-Internews показало покращення рівня медіаграмотності серед населення України [2]. У країнах ЄС ситуація також неоднорідна, що підкреслює важливість постійного вдосконалення підходів до медіаосвіти [3].

Основними викликами у сфері медіаграмотності є швидке поширення дезінформації через соціальні мережі, недостатня інтеграція медіаосвіти в освітні програми, низький рівень критичного мислення серед населення, а також мовні бар'єри та культурні відмінності в сприйнятті інформації.

Європейський Союз активно працює над підвищенням медіаграмотності своїх громадян. У 2022 році був прийнятий Кодекс практики щодо дезінформації, згідно з яким великі онлайн-платформи та інші підписанти зобов'язалися посилювати медіаграмотність та критичне мислення [3]. В Україні також розроблено Стратегію Міністерства культури та інформаційної політики з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року, яка передбачає комплексний підхід до вирішення цього питання [4].

Одним із ключових шляхів підвищення медіаграмотності є інтеграція медіаосвіти в навчальні програми. У Фінляндії, наприклад, медіаграмотність викладається як частина національної навчальної програми з 2016 року [5]. Україна також робить кроки в цьому напрямку, впроваджуючи елементи медіаосвіти в шкільні програми. Важливим засобом протидії в інформаційній війні є правильне трактування та розуміння населенням кожної країни способів маніпулювання емоціями та протидія їм, вміння ідентифікувати дезінформацію та маніпулятивний контент, а також питання, паралелі, аналіз передумов та причинно-наслідкових зв'язків.

Розвиток онлайн-платформ для навчання відіграє важливу роль у підвищенні медіаграмотності. В Україні успішно функціонує проєкт «Very Verified», який пропонує безкоштовні онлайн-курси з медіаграмотності [6]. Європейська Комісія також підтримує медіаграмотність через численні ініціативи з фінансування, включаючи транскордонні проєкти в рамках програм «Креативна Європа» та Erasmus+ [3].

Співпраця з медіа-індустрією та залучення професійних журналістів до розробки освітніх програм дозволяє забезпечити практичну спрямованість навчання. В Україні такі ініціативи реалізуються через проекти громадських організацій та медіа-платформ.

Особливу увагу слід приділити розвитку критичного мислення та стійкості до інформаційних впливів. Це включає розуміння способів маніпулювання емоціями, ідентифікацію дезінформації та маніпулятивного контенту, а також вміння аналізувати причинно-наслідкові зв'язки в інформаційному потоці.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у підвищенні медіаграмотності. Обмін досвідом між Україною та країнами ЄС, участь у міжнародних проєктах, таких як «European Media Literacy Week», сприяє впровадженню найкращих практик [7].

У часи війни та постійних інформаційних атак підвищення рівня медіаграмотності стає не просто освітнім завданням, а питанням національної безпеки. Розвиток навичок раціонального і критичного мислення, вміння фільтрувати інформацію та протистояти дезінформації є ключовими факторами у захисті суспільства від ворожої пропаганди та маніпуляцій.

Список використаних джерел

1. Кількість українців з високим індексом медіаграмотності знизилася за другий рік війни. URL: <https://ms.detektor.media/proekti-go-detektor-media/post/34730/2024-04-22-killist-ukraintsiv-z-vysokym-indeksom-mediagramotnosti-znyzylasya-za-drugyy-rik-viyny-doslidzhennya-detektora-media/> (дата звернення 14.09.2024)

2. В Україні суттєво покращився рівень медіаграмотності серед населення. Укрінформ, 18.04.2023) URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3697536-v-ukraini-suttevo-pokrasivsa-riven-mediagramotnosti-sered-naselenna.html> (дата звернення 21.09.2024)

3. European Commission. (2022). Media literacy. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-literacy> (дата звернення 22.09.2024)

4. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/strategiya-ministerstva-kultury-ta-informacijnovi-polityky-ukrayiny-z-rozvytku-mediagramotnosti-na-period-do-2026-roku/> (дата звернення 29.09.2024)

5. New national core curriculum for basic education. Helsinki: Ministry of Education and Culture. Ministry of Education and Culture of Finland.

URL: [New national core curriculum for basic education: focus on school culture and integrative approach | Finnish National Agency for Education \(oph.fi\)](#) (дата звернення 23.09.2024)

6. Very Verified: Online media literacy course. IREX, 2023. URL: [https://verified.ed-era.com/ua](#) (дата звернення 26.09.2024)

7. European Media Literacy Week. European Commission, 2023. URL: [https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/events/european-media-literacy-week](#) (дата звернення 27.09.2024)

УДК 327

Фещенко А. В.

2-й курс здобувач ОС «Магістр»
ОПП «Міжнародна інформація»,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,

Науковий керівник: Ржевська Н. Ф.,
д-р політ. наук, доцент, завідувач кафедри
міжнародних відносин та стратегічних студій
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ АНТИДЕМОКРАТИЧНОЇ КОАЛІЦІЇ

Війна в Україні стала важливим моментом в сучасній історії людства. Відомо, що міжнародна система зароджується й занепадає з війною. Тому нинішня ситуація на європейському континенті, який вже протягом тривалого часу не бачив війни, також виступає певним ключовим моментом, який вказує, що системі потрібні зміни, щоб адаптуватись до сучасності й мати змогу долати труднощі.

Тому, що Росія набралась сміливості й розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, передували роки спроб як в Україні, так і в інших державах. Російське керівництво випробовувало терпіння світових лідерів, які, на жаль, не мали бажання вирішувати будь-які збройні конфлікти, в яких Росія не просто приймала участь, а грала головну роль. Саме тому Росія, вже не надто турбуючись про свій міжнародний авторитет, пішла в конфронтацію із Заходом, адже їй завжди пробачали будь-які витівки. В 2022 році відповідь міжнародної спільноти була рішучою, що відобразили жорсткі економічні санкції й загальна ізоляція Росії в світі.

Проте, невідомо якою ця реакція могла бути, якби Київ все-таки не вистояв. Адже за декілька тижнів до повномасштабного вторгнення авіалінії скасовували свої рейси, посольства виїжджали, а світові лідери очікували російської експансії та зникнення України, як суверенної держави, з карти загалом. Війна в Україні має багато таємниць, які навряд чи коли-небудь відкриються, але те як ведуть себе країни, які займають лідируючі позиції в світі, вказує на їхню міць або слабкість.

Війна в Україні, це не лише про геноцид нації та імперські амбіції. По суті, це замах на демократію, яка донині все ж таки панувала в світі. Сучасна карта світу, як шкільний клас, в якому є відмінники, «двієчники», розбійники та ті, хто ще не вирішив до якого клану приєднатись. В світі панує клуб «демократів» та держави, які існують поза ним, мають з ними напружені зв'язки або не показують своє справжня обличчя.

Північна Корея повністю ізольована від Заходу, а всі, хто намагається з нею співпрацювати, автоматично підпадають під санкції. Але, якщо демократія така сильна, то чому не можна вирішити всі проблемні питання та йти далі? Відповідь проста – Північна Корея має ядерну зброю, з якою ніхто не хоче мати справи.

Китай теж виступає спірним актором на міжнародній арені. Попри комуністичний порядок, який панує в країні, економічно та військово Китай не є набагато слабшим від наддержави США, яка в певному сенсі, як і решта країн, залежить від китайського виробництва. Сучасна КНР зайняла позицію СРСР, що приводить багатьох до думки про продовження Холодної війни. Зважаючи на доволі тісну економічну співпрацю США чи Європейський Союз не йдуть до партнерства, адже розуміють непередбачуваність китайського керівництва. Проте й контролювати його не можуть, зважаючи на ядерний статус держави.

Росія до недавнього часу була справжнім партнером як США, так і ЄС, проте завжди притримувалась своєї думки. Поки західні країни намагались демократизувати Росію й приєднати її до своєї спільноти, вона вважала їх своїми ворогами й робила, що хотіла. Звісно, зважаючи на поблажливість ЄС протягом десятиліть, Росія розуміла, що їй пробачать будь-які витівки, й зосереджувалась на розвитку своєї інформаційної зброї, щоб впливати й маніпулювати не лише російським суспільством, а світом загалом. Не зважаючи на те, що повномасштабне вторгнення в Україну їй не минулось, припинити війну жоден світовий лідер не може, адже Росія є ядерною державою.

Доволі неоднозначною державою, яка, так само як Росія та Китай, є членом G7, виступає Індія. Маючи статус п'ятої економіки світу, Індія не славиться своєю демократичністю [8]. За період повномасштабної

війни в Україні, держава не лише не засудила дії Росії, а й співпрацює з нею. Звісно причин до конфронтації з Індією в Заході немає, але попри це, ядерна країна також становить загрозу, адже її зовнішньополітичними завданнями є налагодження відносин з Росією та Китаєм. Індія продовжує своє стратегічне партнерство з Росією, особливо в імпорті нафти та військовому співробітництві. Індія веде складну мережу дипломатичних відносин щодо війни в Україні, виступаючи за мирне врегулювання, прийнятне як для України, так і для Росії [4]. Попри певні розбіжності та нерегульовані питання між Індією та Китаєм, війна в Україні зблизила Китай з Росією, історичним оборонним партнером Індії, що призвело до посилення співпраці між країнами [4].

Іран має одну з найбільших економік на Близькому Сході та є досить нестабільним в політичній сфері. У той час як Іран пережив світські реформи та проблиск демократії в середині ХХ століття, нині ним керує авторитарний режим [5]. Країна часто має військові конфлікти з сусідніми державами й нині збройно сприяє Росії у війні в Україні, що знову ж таки веде до підсилення авторитарних режимів у світі. Офіційно Іран не є ядерною державою, проте його досвід участі у військових конфліктах й виготовленні зброї є досить сильним, щоб бути партнером Росії та інших країн.

Південно-Африканська Республіка офіційно дотримується нейтралітету щодо вторгнення Росії в Україну, проте ПАР співпрацювала з Росією у військових навчаннях, а правляча партія країни, Африканський національний конгрес, висуває проросійські позиції. Зважаючи на те, що ПАР є найбільшою економікою африканського континенту та регіональною політичною силою, її позиція, відображає погляди багатьох інших африканських країн, які намагаються співпрацювати з ПАР [7].

Бразилія, дотримується політики нейтралітету у війні в Україні. Зважаючи на те, що країна виступає найбільшою економікою на континенті, до її поглядів та думок прислухаються інші країни Південної Америки, щоб продовжити співпрацю. Саме тому важливо, що висловлює керівництво Бразилії [1]. Але країна належить до БРІКС, що унеможливує її антиросійську позицію.

Доказом того, що в світі формується певна антидемократична коаліція, виступає BRICS - неформальна група держав, до складу якої входять Федеративна Республіка Бразилія, Російська Федерація, Республіка Індія, Китайська Народна Республіка та Південно-Африканська Республіка [2]. Це аналітична категорія в економічних, фінансових, ділових, наукових та медійних колах. У 2006 році сама ця концепція дала початок угрупованню, включеному в зовнішню політику Бразилії, Росії, Індії та Китаю. У 2011 році з нагоди Третього саміту Південна

Африка стала частиною групи, яка прийняла аббревіатуру БРІКС [6]. В 2024 році Туреччина офіційно висловила своє бажання приєднатись до БРІКС, що підсилює організацію. Туреччина також є доволі спірним актором міжнародних відносин, адже протягом багатьох років держава прагнула стати членом ЄС, проте розчарувавшись в європейських механізмах, зміцнює співпрацю з іншими країнами, в тому числі й з Росією.

Війна в Україні є показовою для всього світу, саме тому, що країни, які далекі від демократичності, набираються сили й сміливості, щоб перебрати повноту влади на себе. З 2022 року почастишали візити керівництва країн та їхня співпраця, особливо в сфері передачі зброї. Нині країни Заходу висувують припущення щодо розповсюдження ядерної зброї, що становить небезпеку сучасному світовому порядку. Політика демократів, що має забагато правил та є досить повільною в реагуванні на складнощі, веде до занепаду. Адже країни, які є поза спільнотою, побачили демократію в дії, а саме у війні в Україні. Але попри військові дії, реакція Заходу не покращилась, що робить його вразливим, тим часом як «недемократи» стають кмітливішими й амбіційнішими, згруповуючись та створюючи стратегії розвитку. Саме тому те, що відбувається в Україні впливає як на події в світі так і міжнародну систему.

Список використаних інформаційних джерел:

1. Brazil's position in the Russia-Ukraine war: Balancing principled pragmatism while countering weaponized interdependence. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2024.2384004#abstract> (дата звернення: 08.10.2024)
2. History of BRICS. URL: <https://infobrics.org/page/history-of-brics/> (дата звернення: 08.10.2024)
3. India picks its friends as it treads between Russia and the West. URL: <https://eastasiaforum.org/2024/08/22/india-picks-its-friends-as-it-treads-between-russia-and-the-west/> (дата звернення: 08.10.2024)
4. India-China relations under the Modi 3.0 government. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2024/07/indiachina-relations-under-the-modi-3.0-government> (дата звернення: 08.10.2024)
5. Iran. URL: <https://www.usnews.com/news/best-countries/iran> (дата звернення: 08.10.2024)
6. Learn about BRICS. URL: <https://www.ipea.gov.br/forumbrics/en/learn-about-brics.html> (дата звернення: 08.10.2024)
7. South Africa's Belated Reckoning Over the War in Ukraine. URL: <https://www.politico.com/news/magazine/2024/06/06/south-africa-ukraine-war-reckoning-00161508> (дата звернення: 08.10.2024)
8. World GDP Ranking 2024 List. URL: <https://cleartax.in/s/world-gdp-ranking-list> (дата звернення: 08.10.2024)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНІ НАУКИ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

Підсекція:

➤ ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАС- НІЙ УКРАЇНІ

<i>Іванов М. С.</i> Особливості політичного процесу в умовах збройної агресії проти України	1
<i>Громадська Н. А.</i> Соціальний діалог в умовах європейської інтеграції України	5
<i>Лушагіна Т. В.</i> Роль громадських організацій та медіа в комунікаційній політиці органів публічної влади	7
<i>Броннікова В. О.</i> Трансформація образу науки в умовах сучасних викликів	9
<i>Фесенко А. М.</i> Державна політика зайнятості: історичне становлення та концептуалізація базових засад	11
<i>Чорна В. О.</i> Соціально-психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб.....	15
<i>Бондарець Б. Б.</i> Громадська думка: наукові уявлення та перші спроби дослідження.....	20
<i>Санін О. М.</i> Трансформація політичної свідомості громадян Чехії та Словаччини під впливом російсько-української війни	23
<i>Алєйник В. Г.</i> Вплив медіатизації політики на формування політичної свідомості	27
<i>Базик Р. Р.</i> Проблематика соціальних мереж у формуванні громадської думки та політичних переконань	31
<i>Білоусов М. В.</i> Приклади зловмисної кібердіяльності РФ проти держав-членів ЄС у 2022-2024 рр.	34
<i>Гончаренко Є. С.</i> Проблеми взаємодії регіональних медіа з місцевими органами влади в сучасному політичному процесі	37

<i>Григор'єв Д. О.</i> Роль політичного лідерства у контексті прийняття політично важливих рішень на міжнародній арені	39
<i>Рязанцев І. Г.</i> Російсько-українська війна в інформаційному просторі КНР	42
<i>Ткаленко Г. І.</i> Діяльність міжнародних військових трибуналів щодо визначення «держави-агресора» та «злочинів агресії»	46
<i>Щоголев Д. М.</i> Інструменти політичних маніпуляцій під час виборів: наслідки для волевиявлення та політичної безпеки	51
<i>Губницька О. В.</i> Поняття політичної свідомості: основні характеристики	55
<i>Мусафір О. І.</i> Національна безпека сучасного українського суспільства: стан та перспективи.....	58
<i>Островська А. О.</i> Соціально-політична реклама: операціоналізація поняття, історія, сучасність	62
<i>Чеканов В. В.</i> Політичні еліти і революції	65
<i>Гомонюк Є. Д.</i> Розвиток малих міст: діяльність проекту «Київський діалог» на Миколаївщині у 2017-2020 рр.	70

Підсекція:

➤ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖУРНАЛІСТИКИ

<i>Джежар А. М.</i> Пресслужба як суб'єкт журналістської діяльності: особливості, функції та роль у сучасному інформаційному просторі	74
<i>Сидоренко Т. В., Гурова В. Ю.</i> Чутлива журналістика в Україні	77
<i>Сидоренко Т. В.</i> Розвиток української блогосфери: сучасний вимір ..	80
<i>Соловійова А. С., Лисюк К. А.</i> Етичні стандарти інтерв'ювання посадовців у період воєнного стану	84
<i>Шкірчак С. І.</i> Громадянське суспільство та горизонтальні соціальні комунікації в умовах невизначеності.....	88

Підсекція:

➤ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

<i>Богданова Т. Є.</i> Пріоритети зовнішньої політики Мексики за адміністрації К. Шейнбаум	92
<i>Вовчук Л. А.</i> Комунікаційні стратегії Україна – держави Африки Україна – країни Латинської Америки і Карибського басейну	96
<i>Габро І. В.</i> Посередництво ООН у врегулюванні конфліктів на пост-радянському просторі.....	98
<i>Тихоненко І. В.</i> Феміністичні теорії у дослідженні безпекового виміру сучасних міжнародних відносин	101
<i>Шевчук О. В.</i> Тайвань в стратегії інформаційних операцій КНР	104
<i>Берділа І. І.</i> Політико-дипломатична взаємодія Китаю та Пакистану у 2013-2024 рр.....	107
<i>Дмитрюк М. О.</i> Економічна безпека ЄС в умовах війни в Україні: виклики та рішення (2022-2024 рр.).....	111
<i>Кукла А. О., Тихоненко І. В.</i> Відносини між США та ОАЕ за адміністрації Джозефа Байдена	113
<i>Логвиненко В. В.</i> Питання європейської безпеки у передвиборчій кампанії Камали Гарріс	116
<i>Рачинська Є. В.</i> Міжнародно-правові норми та принципи регулювання статусу чорноморських проток Босфор і Дарданелли.....	119
<i>Своріна А. О., Бушетець М.-М. М.</i> Вплив вступу Хорватії до Єврозони у 2023 році на економічну стабільність балканського регіону.....	122
<i>Тіллєв Х. О. огли</i> Порушення міжнародного морського права Росією (2022-2024 рр.)	125
<i>Чайка В. В., Тригуб О. П.</i> Участь Франції у військових і миротворчих операціях в ісламізованих країнах Африки: приклад Руанди	127
<i>Чікал А. О.</i> Політичні та соціокультурні процеси в сучасній Україні	131
<i>Хмель А. О.</i> Зміни в структурі Європейського Парламенту в 2019 та 2024 рр.: місце євроскептичних партій.....	135
<i>Дерев'янка І. П.</i> Асиметрія міжнародних відносин у контексті реалістичної парадигми.	139

Сіданич К. С., Ржевська Н. Ф. Реалії та перспективи відновлення космічного потенціалу України.....	143
Живцова Д. В., Седляр Ю. О. Історичний, політичний та культурний розвиток скандинавських країн у XX ст.....	146
Травінська К. О., Шевченко Н. В. Німецька гуманітарна допомога як інструмент підтримки України.....	150
Тригуб О. П. Структура японської військової розвідки міжвоєнної доби.....	152
Осіюк І. Ю., Шевченко Н. В. Шляхи підвищення медіаграмотності в Україні та ЄС: порівняльний аспект	155
Фещенко А. В., Ржевська Н. Ф. Війна в Україні та її вплив на формування антидемократичної коаліції	158

Редактор *О. Михайлова*

Комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 29.10.2024.

Формат 60 × 841/8. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 9,7. Обл.-вид. арк. 9,4.

Тираж 10 пр. Зам. № 6900.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81,

e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2020.